

Al Liamm

Tir na nÓg

Meurzh - Ebrel 2014

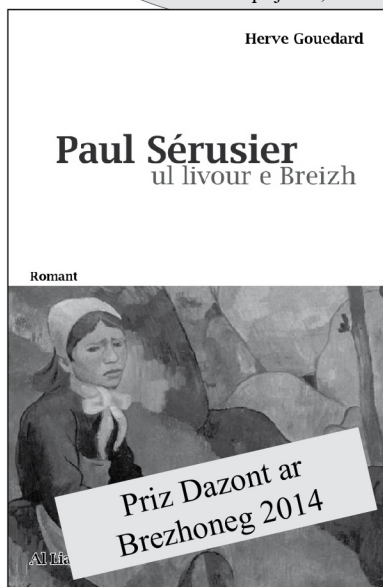
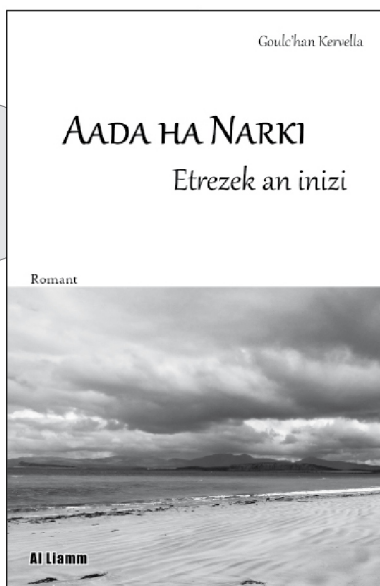
© BensonKua © (source : Flickr)

www.alliamm.com

403

Nevez embannet gant Al Liamm

Aada ha Narki
Etrezek en inizi
Romant gant
Goulc'han KERVELLA
56 pajenn, 9€

Paul Sérusier,
ul livour e Breizh
Romant gant
Herve GOUEDARD
230 pajenn, 14€

**En-dro d'al
lenn-vor**
Danevelloù gant Jef GEDEZ
136 pajenn, 12€

Kuzul ar Brezhoneg

14 straed Louzaouenn-an-hañv /rue du Muguet 22300 Lannuon

TAOLENN

Al Liamm 403 , Meurzh - Ebrel 2014

BARZHONEGOÙ

Barzhonegoù ar mor , gant Melena HELIAS, Amelia CALVEZ, Marine BENEAT & Bleuenn BIGOUIN	3
Tatanka Iyotanka , gant Jili BOUCHERIT	13
Frouezhenn ur Rom hag ur Geltez , gant Maï-Ewen	15

DANEVELLOÙ

Ar pesk ruz , gant Delfin DOËDENS	17
Ar vantell , gant Iwan ar FUR	23
Vladivostok ha Menez Lokorn , gant Jil PENNEG	45
Paotr kozh e vigi bihan , gant Herve GOUEDARD	48

PENNAD-KAOZ

Eil emgav gant Per Denez , gant Rita WILLIAMS	52

STUDIADENN

Plas ar merc'hed e skeudennadur al levrioù pedagogel brezhonek , gant Mélanie JOUITTEAU	71

HEKLEV SEVENADUREL

A-dreuz lenn	82
Petra nevez ?	87
Kelaouennoù	105
Notennoù	116

---

www.alliamm.com

Embannet gant skoazell

centre national du
Livre

Al Liamm

Tîr na nOg

Rener

Tudual HUON

7, Bel Air 29460 DIRINONN

Teñzorer

Herve HUON

Sekreleur

Herve LATIMIER

27, bali Laenneg - 35000 ROAZHON

Kuzul-ren

Tudual Huon, Herve Huon,
Annaig Kervella, Herve Latimier,
Erwan Hupel, Malo Bouessel du Bourg,
Ronan Ménardeau

Burev

Jerom OLIVRY

14 Straed Louzaouenn-an-hañv 22300

LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

**Kasit ho skridoù da
tudual.huon@orange.fr**

AL LIAMM Tir na nOg n° 403

Revue littéraire bimensuelle éditée par AL LIAMM, Date de parution : Avril 2014, Dépôt légal : 2ème trimestre 2014
Directeur de publication : Tudual HUON, 7 rue Bel Air 29460 Dirinon, Secrétaire : Herve LATIMIER, 27 bd. Laennec
35000 Rennes, Administration et abonnement : 14 rue du Muguet 22300 Lannion, alliamm.tirnanog@gmail.com,
Imprimeur : Ouestélio 505 rue Julien de la Gravière Port de commerce CS 92901 - 29229 Brest CEDEX 2
Abonnement : normal 35€, étudiants/chômeurs 19€, étranger 40€, numérique 15€, prix au numéro 7€
C.P.P.A.P. 0416 G 88189

Barzhonegoù ar mor

Melena HELIAS, Amelia CALVEZ,
Marine BENEAT & Bleuenn BIGOUIN

Amañ da heul e c'hellit lenn barzhonegoù skolajiadezed 3de klas. Ar peder anezho a zo pe a zo bet e Skolaj Diwan Gwiseni. Teir anezho avat, Marine, Melena hag Amélie, a zo emgavet bremañ e Lise Diwan Karaez. Pouezus eo e teufe labourioù brav a-berzh brezhonegerien, ha brezhonegerezed yaouank pergen. Pouezusoc'h c'hoazh eo brudañ o labour hag o reiñ d'ar bed evel ma ne vefent ket ul labour skol hepken met e-giz ur groudigezh a roer d'ar bed.

Evel-se o deus krouet barzhonegoù holl diwar dodenn ar mor, o en-dro tostañ. Ar mor, evit ar re ne ouzont ket, a zo o tont betek treuzoù ar skolaj. Ul lec'h azasaet d'ar c'hrouiñ eo. Pep hini anezho a zegas he doare da welet hec'h en-dro, he rezeoù eus ar bed o gronn.

Spi hon eus e plijo ar barzhonegoù-se deoc'h. Hag e roio c'hoant d'ar merc'hed yaouank-se kenderc'hel war hent ar varzhoniezh vrezhonek en o buhez da zont.

Yann-Ildut GALLIOU

© Al Liamm

En digenvez

An aod,
Du pod,
'Zo kloz,
Diouzh noz

En deiz,
A-gleiz,
Istra,
A ra

Ar gwaz,
Bev c'hoazh,
Abaoe,
Miz Gouere
'Oa chomet,
Gant pesked

Digenvez,
Ar paourkaezh,
E-unan,
En doa poan

Kalon,
En eon,
'Oa chomet,
Gant pesked.

Melena HELIAS

Frankiz

Seurt degouezh
A gaver alies
Er mor glas
'Kichen an traezh

Ur vuhez all
Ken souezhus all
A santer erruout
Dre zarvoud

Al liv, marzhel
Tommder levenezel
Kemmesket liv yen
Glas pe ken

Ar gwennili
Hon lak' da veajiñ
Betek ar baradoz
Hini an noz

Melena HELIAS

Ar mor

Baradoù avel
en va spered.
Divaskell va divrec'h
glav en va daoulagad
ha pesked en va genoù.

Anvet on
ar mor.

Ar mor du
ar mor don,
dirollet ha sioul.

Ar mor ruz
ar mor spont,
koumoulek hag amfraouet.

Neuial
santout an dour
ar gwagennoù diroll

war va c'horf
evel ar mor,
gwallgaset.

Red an dour
red va gwad
red ar soñjoù
o vont kuit
o tont en dro
evel ar bezhin war an traezh,
marv.

Un den
en dour.
Un den eürus,
o neuial flour.
Met abred ez a kuit.
Re abred.
Un den
o lâret kenavo d'an dour,
kenavo d'an avel, d'ar pesked
ha d'ar glav
En ur flourañ an traezh
gant e dreid glep.
Mont a ra kuit
eürus ha seder
peogwir e oar
un deiz,
e teuio
en-dro...

Amelia Calvez

Klañv eo stêr va buhez

Klañv eo stêr
Va buhez.
An Hañv a dremen
Dibaouez.
Lusket gant
Al lanv.
Renet gant
E anv.
Klañv eo red
Va buhez.
Saotret e anv
Ar mor.
Skarzhet e anv
Ar peoc'h.
Padal e vez
Meret ar frankiz
Gant un dremmwel
Unvan ha strizh.

Awen ur barzh
A vez klasket.
Awen un arz,
A vez dizoloet.
Awen ar mor,
A vez distrujet.
Trelatet eo va spered

Kement hag ar mor,
Gwallgaset.
Distrujet eo va ene
Kement hag ar reier,
Dispennet.
Ledet eo va mennozhioù
Kement hag an aodoù,
Adsavet.
Pa vin adkavet,
Marv
E vo dizoloet an douar,
Disec'het.

Kae da gavout
Ene an darvoud
A gemmas
An endro.
Gant feiz un Doue
Gant nerzh un tarv
Betek distrujañ
Mammenn an arsav.

Marine Beneat

Koun am eus

Mor bav, mor don
Tarzh an deiz war ar gorre
Lusk ar gwagennoù en va ene
Mor dous o flourañ va c'halon

Oabl louet em daoulagad
Avel fresk ha didruez
O tegas istorioù hag hiraezh
Soñj anezhañ hag e drelat

Ruz ar mor, liv an heol
Sklêrijennañ penn ar bed
Penn ar bed, mor luskellet
Em fenn din-me 'gaver an aod.

Un aod leun a eñvorennoù
Un aod o tegas istorioù
Un aod a joa hag a c'houelvan
Soñjoù kuzhet em c'halon.

Bleuenn Bigouin

Douar !

Douar ! Douar !
'Vel ar vartoloded
Kollet 'kreiz an Anaon
Anaon al listri bras
Kondaoned d'ar marv...
Evel don.
Kollet 'kreiz va santadurioù
Ur martolod daonet on-me
Martolod ar gouelvan
O klask eren ouzh un dra bennak
Met ouzh petra ?
Douar ! Douar !
A huchen.
Evel ur martolod daonet
Ur martolod en deus kollet pep tra
Hep lec'h ken d'en em stagañ.

Bleuenn Bigouin

Liv ar vrumenn

Goude donder ar mor,
Goude ar reier louet,
Goude al listri, trelat en eñvor,
Roudoù botez war an traezh alaouret.

E-leizh a c'hlasvez, e foñs an dremmwel,
Marvailhoù kuñv, hunvreoù ankouaet,
Un dro-skeudenn chouket war ar reier,
Oc'h adlivañ ar bed gant he fluenn.

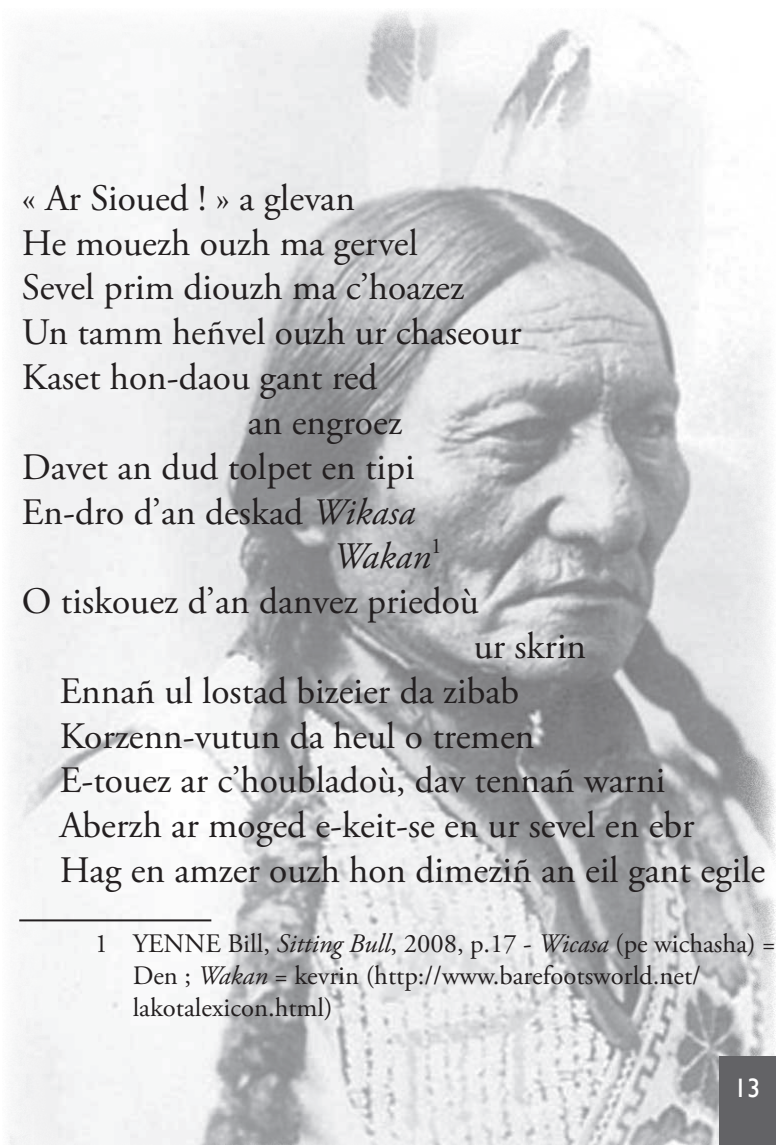
Bed digabestr, bed dianket,
Bed hep azrec'h, bed hep anken.
Ur bed flour, bav ha livet,
Joa, levenez, bed a gened.

Hunvreet em eus, e trelat va fenn,
Un hunvre iskis, ur soñj dibar.
Hunvreet em eus ez adliven
E mil liv c'hwezh al latar.

Bleuenn Bigouin

Tatanka Iyotanka

Jili BOUCHERIT

« Ar Sioued ! » a glevan
He mouezh ouzh ma gervel
Sevel prim diouzh ma c'hoazez
Un tamm heñvel ouzh ur chaseour
Kaset hon-daou gant red
                                an engroez
Davet an dud tolpet en tipi
En-dro d'an deskad *Wikasa*
                                *Wakan*¹
O tiskouez d'an danvez priedoù
                                ur skrin
Ennañ ul lostad bizeier da zibab
Korzenn-vutun da heul o tremen
E-touez ar c'houbladoù, dav tennañ warni
Aberzh ar maged e-keit-se en ur sevel en ebr
Hag en amzer ouzh hon dimeziñ an eil gant egile

---

1 YENNE Bill, *Sitting Bull*, 2008, p.17 - *Wicasa* (pe wichasha) = Den ; *Wakan* = kevrin (<http://www.barefootsworld.net/lakotalexicon.html>)

Gwalenn vaen-brizius ouzh ar biz
E oamp aet da sammgarr he breur en-dro
Goap eus ma bravig kouezhet war al leur
A reas plac'hig ! Kalavern !
Eomp arouarek da vale betek drafioù Fort Yates
M'eo bet goustilhet "Tarv en e Goazez"²
Damzihun hogen divrall en e gredennoù
Leun ar gompezenn hiziv gant arvest meur
Bizoned o peuriñ a-drek ar c'hili.

Farsal ouzh an darsod a ra ar soudarded
Antronoz veure en o lifreoù
Ispilhet ouzh mogerioù ar sal-leinañ
Ma oamp bet pedet gant he zad
Morlivet o gagn, ouzh ma selloù alvaonet
O spurmantiñ amgredik an amva *Yankee*
Edo o kevezañ gant va hunvre o tont da wir
Eus spered *Little Big Horn*
Am boa bet gantañ ur "*Rendez-vous*"³.

---

2 *Ibid.*, p.20 - *Tatanka* = Buffalo ; *Iyotanka* = koazezañ

3 Emvod meur bloaziek traperien feur en natur gouez gwezh all

Frouezhenn ur Rom hag ur Geltez

Mai-Ewen

Frouezhenn ur Rom hag ur Geltez
Ganet on ouzh ur c'hleuz manet
War hent un harlu didruez
Hor rummadoù ouzh Bro-Indez
Argaset.

Deus ur vro d'eben, dichouet,
Laerien yer, truilhek, pennfollet,
'wechoù e harpe ur rummad
'krediñ en un degemer mat,
– en aner ! –

Hag e tec'he rummadoù all
Dirak brezelioù estrengas
'fin kredet ganto er frankiz
En ur vamañ ouzh ar mor glas,
– fin ar veaj ? –

Frouezhenn ur Rom hag ur Geltez
Ganet ma hendad ouzh ur c'hleuz
War henchoù un divro hep fin.

Argaset

E red tud ma gouenn hep peoc'h,

– met DIEUB ? –

02-08-2013

Ar pesk ruz

Delfin DOËDENS

Delfin Doëdens, bet ganet e 1985, a zo bet savet war ar maez, e Pederneg, en un tiegezh galleger. Skoliataet eo bet e Diwan. Hiziv eo labourerez-douar-beajourez ha bevañ a ra e kumuniezhioù hengounel Kechwa hag Aymara e Andez Bro-Perou. Dedennet eo gant an douar hag ar gloan, gant al loened, gant ar sevenadurioù hengounel... Plijout a ra dezhi deskiñ yezhoù, lenn ha skrivañ, kerzhet er c'hoadeier hag er menezioù, neuial er mor yen ha kousket e kambr ar stered. Kinniget he doa deomp an danevell-mañ e-kerzh Gouel Levrioù Breizh e Karaez warlene. 22 vloaz e oa p'he doa skrivet Ar pesk ruz, en un tren etre Breizh ha Galiza.

En ur vro sevenaet ha pinvidik e oa ur familh heñvel ouzh kantadoù a familhoù all. Un tad hag ur vamm o doa bet daou vab. An tad a rae ul labour borodus en un ti-bank. Gwiskañ a rae rochedoù gwenn ha kravatennoù gris, hag e hunvre brasañ a oa prenañ ur c'harr-tan nevez, kreñvoc'h e geflusker : ur c'harr-saout du lufrus, arouez ar gwaz gwirion.

Dispartiet e oa ar gerent. Hervez an tad, e wreg a oa aet he skiant diganti pemp bloaz 'oa, pa oa krog da lavaret traoù iskis. Aet e oa an traoù war washaat pa oa krog d'ober traoù iskis.

Da gentañ he doa lavaret e oa aet skuizh gant he labour klañvdiourez ha gant aergelc'h an ospital. Goude-se he doa divizet labourat hanter-amzer ha heuliañ kentelioù yoga. Din-

dan levezon fall he c'helenner yoga he doa paouezet da zebrñ kig hag he doa lavaret d'he gwaz e vefe ret dezhañ prenañ ha keginañ al loened marv eñ e-unan ma felle dezhañ kenderc'hel da zebrñ kig ! Aze e oa krog an tabut da vat, an tad en doa lâret ne asante ket e vije pouezet war spered kizidik ar merc'hed evit desachañ anezhi en ur sekteñ. Gwashoc'h-gwashañ e voe an darempredoù etre an daou bried goude afer ar boued-kig. Embann a reas ar wreg he c'hoant da vont da vevañ war ar maez, kaout ul liorz, desevel ezen, skrivañ barzhonegoù ha deskiñ yec'hediñ gant doareoù naturel. Kenderc'hel a rafe gant he micher klañvdiourez, rak karout a rae ober war-dro an dud. Ur mennozh mat a seblante dezhi alato pareañ an dud er gêr pa oa tu d'hen ober, pell eus aergelc'h fall an ospital hag hep an dispriz a sante a-berzh lod eus ar vezeien vras.

An tad a voe spontet gant kement-se. Ne oa ket gwall entanet gant e labour na gant e vuhez, met ne ouie ket petra oa bezañ entanet. Fier e oa bet gant e wreg, rak ur goantenn e oa ha fardañ a rae predoù lipous. Met bremañ ma nac'he keginañ boued gwirion, petra a zalc'he anezhañ stag outi ? Dreistveañ a rafe a-drugarez d'ar boued rakprientet. Lorc'h e oa ennañ bremañ gant e vab henañ, 13 vloaz anezhañ. Gant ar paotr-se e oa tu kaozeal : lenn a rae an hevelep kelaouennoù oto-moto eget e dad hag ur mailh e oa war ar vell-droad. D'an dibenn-sizhun e c'hoarient d'ar *play* asambles, ha plijadur en doa o kas anezhañ da welet krogadoù gwech-ha-gwech all.

Ar mab yaouankañ, 8 vloaz anezhañ, a oa un afer all. Ur paotrig kizidik ha fri-furch, mil goulenn chalus en e c'henoù bepred. Heuliañ a rae an tad dre an ti en ur c'houlenn : « Tadig, perak ez eus tud ? Perak e vevomp ? Perak ne c'hellomp ket komz gant al loened er memes yezh ? Daoust hag-eñ ez eus buhez er planedennoù all ? Perak ez eus brezel ? Pegoulz

e vo fin ar bed ? Perak ne deuez ket da vevañ war ar maez gant Mammig ? Perak ne respontez ket ? »... hag all, hag all. A-wechoù e kolle an tad pasianted hag e huche : « Serr da veg ! Kerzh da sellet ouzh ar skinwel ! » hag ez ae ar paotrig, tristik, da c'hoari en e gambr, rak ne blij e ket kalz ar skinwel dezhañ. E ti Mammig ne oa ket a skinwel, met na pegen laouenoc'h e veze oc'h ober moumoun d'an ezen hag o klask amprevaned el liorzh !

Nepell diouzh ti e dad e oa ul liorzh-kêr gant ur poull-dour bihan, met ral a wech e veze laosket da vont eno. « Gant tout ar c'hoarioù am eus prenet dit, ne c'hellez ket chom sioul un tamm bihan ? Soñjal 'ra dit em eus-me c'hoant mont er maez c'hoazh goude ur sizhunvezh labour skuizhus ? » a c'hrozmole an tad.

E ti an tad e oa ul loen : ur pesk ruz. An devezh-pad e veze oc'h ober troioù ha distroioù en e lestr-gwer ront. Ar paotrig a soñje gant ur pistig en e galon e oa dammheñvel stad ar pesk eus e hini : c'hoant fiñval en doa ha miret e veze outañ. Un deiz e tivizas ar bugel ober un dra bennak evit ar pesk. Pakout a reas al lestr gwer, ha hep lavarout mann ebet da zen e kuitaas an ti. Heol a oa hag un avelig flour, met displijus e oa trouz an otoioù. En ur ziwall mat e treuzas ar paotr an div straed a zispartie anezhañ eus al liorzh-kêr. An dremenidi a bare selloù trubuilhet war paotr-e-besk-ruz, met gouzout a rae-eñ petra rae. Mont a reas betek al liorzh-kêr, daoulinañ a reas e-kichen ar stank, ha “plaouf”, dieubiñ a reas ar pesk. Evit ar wech kentañ en em gavas ar pesk tal-ouzh-tal gant ar frankiz. Chom a reas ar paotr da sellet outañ, ur mousc'hoarzh bras e-kreiz e zremm. Met souezhet e voe : kentoc'h eget mont da zizoloñ ar stank, ar pesk a chome el lec'h ma oa kouezhet. Kenderc'hel a rae d'ober troioù ha distroioù, rik eus ment al lestr-gwer

e-lec'h m'en doa bevet e vuhez-pad betek-henn. N'en doa ket merzet e oa aet e bod-bac'h da get. N'en doa ket merzet e oa brasaet e ved a-daol-trumm.

Sabatuet e chomas ar bugel. Redek a reas d'ar gêr hag en em gavout a reas gant e dad ankeniet ha fuloret. Met ne daolas ket pled. Kement a bres a oa warnañ diskouez an arvest d'unan bennak ken ne chomas ket da reiñ displegadennoù. Youc'hal a reas : « Taaaaadiig ! Deus da welet ! ». Hag an tad, o tisoñjal e fulor, a heulias e vab, a dreuzas an div straed, a gerzhas etrezek al liorzh-kêr hag a stouas davet dour gell ar stank. O welet ar pesk, pesk an ti, a oa bet profet dezhañ gant e vab henañ da geñver gouel an tadoù, o welet ar pesk-mañ o tresañ kelc'hioù bihan en ur neuial e stank al liorzh-kêr, en devoe an tad ur santad iskis. Disoñjal a reas gourdrouz e vab. Chom a reas diot o sellet ouzh ar pesk, evel ma verze evit ar wech kentañ e oa ul loen anezhañ, ul loen bev. Chom a reas un nebeud munutennoù en e sav e-kichen ar stank. An heol a c'hoarie gant an dour hag an avel gant delioù ar gwez. Ar pesk a gendalc'he gant e gelc'hioù, n'en doa ket merzet c'hoazh e oa e endro nevez kalz, kalz ledanoc'h eget hini e vuhez kent. Sioulaet e voe an tad gant an arvest, hag ur goulenn a ziwanas ennañ, met ne oa ket gouest da lakaat gerioù war ar goulenn-se.

An deiz war-lerc'h, al Lun anezhi, edo ar baotred e ti o mamm. O tont en-dro eus e zevezh labour, en ur c'hortoz ar gouloù gwer e straed liorzh-kêr ar stank, e verzas an tad ur plas parkva digoust dieub. Hep gouzout re vat perak e laoskas ar c'harr-tan aze hag ez eas tre el liorzh. E dreid a gasas anezhañ davet al lec'h m'edo gant e vab an deiz a-raok. Ar pesk a gendalc'he heñvel. Kelc'hioù bihan-bihan, en un ec'honder ken bras ! Ar wech-mañ e chomas evezh den e gravatenn c'hris paret war ar pesk, ur pennad mat a amzer. Ne ouie ket

petra oa, met an arvest-se a lakae un dra bennak da zasoniñ en e greizon. Hag a-daol-trumm en em welas, eñ e-unan o advevañ e zevezh, ken heñvel eus an devezhioù all. Da seizh eur nemet kart e oa savet eus e wele gant son an dihuner. Sevel, strinkadenn, lemel e varv, gwiskañ roched wenn ha kravaten, evañ ur banne kafe, butuniñ ur sigaretenn, lammat er c'harr. Erruout en ti-bank, en em staliañ, degemer ar pratikoù. Evañ ur banne kafe, butuniñ ur sigaretenn, selaou ouzh e genseurted labour o kaozeal eus ar pezh o doa gwelet er skinwel en derc'hent. Kenderc'hel gant e labour en ur soñjal er c'harr nevez a c'hellfe prenañ a-benn nebeut. Debrñ ur *sandwich*, evañ ur banne kafe, butuniñ div sigaretenn en ur gaozeal gant e genseurt eus istorioù arc'hant. Ha kenderc'hel betek pemp eur hanter, distreiñ d'ar gêr war-eeun pe, div wech ar sizhun, tremen dre ar gourmarc'had. Chom sac'het er stouvadegoù, a-raok erruout er gêr skuizh-divi, enaouiñ ar skinwel, lakaat ur meuz skornet bennak er skinforn, debriñ dirak ar skinwel, hag ur wech an amzer, pa gave re c'houll an ti, mont da evañ ur banne bennak en ostaleri korn ar straed. War-bouez e vibien, ne oa netra evit terriñ ar c'helc'h-mañ. Ha perak terriñ anezhañ ? Boazet e oa. E-giz-se emañ ar vuhez.

Distreiñ a reas d'ar gêr. An deiz war-lerc'h e teuas en dro da welet ar pesk a gavas bepred er poull, met seblantout a reas d'an den e oa brasoc'h kelc'hioù al loenig. Ur wech c'hoazh e chomas ur frapadig amzer o sellet, hag en ur santout skuizhder an devezh labour o pellaat en em lakaas da soñjal un tammig donoc'h war stêr e vuhez. Eñvor e wreg a zeuas dezhañ hag evit ar wech kentañ e voe paket o soñjal he doa graet hi dibaboù kalonek marteze.

An deiz war-lerc'h e oa brasaet kelc'hioù ar pesk c'hoazh. Ar gwaz a gerzhas en-dro d'ar stank en ur analiñ aer fresk fin

an abardaez hag en em santout a reas laouen evel ur bugel. Pa voe echu e droiad hag eñ e-tal ar poull dirak ar pesk adarre, en em soñjas war e vugaleaj, ha war hini e vibien. Strizh e oa bet e hini. Bugel nemetañ ur vamm aonik e oa bet eñ, hag e vamm ken strafuilhet gant ar mennozh e c'hellfe c'hoarvezout tra pe dra gant he aelig, a vouge anezhañ. Padal e dad, un den sec'h ha sirius, a lavare ingal e oa ret dezhañ soñjal en dazont ha ne oa ket amzer da farsal na da c'hoari. « Nann, » a oa bet ar ger en doa bet klevet an aliesañ pa oa paotr bihan. Ar ger « nann » en doa savet e lestr-gwer dezhañ. An dour m'en doa desket neuial ennañ a oa anvet “labour ha bez sirius”. Bremañ ma oa un den gour e kendalc'he da dreñ er pod-se hag en hevelep dourenn.

An deiz war-lerc'h, e saludas ar pesk evel ur mignon kozh hag e chomas e gein harpet ouzh kef ur wezenn. En em santout a reas un tammig kreñvoc'h ha desachet e voe e selloù gant liv an oabl. Bammet e voe gant an arlivioù roz ha limestra ken flour.

Ar c'hwec'hvet devezh e voe mall warnañ echuiñ gant e labour, mall warnañ mont d'al liorzh-kêr. Evit ar wech kentañ en em sante entanet evit un dra ken simpl, ken digoust... ken droch !

D'ar Sadorn, pa erruas e penn kentañ an endervezh, abretoc'h eget boaz... ne welas ket ar pesk. Betek ma verzfe ul luc'hed ruz, du-hont, en tu all d'ar stank ! Ar pesk en doa kavet an doare da vont pelloc'h, dizoloet en doa ar frankiz, diskaret gantañ mogerioù e vedig aes ha borodus, bet dibabet evitañ gant tud all. An den a chomas gourvezet er geot, o soñjal e oa bet primoc'h ar pesk o teskiñ evitañ.

Ar vantell

Iwan AR FUR

1- 2013, Ur stêr hir ha sioul

Deval a ra ar stêr Blavezh a lanneier roc'hellek Laniskad, gwevn èl un naer ha prim èl ur c'hazh-koad, e dan flagennoù strizh ha kammтроiellek, betek lenn Gwerledan. Eno, sac'het en ur stankell, doñvaet he red-dour diroll e geol ur mell skluz, e tiskenn ar stêr ganoliet àr he goarigoù a-dreuz departamant ar Mor-Bihan, ag an hanternoz trema ar c'hreisteiz, betek en em stropiñ get ar stêr Skorv e lenn-vor An Oriant ha meskiñ o dourioù e tonnoù ar mor-bras.

Un ugent kilometr bennak e-raok an Oriant, ha p'en em gav ar Blavezh é redek etre Baod ha Zinzag, div barrez vihan ha sioul àr ar maezoù, emañ daet ar wazh da vout ur stêr ledanik, ken e c'hell div gobar mont en eil hebiou d'eben dizamant.

Riblennet eo doc'h an eil tu get un hent douar plaen, a raer an alaj anezhañ, ur baradoez anezhañ hiriv an deiz evit an dud

àr o marc'h-houarn, ha doc'h an tu 'rall get un hent velouzet-du evit ar c'hirri-tan, eeun èl un hent-houarn. Ar pezh n'eo ket souezhus peogwir emañ daet an hent kirri-mañ da gemer lec'h d'al linenn drenioù a dreuzkase tud ha marc'hadourezh a Logunec'h da Bloue dre Vaod, betek ar blez 1947.

Meur a gartenn-bost a zo bet tennet ag ar flagenn-se, gronnet m'emañ a dorgennoù lann ha balan alaouret, 'gozik a-hed ar blez. Ne gaver bravoc'h gwel, da vintin, pa sav en heol er reter, kostez Baod, é tispakiñ e vannoù melen-ruz, kenkoulz ha da noz, pa ya an heol da gousket, kostez Zinzag, hañval doc'h ur mell polotenn liv orañjez. Ac'hoel pa vez brav an amzer !

Àr he riblennoù tostalek e sav koadegi o livioù glas liesseurt, mesket enne gwez kistin, derv, onn, fav ha muioc'h-mui sapin. A bep tu d'ar stêr en em astenn ivez flourennoù geot druz, un teuzar evit ar chatal é peuriñ àrnezh, ha bodoù drez karget a vouar da zilost an hañv. Plantet a zo bet lies eno gwez koad-krenn, plom 'el gwernioù bigi. Lec'h-mañ-lec'h, gwez haleg o delioù stoupennek a spluj er stêr pennoù o barroù skañv èl blev hag a ra bod d'ar pesked lukon a vez stank aze : dluzhed, brelled pe silioù. Tachadoù ag ar choaj evit ar besketarion.

2- 10/1938, Mar-Sulian

Goude dezhi bout treuzet al linenn hent-houarn e oa Mar-Sulian é tostaat d'ar ganol. Er mintinvezh didrouz e veze klevet he botoù-koad é stokiñ àr an douar ken ingal ha momeder un orolaj. An dihosterezh¹ a oa geti, get a rae bountiñ he c'harrikellad bugad sizhuniek evit he c'hanniñ er stêr. Bouilhennek e oa ar

---

1 dihosterezh : pa vez berr e anal

vinoc'henn skosellek a zae ag he zi, ur pennher diamen anezhañ anvet An Añgl, ken e oa strimpet tammigoù fank e diabarzh he botoù koad plouzennet. Ne glemme na ne gounnare neoazh rak ar pleg a oa geti ken pell 'zo ma oa ec'h ober ar veajig-se. Ul labourerez spletapl e oa Mar-Sulian hep mar erbet. Holl hec'h amezeion a gase pour dezhi.

Er mintin-se a viz Henoal² 1938, en em lede e dan an draoñienn ur vrumenn stank a waske he skevent ken e tae dezhi kaouadoù paz rust dre bep div wezh.

Lakaet he doa Mar-Sulian he stalig àr ar riblenn, àr un tachadig plaen e gwasked skourroù dizel un onnenn. Aze e veze kustum da lakaat he flankenn goad àr ar geot kent daouliniñ àrnezhi ha splujiñ ar pezhioù bugad unan hag unan er red-dour fresk. Kroget he doa da vat en he labour kanniñ, hag hi da skeiñ ponner àr an dilhad lous get he golvazh èl ma sko ar gov get e vorzhol àr an annev. Pilat, frotiñ, hejiñ e ranke gober kalonek evit kempenn lienaj an tiad. He c'hroc'hen skarnilet èl ruskad un dervenn a ziskoueze splann pegen tenn e oa he labour pamdeziek.

Mar-Sulian, bout ma oa treut an argant en he yalc'h, a ouie derc'hel he zi a-feson. Dilhad he gwaz Leich, re he c'hwec'h a vugale kenkoulz hag he re-hi, a zeliè bout naet ha dinamm, kuit a vout lakaet loudourenn get an amezegezed o zeod flemmus. Ha ne zouje ket hersiñ he zammig korv evit bout didamall.

Ar mintin-se 'at, e oa tañval he fenn.

Trouz brezel a-enep d'an Alamagn a oa bet hed-ha-hed an hañv. Pennfollet en doa meur a zen é soñjal e oa ar pilerezh tud dindan krog 'arre, ar mell boserezh èl er blez 14. He nec'hañs, neoazh, ne oa ket an trubuilhoù etrebroadel a oa penn-kaoz dezhi. Ouzhpenn, nevez 'zo, e oa bet klevet er skingomz e oa bet sinet un emglev etre an Aotroù Daladier, penn-tiern Bro-

---

2 Miz Henoal : miz Here

Frañs hag Adolf Hitler, kanseller an Alamagn. Sañset e oa bet diskoulmet da vat ar sach-blev etre an div vro.

Nann, ne oa ket an enkadenn bolitikel a blante ur pistig àr he c'halon. He merc'h, Chann-Louiz, ne lâran ket. Degouezhet e oa an neizhour er gêr, da serr-noz, rannet he c'halon, é skuilhiñ daeroù stank èl an dour doc'h fetan Vatin e bourc'h Kistinid, é tifronkal ken na heje he dilhad àr he c'hein. Petra oa kaoz anezhi ? Dilezet he doa he labour gwerzherez e stal Chim, bouloñjer Lokrist, hag hi daet da gavet koñfort d'an Añgl, e ti he mamm hag he zad-kaer. Siwazh dezhi, Leich, he zad-kaer, pried Mar-Sulian, a oa en em ziskouezet rust ha dibleg en he c'heñver. Ha chif bras e oa bet getoñ d'an noz-se. Daousto d'he displegadennoù fromus en doa Leich goulennet groñs geti distreiñ a-benn kaer da Lokrist evit krog en he labour en-dro. « Kerzhit get an diaoul ! » en doa huchet ar boulom doc'hti da zisoc'hiñ. Ha Chann-Louiz digêret hep saniñ grik.

Mar-Sulian a oa eilpennet he soñjoù geti ken he doa laosket ouzhpenn ur wezh pezhioù bugad da gouezhel en dour. Ha, seul gwezh, ur « Mallazh toui ! » a dregerne en ebr èl un taol kurun.

Tre ma oa é pilat un tamm dilhad koarzh a servije da roched labour d'he gwaz e taas dezhi bout tennet hec'h evezh get ur meni fardell tañval he liv, ledet àr c'horre an dour, damguzhet get ur wezenn diskaret, ur c'hant metrad bennak anezhi, trema skluz Mane'r Wezenn. Chomet e oa bourdet ar pakad etre barroù un halegenn, a blege aze he skourroù gwevn er ganol.

« Setu aze un tamm dilhad bet kollet get unan bennak, eme-hi doc'hti-hec'h-unan, ha ne vo ket kollet evidin moarvat. Sur e kavin en druilhenn-se danvez da sevel un dilhad nevez d'unan a mam bugale. »

Hag hi hag ouzhpenniñ : « Mont a rin d'en dastum tuchant, ha pa vo achiv genin ma zraoù amañ. »

Ha Mar-Sulian da stagiñ en-dro gant he labour.

3- 2005, Filaj e Sant-Iwan

E dilost miz Genver er blez 2005 e oamp. Glavaj a veze bamdez a-c'houde Kalanna àr maezoù parrez Bubri hag aet e oa diàr c'horre kement gwazh a oa er c'hornad. Beuzet-bras e oa ar flourennoù ha bouilhennek ar minochennoù a oa daet kement skosell enne da vout ur poulladig houldi, biskoazh kement 'rall.

Sañset e yae an deizioù àr hiraat ; kement-se 'at, ne veze ket anat ar blez-mañ ha dislâret-krenn e oa kredenn ar re gozh ag an Henbont : *Da foar hanter Genver e hiraa an deiz ag un eur.* Kentizh kreizik-kreiz an anderv e yae gouloù an deiz àr vihanaat ha rekis d'an dud lakaat bev ar gouloùier-tredan en tier.

An deiz-se, bout ma oa diskoñfort an amzer, e oa Feuchej é wiskiñ e vantell, evit mont d'ar filaj. Afi dam, ne oa ket pell dezhañ mont da sal ar barrez, ur bramm jav ha netra ken.

Rak hiriv e oa aozet filaj e Sant-Iwan. Feuchej, Frañsez hervez e baperioù-stad, paotr yaouank-kozh yac'h èl ur pesk daousto dezhañ redek e bemp blez ha tri-ugent, a oa bet kouviet get Pier, an hani a rae àr-dro ar filaj. Ur c'haner brudet e oa Feuchej en e barrez hag, ouzhpenn, e oa dik da gas begon e kalon an dud. Gwerzennoù hirvoudus pe sonennoù farsus e tivege ken aes ha tra, hervez e dro-spered d'an ampoent. N'en doa ket e bar evit kas da benn ur sonenn daou-ugent poz enni pe ouzhpenn, hep hakiñ na trevachiñ. A-galon vat e yae pa veze goulennet getoñ, nemet e veze ret poueziañ àrnezhañ evitañ da grog da ganal. Goulenn ur wezh hepken, ne oa ket trawalc'h, div pe deir gwezh ne lâran ket.

Ar droad e yaas Feuchej enta betek ar presbital kozh, a dalve da sal ar gouelioù. Ar manerig-se, e gwirionez, ne oa ket bet klevet a-werso ennañ diroc'hadennoù ur person naket grozmolerezh ur garabasenn, ha pa ne oa ket mui beleg erbet é chom e Sant-Iwan a-c'houde meur a vlez. Person Bubri an

hani a zae da lâret an overenn bep Sadorn da noz, ha d'ar pardon bras ivez d'ar Sul diwezhañ a viz Mae.

Goude bout graet tro an iliz, ur savadur gotek-flamm ag ar c'haerañ, e tremenas Feuchej dindan ar porched bras hag e treuzas ar porzh ec'hon, en ur ziwall mat a vountiñ e dreid er poulladoù fank risklus a oa strewet eno el pakadoù bouzilh en ur prad saout.

Un ti ihuel ha postek eo presbital kozh Sant-Iwan, bet savet get mein-ben, er seitekvet kantvlezad, an ti-tan d'an dias, kambroù a-us hag ur souler d'ar luez dindan an doenn vein-sklas. Harpet doc'h magoer kein an ti, e sav un tour ront e dog bintek, a gaver ennañ un dergei-biñs maen-greun.

Ha eñ tizhet an nor-dal. Plegiñ a raas Feuchej e benn evit mont tre 'barzh an ti, dre an nor izel, kuit dezhañ ha stokiñ e dal doc'h ar maen-gourin pe bountiñ àr al leur e gasketenn c'hloan, stag dalc'hmat àr e glopenn el an doenn àr an ti. Ha p'en em gavas en trepas, en disglav a-benn ar fin, ne oa ket mui un neudenn sec'h àrnezhañ.

Aze e kavas un dornad tud, kozh ha yaouank, é trapikellat da c'hortoz preniñ ur bilhed mont-e-barzh. Dre ma oa é c'hortoz e dro, e taas betek e zivskouarn sonerezh gwiv binioù-ha-bombard, pezh a ziskoueze e oa kroget an abadenn da vat. Ur paotr hag ur plac'h a oa azezet doc'h un daol goad evit ober degemer mat d'an dud ha gwerzhiñ ar bilhedoù dezhe.

Ha Feuchej ha hejiñ dorn d'ar paotr, bouchiñ d'ar plac'h àr he divjod ha paeiñ e skod.

— Neuze, Feuchej, daet oc'h daousto d'an amzer fall ! a estlammas ar paotr.

— Sur 'walc'h, a respontas Feuchej. Gwell eo genin donet da zeverral amañ evit chom er gêr da lartaat el ur pemoc'h en e loj.

— Salud deoc'h, Feuchej, a lâras ar plac'h dezhañ doc'h en gwelet glep-teil. 'Mañ an diaoul 'ba 'n amzer !

— Dam ya, a eilgerias Feuchej, riñset on betek kreiz an askorn met dour ne ra ket droug !

— Ouzhpenn e vo gwalc'het ho tilhad-Sul evit netra ! emehi en ur c'hoarzhet. Ale, joa deoc'h ha rip d'ar bourrabl !

Àr-lerc'h an troc'had ribardennoù-mañ e tremenas Feuchej e sal ar filaj, ur pezh bras, hir, en ur savadur a-nevez, kosteziet doc'h ar maner.

Kalzik a dud a oa daet hiriv ha jourdoul a oa get an holl doc'h en em gavet a-gevret en disglav hag en tommder. An divizoù plaen etreze a gase trouz el bourbouterzh ur mell taol gwenan.

Ur filaj seurt-mañ hag a veze aozet e Sant-Iwan dre bep div wezh, a zegase un tammig buhez en ur vourc'h hag a oa morgousket àr ar pamdez.

Feuchej en em gavas buan e-mesk tud-kar ha kenseurted. Da beb unan e lâre ur ger hegarat pe hegaratoc'h :

— Mat ar bed genoc'h, Marianna ?

— Fiskal, fiskal, Feuchej, kenevit ar remm a groga ennon get an amzer vouest. Ur poz kan hor bo genoc'h hiriv ?

— Gwelet e vo, gwelet e vo.

Gus, ur c'henseurt dezhañ, a oa doc'h an daol-gontouer, en gortoz da zistan e c'hourlañchenn get ur chopinad bier bennak. Ur wign a raas Feuchej dezhañ get e zorn. Un tammig pelloc'h er sal, e taas dezhañ gwelet tro-linenn gwenn ha du an aotroù Person ivez, un den a ouie penn da gement dañs a oa 'ba 'r vro.

— Aotroù Person, ha daet oc'h da ziskoueziñ deomp ho soutanenn nevez ? a c'houlennas Feuchej getoñ evit farsal.

— Dam ya ! Hag hi badezet a-benn !

Kroget e oa ar filaj evit gwir. A bep eil taol e tae kanerion, a-unan pe a-stroll, ha dre bep div wezh e veze roet da glevet un ton binioù-ha-bombard evit lakaat an dud da ziluziñ o divhar 'barzh un dro-dañs. Ar gavotenn, mod Pourled, a vez dañset

e Sant-Iwan : er penn kentañ, daou baotr ha div blac’h àr leur evit boulc’hiñ ar goroll, ha, da heul, tout an dud a-heligentañ en droiad. Pier, kasour an abadenn, en e blom dirak ar mikro, a ouie penn d’e vicher : ouzhpenn kemenn d’an dud piv a oa e dro dont da ganal pe da soniñ, e ouie kas c’hoarzhadegoù e-mesk an dud dre vountiñ ribardennad ha lâret begadoù. Ur spered dilui a oa dezhañ. Eñ a ouie ivez reiñ un tamm mat a fouilhoù d’ar re o doa kanet pe sonet.

Ha Feuchej a zegouezhas e dro.

— Feuchej, tostait ’ta ! a c’halvas Pier er mikro. Daet eo ho tro.

Feuchej, e penn ar sal, a hejas e zorn a-us d’e benn evit diskoueziñ n’en doa ket c’hoant.

Met anavet-mat e oa e c’hoari ha Pier da boueziñ àrnezhañ. Ha kement ’rall get an dud tro-ha-tro hag a oa akourset-kaer doc’h ardoù Feuchej.

« Feuchej ! Feuchej ! Feuchej ! » a voe hopet kostez ar bar. E ganderv Gus, an hani eo a oa é kas ar cholori.

Met Feuchej a oa ret derc’hel àrnezhañ un herradig c’hoazh. Ha tud yaouank a oa é trampiñ o añchenn tro-dro d’an daol-gontouer, é huchal a-bouez-penn : « Feuchej, Feuchej ! ».

Ne oa ket Feuchej un den hardezh daousto dezhañ bout ur paotr koupapl. Klask a reas kuzhat àr-drañv e bigos kefeleg. Alafin e rankas sevel e bouez a-ziàr e gadoer, lec’h ma oa é lâret kaer get div amezegez a oad getoñ, Margeit ha Marjan. Distag a reas dousik e gasketenn c’hloan a-ziàr e benn. Get palm e zorn e reas ur flourig da groc’hen lINTR e glopenn divlev ha eñ, àr e oarigoù, da dostaat doc’h an diaoul-se a Bier.

Hennen a c’houlennas getoñ pezh sonenn en doa c’hoant da ganal hiriv.

— C’hoant am eus da lâret deoc’h gwerz Chann-Louiz, a respontas Feuchej er mikro, hep chom etre an daou, ur werzenn am eus desket get ma mamm-gozh. Me a oa bugul

neuze, troioù ar blez 60. Ma mamm-gozh a vourre doc'h hi lâret ha pa vezemp tolpet tro-dro d'an oaled, é tomminiñ doc'h ur gaouad tan, e kalon ar gouiañv. Kement tra er werzenn a zo gwir, sañset, ha c'hoarvezet nebeudik amzer e-raok brezel 39.

Feuchej, daet hardezhted dezhañ, a zisklêrias a vouezh ihuel evit bout klevet mat get an dud :

— Ma zud vat, goulenn a ran genoc'h ma digareziñ rak hirik e vo ar werzenn. Ma mamm-gozh a oa evit he lâroust penn-dre-benn, henn strebaotiniñ. Get ma rin-me kenkoulz èlti !

Ha Feuchej ha bregoniñ c'hoazh : « N'ho lakain ket da c'hoarzhget geti, da fromiñ ne lâran ket ».

Goude dezhañ bout graet ur skarz d'e c'hargouilhenn evit splannaat d'e vouezh, e vourc'has e gan :

Selaouit tud yaouank hag ar re gozh ivez, (2 wezh)

Me 'ya da ganal deoc'h ur werzenn a-nevez.

Ur werzenn a-nevez a-ziar ur verc'h yaouank,

'Oa 'chom 'ribl ar Blavezh 'parrez Zinzag en Añgl.

Savet eo ar werzenn a-ziar Chann-Louiz,

'Deus kollet he buhez, e-kreiz he yaouankiz.

Tout 'n dud hec'h anave a lâre anezhi :

“N'eus ket dousoc'h er vro, na koantoc'h eviti”

Margeit, hag a oa tuchant é kontiñ pemp ha pevar get Feuchej, a vourboutes da Varjan e pleg he skouarn :

— Mo'at ho peus anavet mamm-gozh Feuchej ?

— O sur 'walc'h, kaniterv. Chom a rae e Talc'hoad e-tal ti ma zud, tostik tra d'an Añgl. Meur a wezh em eus klevet ma zad ivez é kontiñ buhedigezh trist-abominapl ar Chann-Louiz-

se. Ha pa zaas an Ankoù d'he c'hlaç'h, hag hi en he zriwec'h vlez, e oa chomet mantret an holl dud er c'hornad. Istimmet-bras e oa, hi hag he zud, re galonek hag a zalc'he un dachenn vihan en Añgl, àr ribl ar Blavezh, get un toullad a vugale da baskiñ, pemp anezhe ouzhpenn Chann-Louiz, a gredan. Tud ag ar choaj, kredapl !

Feuchej, digren-mat e vouezh bremañ, a oa aet pelloc'h get e werzenn e-keit-se :

*Ha pa oa bet ganet, 'oa dizimez he mamm,
A oa bet abuzet ha hi yaouankik-flamm.*

*He zad, ur strabouilhon, un abuzour merc'hed,
Un denig a netra, en doa o dilezet.*

*'Ba ti ar vammdiegez, ur vaouez a galon vat,
E oa chomet ar vamm get he merc'h delikat.*

*Chomet 'oant en he zi, 'ba kreiz-kêr An Oriant,
Ken na gavas he mamm àr he hent ur galant.*

Ha Marjan, ur Vari-varbaot anezhi henn he farez er barrez, oaet ha lâret da Vargeit, a-chuchumuchu :

— O ya, gwir eo ar pezh a gana Feuchej. Mamm Chann-Louiz a veze graet Mar-Sulian anezhi. Ne oa ket ag ar c'hornad-mañ. A gostez Koadann e-tal An Oriant e oa, a gredan. Leich, minour an Añgl, en doa groaet anaoudigezh geti en Oriant ha pa oa éc'h ober e goñje er Roial.

Hag hi ha displegiñ penaos e dad hag e vamm a varvas lerc'h-ouzh-lerc'h un herradig kent achimant e amzer-soudard. Neuze e taas Leich da gemer o lec'h e penn an dachenn. En entremar en doa dimezet da Var-Sulian daousto

dezhi bout mamm d'ur verc'h vihan c'hwec'h vlez, anvet Chann-Louiz.

— Kerzhit da ouiet piv oa he zad ! a estlammas Marjan. Ne oa ket Leich, a-dra-sur, ur bourc'hiz dizanv bennak ag An Oriant ne lâran ket. Er penn kentañ e veze sellet rouz doc'h Mar-Sulian dre-mañ, en arbenn ag he merc'h didad. Prim e vez an eil d'ober botoù d'ergile. Lakaet e veze brud fall àrnezhi : “rudellerez”, “Mari-faoutenn” ha gwashoc'h c'hoazh ! Dismegañs a veze diskouezet doc'hti get ar maouezed arall.

— Teodoù fall a zo bet a viskoazh ! » a asantas Margeit etre kreñv ha klouar.

Ha Marjan ha kontiñ e veze tamallet da Var-Sulian bout lorbet Leich evit lakaat he c'hrabonoù àr e dachenn. Met buan 'walc'h o doa gouiet an dud e oa Mar-Sulian ur vaouez a-feson, fin ha fonn, labourerez perwezh ha splotus kenkoulz er gêr hag er parkoù, é hersiñ èl ur c'hi, bamdez Doue, henn klemm na termal. Da lâret berr, ne oa si erbet da gavet dezhi. Ken ha ken m'he doa lakaet an dikrierezed da lonkiñ o zeod.

— Ya, met ne oa ket Mar-Sulian ouzhpenn c'hwezek vlez ha pa zaas dezhi bout é toug, a gendalc'has Marjan. He mamm, ag un tiegezh pitaoded, ha pa ouias penn d'an traoù, a voe fall-goutant rak kement-se a gasehe brud fall d'he ziegezh, a soñje-hi. Neuze, ha pa dostaas koulz ar gwilioudiñ, e kasas he merc'h da gavout bod e ti ur vammdiegez en Oriant, pellik-mat doc'h o zi, evit kuzhet an degouezh d'ar c'herentaj.

Margeit, primoc'h he zeod eget rod he c'harikell, a zistagas :

— Klevet em eus-me komz ag ar vammdiegez-se a oa é chom en Oriant, e-tal an ospital. Gwelloc'h mammdiegez ne veze ket kavet e korn-bro An Oriant ha klask a oa àrnezhi get ar vourc'hizion hag ar binarded a-ziàr ar maezoù tro-ha-tro. D'ar prantad-se, soñj ho peus sur 'walc'h, Marjan, ha

p'arrive koulz ar gwilioudiñ, ne veze ket kaset ar vamm d'ar c'hlañvdi. Galvet e veze ur vammdiegez da zonet d'ar gêr. Ha pa ne veze ket kavet unan, e tae ur boufam ag an dro. Tout an traoù àr-dro ar ganedigezh a veze graet en ti. Pa ne veze ket ur gambr a-feson en ti, e veze ahedet ar vamm 'ba 'r c'hraou àr ur c'holc'hed plouz fresk, gwisket get ul liñsel naet. E-pad ar gouiañv, gras d'al loened a chome eno, e oa tommoc'h aze d'ar vamm ha d'he foupon. Ha pa veze bugale arall en ti, e vezent dalc'het get an tad pe ur voereb bennak, kuit dezhe a ober o fri furch 'ba 'r c'hraou.

Marjan a gendalc'has dousik :

— Mar-Sulian, diàr atiz he mamm, a soñje geti dilezel he foupon nevez ganet, eviti da zistreiñ sonn he fenn da di he zud. Met bamdez e tiaesae he spered get ar soñjoù a rae. Ar vammdiegez karantezus he c'hoñfortas neuze en ul lâret : « Da betra sevel soñjoù treuz diàr-benn kement-se ? Tonket eo ar verc'h da guitaat ti he zud un deiz bennak, n'eus forzh penaos. A du arall, mar dilezit ho poupon, e vo an droug-se ur rann-galon hag a chomay àr ho spered tro ho buhez. Mar karit, e kannian deoc'h chom amañ er gêr evit gober àr-dro ma ziad, da c'hortoz kavet ul labour arall en Oriant ».

Ha pa zaas d'ar poupon ober lagad-luch doc'h gouloù ar bed-mañ he doa graet Mar-Sulian he soñj. Dalc'het e vehe he babig geti, ur verc'h vihan a voe graet Chann-Louiz anezhi. Hag int o-div, a-benn ar fin, a oa chomet e ti ar vammdiegez vadelezhus e-pad c'hwec'h vlez, betek ma kejas get Leich.

Marjan, hemp goût dezhi, a oa daet he bourbouterezh da vout jagouilherezh, ken e savas jeu get an dud azezet tro-dro dezhi :

— Chikit 'ta Marjan, c'hwi 'gontay ho puhez ha pa vo achiv get Feuchej !

Tevel a reas Marjan, beunek anezhi, tre ma oa Feuchej, diseblant doc'h komzoù an div gomer, é vonet pelloc'h get e werzenn :

*Ar paotr e gaozioù flour, a lâre e oa stank,
Ar madoù a biaoue e parrez Zinzag en Añgl.*

*Un den mat 'tiskoueze bout e-keñver Chann-Louiz,
He mamm a gousantas mont getoñ d'an iliz.*

P'oa achiv an eured, he mammig a lâras :
« Trugarez 'lâran deoc'h Aotrou Sant 'Wan, Aotrou Sant Gweltaz !

*Avidoc'h ma merc'hig, 'vo bremañ un tiegezh,
Daomp da heul ho tad-kaer àr vordig ar Blavezh ».*

Ha Margeit d'ouzhpenniñ a vouezh izel :
— Gwir eo. Ur prezegour treset-mat e oa Leich. Ha pa veze filaj lec'h-mañ-lec'h, e ouie dibuniñ kantifarennoù hep penn na lost, ken e chome an dud d'ober ba èl skolidi doc'h o mestr-skol. Un den mat e oa sur-'walc'h nemet e oa douget betek re da vragal ha paboriñ, dreist-holl dirak ar merc'hed. Toner ha foeñvour ivez. Ha rust a-wezhioù pa veze dislàret. Met dalc'hmat en deus diskouezet karantez doc'h e wreg ha desavet en deus Chann-Louiz èl e verc'h, a-gevret get ar pemp a vugale en deus bet get Mar-Sulian àr-lerc'h en Añgl.

Ha Feuchej ha dibuniñ pelloc'h e bozioù :
*P'oa arrivet eno, e oa bet dipitet,
E kavet ur c'hozh loñj 'lec'h an ti prometet.*

*Bihan 'oa an dachenn, ar vuhez 'veze tenn,
Ken na lâras un deiz, he zad-kaer a-bouez-penn :*

*« Re start 'vez avidin magiñ 'n holl dud er gêr,
Re bonner eo ar samm d'ar paourkaezh labourer.*

*N'on ket-me ur pitaod, n'on ket-me ur bourc'hiz,
Da c'hounit he zamm kraou, 'mañ ret kas Chann-Louiz ».*

Margeit ha ne oa ket evit derc'hel àr he zeod ken, a vourboutas :

— Me greda 'walc'h emañ bet dipitet-bras Mar-Sulian é tizoloñ he zi nevez. Rak Leich en doa livet gaou dezhi.

Ha hi ha displegiñ e oa ti Leich ur penn-ti kozh-Noe e gwirionez. Toet e oa get soul, èl ar muiañ-bras ag an tier àr ar maezoù d'ar c'houlz-se. Un nebeudig hepken, ouzhpenn ar manerioù hag an ilizoù, a veze mein-to àr o zoennoù. Met toull-didoull e oa an doenn blouz ken e tivere tapennoù dour àr an douar pilet en ti-tan pa veze glav puilh. Bihan ha difournis e oa an ti : ur pezh e-unan ha tra ken, tud ha loened lakaet asambl' ennañ. A-vec'h ma oant dispartiet get ur speurenn goad treut hag izel. A bep tu d'ar siminal e oa un nebeud glustraj koad, ar pep retañ : gweleioù, kloz pe digor, ur c'houfr koaret evit renkiñ liñselioù ha dilhad na oa ket stank anezhe, un daol hir lakaet dindan ar fenestr evit dastum splannder an deiz, ur bank a bep tu dezhi, un orolaj he momeder kouevr lufus é tosal plaen ha dizehan èl kalon mab-den. Er penn arall e oa tu ar chatal, div vuoc'h evit pourveziñ an tiad get laezh hag amonenn, deñved, daou pe dri d'ar muiañ tout, d'ober gloan ha kig, hag ur jav labour durc'haet e benn doc'h an dud, tre ma oa al loened arall é troiñ kein dezhe. Er-maez e oa klud ar yer ; evit ar pemoc'h, ul lojig distag ; ur c'hrañj da renkiñ benveger labour an dachenn hag, en ul lec'h distro, ur ruchenn bennak evit dastum mel ha koar savet get ar gwenan.

— Pell e oa Yann doc'h e gazeg ! a eilgerias Marjan. Met

Leich a biaoùe an ti memestra, get an dachenn a bevar devezh-arat tro-ha-tro. Trawalc'h evit magiñ un tiad bihan, 'alkent !

— Bobot ac'hanoc'h ! a respontas Margeit. Get c'hwech a vugale da baskiñ ?

A-getezh ma kreskas ar vugale, e taas ar peuriñ da vout re dreut. Ouzhpenn ur wezh ar blez e tegouezhe koareiz àrnezh. E spered Leich e oa daet Chann-Louiz da vout ur sklab evit an tiad. *N'eo ket blev melen ha koanteri a laka ar pod da verviñ,* doc'h a lârer.

Feuchej, hañval na glev ket bourbout an div varboterez, a oa aet pelloc'h :

*Kavet 'm eus aviti, e Lokrist un ti mat,
Da di Chim ar pober, e yei da labourat.*

*Chim a zo dime't, e vaouez 'at a zo klañv,
Afer 'n deus a sikour 'n e stal hañv ha gouiañv.*

*« 'Vin ket eürus Ma Zad, 'ba ti ar boulom-se,
Ma lakei da boaniñ, da giiñ noz ha deiz.*

*Ma mamm, mar ma c'harit, doc'hiñ ho po truez,
Ma lec'h 'm eus amañ c'hoazh, n'on ket 'met triwech vlez. ».*

*Setu 'oa aet Chann-Louiz da di Chim ar pober,
Hag a oa kozh ha kamm, hag ouzhpenn merc'hetaer.*

*Hag ar boulom kent pell a droas dezhañ e benn,
Doc'h 'n em gavet bamdez tro-ha-tro d'ar fulenn.*

Marianna, kaniterv da Varjan ha Margeit, a oa daet d'azeziñ e-talte. Chomet e oa dilavar betek-henn, get aon a jabliñ ar c'haner. Ne voe ket evit herzel he melin gomzoù da ziloc'hiñ :

— Atav, ne oa ket gwall-fin anezhañ kas Chann-Louiz da labourat e ti Chim al kent. Ur pitaouer brudet e oa-eñ hag ul lorbours-merc'hed touet ouzhpenn. Sevel a rae terzhien dezhañ kentizh ma tae d'e lagad askellig ur c'hoef dantel. Kement-se a ouie Leich erhat !

— Mo'at, a respontas Marjan prim. Met pa vez taget an den get an naon, ne ra ket ar beg milzin ; ha pa vez é klask àr ul labour, ne ra ket ardoù kennebeut. A-hend-arall e oa Chim ur pober a ouie penn e vicher. Klask e oa àr e dorzh-vara segal. E stal a droe ag ar gwellañ. Ne lakait ket bec'h enta àr ar paourkaezh Leich rak Chann-Louiz a oa ur fulenn anezhi ivez. Dilezet he doa he dilhad peizantez ha gwisket unan mod-kêr. Dougiñ a rae ur vrozhe verr a ziskoueze he c'hofoù-kar hag un hiviz a oa stardet divergont doc'h he bruched. He c'hoef dantel gwenn he doa dalc'het àr he fenn pechañj met savet e oa ken na guzhe ket he zoupenn vlev du àr he zal. Kroget he doa memes da lakaat ruz àr he divveuz èl gisti porzh An Oriant. Klevet em eus ivez e yae Chann-Louiz bep Sadorn da noz d'ar bal, ha bec'h d'an dañsoù kof-ha-kof get ar baotred ! Peadra da c'hwezhiñ tan e penn ar baotred ha da lakaat o gwad da verviñ, 'gavit ket ? Ne zisplije ket dezhi ha pa veze ur paotr yaouank ec'h ober lagadig dezhi. Ya, ur sapre koantenn e oa hag a lakae ar baotred da sodiñ geti !

— En aner e kasit trechon dezhi, a eilgerias Margeit. Ya, ur verc'h koant e oa sur 'walc'h get he dremm treset fin, he blev du èl ar glaou hag he daoulagad glas èl ar mor. Amiaapl ha speredek e oa ouzhpenn.

Ha hi ha kontiñ penaos ne oa si erbet da gavet enni. Er c'hontrel pakret, pep unan a rae ton dezhi ha meur a zen a yae da breniñ bara e stal Chim evit ar blijadur da lâret kaer geti. Ouzhpenn, Chim an hani eo en doa goulennet geti en em wiskiñ mod kêr e sigur ma plije muioc'h d'ar pratikoù. « Mat eo d'ar c'henwerzh, » a lâre-eñ dezhi.

Kaer eo goût e plije Chann-Louiz dezhañ da gentañ-penn. Stummoù liant korf e vatezh en deze tro da spiiñ a-hed an devezh.

— Un den friant e oa, a ouzhpennas Margeit. N'eo ket bet pell é klask lorbiñ Chann-Louiz, bout ma oa e vaouez klañv àr he gwele a-us d'ar stal. Bepred e veze Chim àr he lerc'h, éc'h ober a bep eil taol dezhi ur frotig pe ur flourig, hemp dezhi gellout klemm na lâret e begement dezhañ peogwir e oa-eñ ar mestr.

Tre ma oa an teir c'homer é tabutal en doa kendalc'het Feuchej :

*Un noz ma oa é tont a bardon Se Visant,
'Oa karget mat e fri get chistr ha gwin-ardant.*

*Eñ 'lâras d'e vatezh : « Chann Louiz, dait 'ba 'n ti,
Ma merc'h, troñsit ho prozh, ec'h aomp-ni da c'hoari ! »*

*Ha Chim ar pober kamm 'abuzas e vatezh,
Ken e lakaas 'n he fenn, achapiñ get ar vezh.*

*« Intron Santez Anna ! Dait c'hwi da ma sikour,
Milliget on bremañ, kollet din ma inour. »*

Marianna d'he zro a zisklêrias a-chuchumuchu :

— Soñjit enta, ar boc'h ! Abuziñ e vatezh e-keit ma oa e vaouez a-us dezhe, é leñviñ get an droug. Ur vezh alkent !

Ha Margeit a-du geti :

— Ur vezh dezhañ, ya sur, ha n'eo ket dezhi ! Met d'ar mare-se e veze lakaet bec'h àr goust ar merc'hed atav. Marjan, ho tud a oa tost-kar da Chim. An dra-se zo kaoz e klaskit digareziou dezhañ. En aner oc'h e tivenn an den neoazh. Bout ma chome klañv e vaouez àr he gwele, e yae ar boc'h da fringal er pardonioù èl ur marc'h kalloc'h ! 'Alkent, 'alkent !

— Mil toui ! a respontas Marjan, flemmet. C’hwi zo bet merc’h yaouank, Margeit. Ha disoñjet ho peus plijadurioù ar garantez ha c’hoantoù diharz ar c’horf ? Bet omp bet asambl’ meur a wezh da baotreta er pardonioù. Evidiñ-me emañ splann an traoù : Chim, an hani eo a zo bet lorbet get Chann-Louiz a veze éc’h ober ar yarig doc’htoñ. Pep tra a zo bet àr he gwall !

E-keit-se e oa aet Feuchej pelloc’h :
Ha Chann-Louiz d’ar gêr, evit kontiñ d’he mamm,
An torfed ’zo bet graet get Chim ar pober kamm.

« Ma c’hemerit en-dro, m’ho peda ma zud vat,
Forset on bet get Chim, é tougiñ on mo’at. »

« Mil mallozh ruz àrnoc’h ! a huchas he zad-kaer,
Diskampet ac’hann-mañ ! emañ get gerioù taer.

Bep Sul d’an overenn, ’vehet diskoeit get ar biz
’N eil ’lârây d’ergile, “Sellit aze, Chann-Louiz !” »

He mamm a ouile druz, é klevet kement-se,
E soñjal, pa oa yaouank, ’oa c’hoarvezet ivez.

Siwazh n’helle ket mont a-enep d’he fried,
Oa mestr àr an dachenn : ti, douaroù ha loned.

Marjan, hag hi chomet dilavar ur pennadig, a oa diaes dezhi derc’hel àr he zeod.

Peurlonket c’hoantek geti he zamm katev fars e tegasas soñj d’he c’homerezed a donkadur kriz ar merc’hed en amzer gent.

— Ar pezh a gonta Feuchej en e sonenn n’eo ket souezhus, tamm erbet, eme-hi. D’ar mare-se, ne veze ket desket d’ar

merc'hed traoù ar reizh èl ma vez graet hiriv er skol, er skinwel pe get Internet. Ar merc'hed ne veze ket roet dezhe drammoùigoù da lonkiñ evit paraat doc'h ar vugale a zonet, na d'ar baotred loeroù-lost da wiskiñ. Ha pa zae d'ur vaouez, mamm d'un dornad bugale, bout skuizh dre forzh gwilioudiñ, e klaske mirout doc'h he gwaz ag en em gaerat doc'hti da noz. Siwazh dezhi, gwazed 'zo ne zae ket dezhe ar c'hompren ag an traoù-se. Neuze e kreske c'hoazh an tiad.

— Sur 'walc'h, a eilgerias Margeit, met didruez e oa bet Leich e-keñver Chann-Louiz. Bout ma oa fumet é klevet e verc'h-kaer, e oa dinatur dezhañ lâret dezhi e oa degouezhet pep tra àr he gwall hag he bountiñ er-maez èl ur Vari-vastrouilh.

— Petra 'faot deoc'h ? eme Marjan. Kalet e oa ar vuhez evitañ. Bout e oa begigoù da baskiñ er gêr, get ar pemp krouadur a oa ganet en Añgl. Arriv e oa berr an traoù gete. Me a gav genin e oa bet fur Leich é kas Chann-Louiz d'he stern en-dro. Petra gober ? Er gêr ne oa ket moiant. Neuze, monet d'An Oriant da glask ul labour matezh bennak èl m'he doa graet he mamm en he raok ? Gwell e oa dezhi distroñ da di Chim.

— Marjan, ho kalon a zo ken kalet hag ar maen. Klevet em eus-me lâret e oa bet trouz bras etre Leich ha Mar-Sulian, e wreg, an noz-se, ken e oa daet amezeion da lakaat peoc'h etre an daou bried. D'an amzer-se ne oa ket dibaot ar wazed a vounte ur roustad d'o gwreg. Ha taeret èl ma oa Leich...

— Marse 'walc'h, Marianna. Anavet em eus ivez maouezed a ouie en em zifenn. Ma mamm, ha pa zae d'am zad degouezh er gêr un toullad getoñ en e fri, a skoe doc'htañ get ur wialenn raoskl a zalc'he e korn ar gegin a-zevri-kaer ! Ha eñ emberr ken kuñv èl un oan !

4- 10/1938, àr ribl ar Blavezh.

Sioul e oa flagenn ar Blavezh, pell doc'h safar ar bed, ha didrouz panevet ar piked hag ar c'hegined é kragellat a-heligentañ. Ihuel e oa live an dour rak ar glav a oa kouezhet puilh a-c'houde dilost an hañv. Get an amzer diharak padus-se ne vehe ket hir ar flourennoù é veuziñ a bep tu d'ar stêr. Neuze, a soñje Mar-Sulian, e vehe startoc'h gober àr-dro ar bugad. Ha neoazh, bep sizhun he deveze da ganniñ mell pakadoù dilhad he gwaz hag he bugale. Siwazh dezhi ne oa ket druz a-walc'h ar soubenn evit magiñ ur vatezh ouzhpenn.

Gwan ha dinerzh en em gave Mar-Sulian ar mintin-se rak an nozvezh n'en doa ket degaset diskuizh bras dezhi. Troc'het-didroc'het e oa bet hec'h hun, en arbenn ag ar begetaerezh rust a oa savet an neizhour, etre he gwaz hag hi. Ne gomprenne ket a gaoz da berak e oa bet Leich ken rust doc'h Chann-Louiz e verc'h-kaer, ha pa oa-hi e toull an nor é tifronkiñ don ken na sailhe he dilhad àr he c'hein.

Tro an noz, Mar-Sulian a oa bet kalon diaes dezhi get a rae soñjal en he merc'h bet bountet er-maez get Leich. Perak enta n'he doa ket enebiet nerzhusoc'h doc'h he gwaz. Met, hennen, ha pa zae dezhañ bout taeret-ruz, ne oa komprenasion erbet da c'hortoz getoñ.

Un drouksant pistigus a boueze àr he c'halon. Da venn e oa aet Chann-Louiz d'an eur-mañ ? Mo'at e oa distroet da di Chim, baraer Lokrist. Met mar oa é toug ? Chim hag a oa dimezet, n'anavehe biken bout lakaet tad d'ar poupon. Ha neuze skarzhet e vehe Chann-Louiz en-dro da vat.

« Sellomp an traoù doc'h o zu mat ! a lâras Mar-Sulian d'he c'houef, àr un dro dic'hwezhiñ un huanadenn don. Gras da Zoue, marse ne vo ket é toug. »

Neuze e taas en-dro d'he spered, ar soñj ag ar pakad tañval a oa àr lein an dour pellikoc'h. Ur sell a daolas : aze e oa

c'hoazh. Dilhad chomet àr-lerc'h unan bennak. Ur vantell, àr a seblante. Traoù spletus d'ober geti, a soñje-hi. Ma vehe mat ar mezher e ouïehe sevel dilhad a-vod evit he bugale hep dismantr ur blank. « Troet en deus ar gwallavel a-zoc'hin ! » a lâras dezhi hec'h-unan get ur minc'hoarzh fiziañs.

Mar-Sulian, achivet geti he labour kanniñ, a laoskas àr an tachad he berniad bugad hag he flankenn-bilat, amzer dezhi da vont du-hont da zastum ar vantell dilezet hag a oa eviti èl ur prof get Doue.

He botoù-koad a blante don e fankigell ar flourenn, tre ma oa é tostaat get evezh àr vevenn ar stêr. Gaoliñ a reas get poan ur vogleuzenn vein dispak ha, p'arrivas e-tal ar fardell bet spiet geti a-bell àr c'horre an dour, e anavas ur vantell du koeñvet get an dour. N'he doa ket fariet enta. Get he beg digor betek he divskouarn e soñjas Mar-Sulian er pezhioù dilhad a vehe tu dezhi fardiñ d'he bugale.

Blot ha risklus e oa an tremen bouilhennek àr vord ar stêr ken e oa arvarus tostaat betek re. Diwall d'ober ul lammig-matezh pe ul lammig-mevel, pe ne vern peseurt lamm chouk-he-fenn, e dour yen-sklas ar Blavezh. Ouzhpenn, kaer eo goût ne ouïe ket nañval rak ar merc'hed a-ziàr ar maezoù ne veze ket desket dezhe, d'ar mare-se.

Neuze, Chann-Louiz a dorras dindan he zroad un tamm skourr kornek a gavas àr an douar. Get ar penn kornek anezhañ e klaskas tapout krog er vantell evit he sachiñ betek ar ribl èl ar pesketaer p'emañ kroget ur pesk en e higenn. Siwazh, re verr e oa ar skourr ha ne zaas ket da benn. A-vec'h ma c'hellas spontiñ ur pesk bennak a oa aze éc'h ober kof lart get an c'hwibed. Dastum a reas ur vazh hiroc'h ha, dre hir c'hoari geti, e taas da benn a grog e korn ar vantell. Ha Mar-Sulian da sachiñ dousik, get aon a ziskrog doc'hti.

Ne fichas ket ar fardell, re bonner e oa, karget ma oa a zour ; met he bazh a savas korn ar vantell du.

Get ar pezh a zaas dezhi gwelet, e laoskas Mar-Sulian en ebr ag an amzer un huchadenn skiltr, ihuel ha trumm èl ul luc'hedenn, àr un dro gober ur sailh treuz en ar-drañv.

Chom e reas seizet-kaer, he beg hag he daoulagad digor geti ; hag he c'halon da dosal blaouac'h èl kleier an iliz-barrez evit an overenn.

5- 2005, Filaj e Sant-Iwan

E sal vras presbital kozh Sant-Iwan e oa an dud dalc'het get ar voem. Filimet e oant é klevet Feuchej é kontiñ an darvoudoù kriz bet degouezhet da Chann-Louiz. Marjan, Margeit ha Marianna ivez a oa chomet bourdet o zeod a-benn ar fin, get ar from a starde o c'halon sur 'walc'h, met ivez get pouez ar selloù rous taolet doc'hte get an dud tro-ha-tro, jablet ma oant bet get o barboterezh plaen.

Bremañ e oa Feuchej get disoc'h ar werzenn :

*Frailhet get ar glac'har, Chann-Louiz a bellaas,
'Pediñ Doue d'he sikour daroù puilh àr he fas.*

*« Man Doue ma sikourit, n'on ket bet divergont,
Petra 'c'hellan gober, d'e-men e c'hellan mont ? »*

*Da darzh an deiz antronoz, he mamm ha pa savas,
A lakaas 'ba 'n he soñj, mont d'ar Blavezh d'an dias.*

*P'oa arrivet eno, en un taol e welas,
Ur pezh fardell divoulj, àr c'horre an dour sklas.*

*Kavet a raas 'n he hed, korv ur verc'h divuhez,
Ken glan èl un ael-doue, 'oa Chann-Louiz e oa.*

Vladivostok ha Menez Lokorn

Jil PENNEG

An devezh-se e oan bet war Menez Lokorn. Birvilh a oa ennon ha ne oan ket evit padout. Ret e oa din mont betek Plas ar C'horn. Ne oa netra dic'hortoz gant se, nemet e oan deut eus Vladivostok a-ratozh-kaer ! 'Peus ken 'met soñjal, mont eus Vladivostok betek Menez Lokorn, pell eo ha koustañ a ra ker a-walc'h memes tra. Vladivostok zo tostoc'h da Japan eget da Voskov daoust dezhi bezañ e Rusia.

N'ouzon ket petra a oa peg ennon. Aet e oan da labourat er skol ha klask kelenn galleg da skolidi na raent ket foutre kaer eus ar yezh-se. Ma 'm eus soñj mat e oa ur Merc'her. An deiz a-raok e oan aet da riboulat e kêr gant mignoned. Ezhomm 'm boa mont da riboulat e-kreiz ar sizhun evit dont a-benn da c'houzañv ur vuhez ken trist en ur vro ken trist. Kaozeet em boa eus ma bro, Breizh ha Kerne-Izel d'am mignoned hag e oa aet ar gaoz ganin war-zu Menez Lokorn. Hag a-greiz-holl e oa savet c'hoant-bras ennon da vont du-hont ha da welet en-dro bae Douarnenez alese. Ne gomzin ket eus al lann alaouret,

nag eus ar brug, nag eus ar c'huzh-heol... Trawalc'h eo komz eus Menez Lokorn da lakaat an dud da gompren, petra ! Gant aezhennoù ar vodka e welen ar menez ken tost ha ma banne hanter leun...

Neuze un devezh bennak, nebeut war-lerc'h, kemeret ar c'harr-nij ganin betek Moskov, alese betek Pariz hag an Tren Tizh Bras betek Kemper ha war-eeun betek ar menez.

Degouezhet e oan ha plijadur ganin o sellet ouzh ar maezioù ken brav... nemet ne welen netra, bae Douarnenez a oa stanket e weled gant mogidell... Al lann ne oa ket alaouret ha ne oa ket a vrug. E-kreiz an deiz e oa ha ne oa den ebet ha ne welen takenn ! Takenn ebet ! Tra ! Gour ! A-greiz-holl e voe glav ha daoust din bezañ kalonek ne felle ket din dont da vezañ gleb-par-teil, evit tañva en-dro blaz glav ma bro zoken.

E-kreiz ar vogidell e oan hag e-sell da vont betek ma c'harr en-dro ha mont betek Kemper pe Brest pe lec'h all. Pezh eo... ne gaven ket ma c'harr en-dro ha kaer 'm boa klask war e lerc'h... Koulskoude e soñje din a-walc'h e oa bet laosket ganin war vord an hent dres e-kichen an doare kalvar. Kaer 'm boa dispourbellañ ma daoulagad ne gaven ket anezhañ ken ha ne welen ket kalz a dra e gwirionez, gwelet a raen nebeutoc'h-nebeutañ, ma malvennoù a waske ma daoulagad tamm-ha-tamm... Ne welan ket tra ken ! Ne welan netra ! Pelec'h emaon, petra zo c'hoarvezet ganin ! Ma divesker a oa o krenañ, peget e oa an aon ennon ! Ma daoulagad ! Ne welan ket tra ! Unan bennak zo aze ! Respontit din mar plij ! KOMZIT OUZHIN ! N'ouzon ket pelec'h emaon !... Kouezhet on ! N'hallan ket fiñval ken, santout a ran on gwasket gant un dra bennak, n'hallan ket mont war-raok, sac'het on... Koazhañ a ran, n'on nemet ur volotenn ken, ur volotenn a ruilh war an hent, ur volotennig a ruilh war an diribin, treuziñ a ran Lokorn, n'on nemet ur volotennig ha koulskoude e welan bremañ, met n'hallan ket ober tra, met gant petra e welan pa n'am eus ket

daoulagad ken... Treuzet Lokorn, war-zu Douarnenez, a-zehou betek Kervel hag alese ar mor... Nijal a ran bremañ, nijal a ran a-us d'ar mor ! Nijal a ran ! Nijal a ran ! O nijal emañ ! Ul labous on-me, ul labous kaer o plavañ a-us d'ar mor, dindan ar seizh amzer, avel, koumoul, glav, arnev, kazarc'h, erc'h, heol. Pep tra zo mat din gant ma c'hellan nijal c'hoazh... Douar ! Douar ! Pradañ a ran war an douar...

Ur vouezhig a lâr din « Degouezhet omp e Jeneva ! », ha setu, un hunvre 'oa, ne oa nemet un hunvre neuze, sevel a ran eus ma c'hador-vrec'h, kalz tud zo er c'harr-nij, ya, kalzik tud memes tra, Meurzhiz dreist-holl er mare-mañ eus ar bloaz. Ya, kêrbenn ar blanedenn Veurzh, Jeneva hec'h anv evel ma oar an holl, na vez ket darempredet kalz gant Douariz da gKala-Goañv. N'evin ket Vodka ken war ar blanedenn Gwener, du-hont 'vez fall dalc'hmat. War-lerc'h e ran gwallhunvreoù spontus hag e kred din on ur volotennig... « Gwengamp zo bet trec'h war Vladivostok, » a glevan er radio en aerborzh. Setu, pep tra en e renk. C'hem, n'eo ket un aerborzh eo amañ, un ti-gar a lavarfen, met...

Kemper 2006

Paotr kozh e vigi bihan

Herve GOUEDARD

Porzhioù-mor bihan ar vro-mañ a gaver enno estreget martoloded, ha diwar va frenestr e welan bemdez-Doue, adal ma vez ur spanaenn etre div goumoulenn, a bep seurt tud, Sant-Briegiz ar pep brasañ anezho, disammet o spered diouzh bec'h ar redioù pemdeziek evit un eurvezh pe ziv, ha diskennet betek amañ war o nañv da derriñ, diwar nebeud a zispign, ar c'hoant digeriañ a beg gwech ha gwech all er re reishañ eus an dud, ha goude ma vefe anezho koñversanted ar straed veur. Pourmen a reont o c'halite penn-da-benn gant ar c'hal ma weler ar gwernioù o sevel a bik, etre ar pont-maen hag ar pont-tro, gwech o vont eeun dirazo, paret o selloù war an neñv hag o tec'hel kuzul gant ar morvrini du, gwech o chom a-sav e-tal ur vag hag a zihun enno ar c'hoant – bet mouget pell zo ! – da largañ bos an a-raok ha da varc'hekaat ar gazeg c'hlas, gwech avat o sellet, prederiet, ouzh lagadenn fetis ur fun hag a ra tro ur pezh maen-bon, ma welont, moarvat – sed e vezan techet da grediñ, da nebeutañ – evel skeudenn ar chadennoù

o stag ouzh boazamantoù zo na gavont mui penn na lost, na talvoudegezh na ster ebet dezho. Mard eus unan avat na welin biken o lavagnonañ war ar c'hae, va mignon Alfred an hini eo, rak hennezh ne deurvezfe morse, nag evit brasañ madoù ar bed-mañ, nag evit kaerañ promesaoù ar bed all, pellaat diouzh treuzoù an tiig dister en deus graet e zemeurañs ennañ, tost da zu-mañ, e-tal ar c'hal bras, un dek vloaz bennak a zo, pa oa bet deut evitañ ar c'houlz hirgortozet da vevañ diwar an tammig leve a vez graet dezhañ a-berzh ti-kêr Bar-Le-Duc. Ya ! A bell vro eo deut Alfred, rak ganet eo er vro diamen-hont un dek vloaz ha tri-ugent bennak a zo. Dre be vurzhud avat ez eo deut a gen pell da beurdremen e amzer amañ ? Ma, selaouit 'ta doare e vuhez, evel m'en deus e gontet din un deiz ma oa troet d'ober kuzhutadennoù : pa oa krennard en doa bet lennet, ur wech, er skol, barzhoneg komz-plaen Baudelaire, ma skrive hennezh « ez eo ur porzh ul lec'h dudius evit ur galon aet skuizh gant trubuilhoù ar vuhez ». Alfred, daoust ma ne oa ket troet gant al levrioù, he devoa skoet ar frazenn-se e spered krennard. Chomet e oa barzhoneg Baudelaire garanet don er c'horn-se eus an empenn – nemet ar galon an hini e ve – ma chom an hunvreoù da c'hoañvaat kent dispakañ trumm ha treiñ da vennozhioù start a laka ar sabatur hag an alvaon da gouezhañ war an dud nes hag an dud kar. Goude daou-ugent vloaz e atalieroù ti-kêr Bar-Le-Duc, ma oa bet war-dro an otoioù hag ar c'hamionoù, ha m'en doa kaset da benn e gefridi pizh ha pervezh, evel zo dleet, en devoa Albert paket e rabotoù, kimiadet trumm diouzh bannlev Bar-Le-Duc, lava-ret kenavo da vat ha da viken – ha dic'hortoz-kaer – d'e wreg doaniet, d'e vugale skodeget ha d'e arridennad bugale-vihan mil-souezhet, ha prenet amañ, e porzh al Lege, ur c'hozh ti dister, bet gwechall ur vagajennad fardachoù piaouet gant ur paramantour hag en devoa graet freuz-stal. Miret en deus evitañ ur vañsardenn dindan an doenn, ha renket un atalier e-rez

an douar, en ur pezh hirgarrezek e solier volzek hag a zigor war ar c'hae dre ur prenestr ledan, sko outañ un nor hag a chom digor noz-ha-deiz, Sul-gouel-pemdez hag hañv-c'hoañv. Serret e vez hepken pa c'hwezh an avel-viz, an hini washañ, e bae Sant-Brieg, a ouzhoc'h a-walc'h. Eno eo e c'hellit kavout anezhañ, e gorn-butun en e veg, en e goazez war un tous dirak e daol-galvez prenn tev, o turgnañ pezhioù koad d'ober gwernioù mistr ur galion eus Bro-Spagn, o kenstrollañ, warbouez poentennoù bihan-bihan, plankennoùigoù tanav bet rabotet aketus gantañ, hag a yelo d'ober kein ha kouc'h ur c'houeletenn bet gwechall war bankeier an Douar-Nevez, o troc'hañ tammoù lien hag a vo staget ouzh delezioù ur brig, evel kement a ouelioù dispak, o wernisañ garidoù tilher a-dreñv ur garavellenn, pe oc'h alaouriñ delwenn-araok un teirgwern saoz eus an trivec'hvet kantved en deus bet kavet un depegn anezhañ e-barzh unan eus al levrioù a gaver stank ha war-strew e seizh korn e baradozig a di. Rak, evit komz heñvel ouzh ar wirionez, n'eus ket, e departamant Aodoù-an-Arvor a-bezh, dudiusoc'h na kletoc'h lec'h eget atalier Alfred : seul wech m'en deus peursavet ur gobari bihanaet, e stag anezhañ ouzh ar solier, kement ha ken bihan ma rankit stouiñ ho penn kuit da stekiñ ouzh ur brig bennak goloet a lien, ma fell deoc'h mont da saludiñ Alfred ha toullañ kaoz gantañ. Biken ne nac'ho marvailhat ganeoc'h, rak un den degemerus ha tomm ouzh an dud a zo anezhañ, ha, mard eo war e du mat e teurvezo diskenn deoc'h ur banne kafe. Er-maez, an avel a yudo e beg ar gwez, ar gwagennoù a darzho ouzh ar reier, ar c'hoummoù a eonennou ouzh sichenn vaen an tour-tan, skourradoù glav a daboulino taer ouzh ar prenestr, an otoioù a dremenno gant herr war an hent, an dud a vevo, a c'houzañvo, a varvo, ar Republik, marteze, a gouezho, ar bed a droio, evel ma tro adal ar penn-kentañ. Hag e keit-se, Alfred a venego pompadoù ar bagoù dre lien a-wechall ouzh roc'herezh plaen ar fornigell.

Ma c'houlennit outañ avat war-zu pe zouar en dije c'hoant da lakaat ouel, e responto deoc'h, krak-ha-krenn kent dirollañ da c'hoarzhin : « Me, gouzout a rit, em eus taolet al lien d'an traoñ e porzh al Lege. Amañ emaon, hag amañ e chomin ! ».

Ne vern ! Vad a ra gwelet tud eürus !

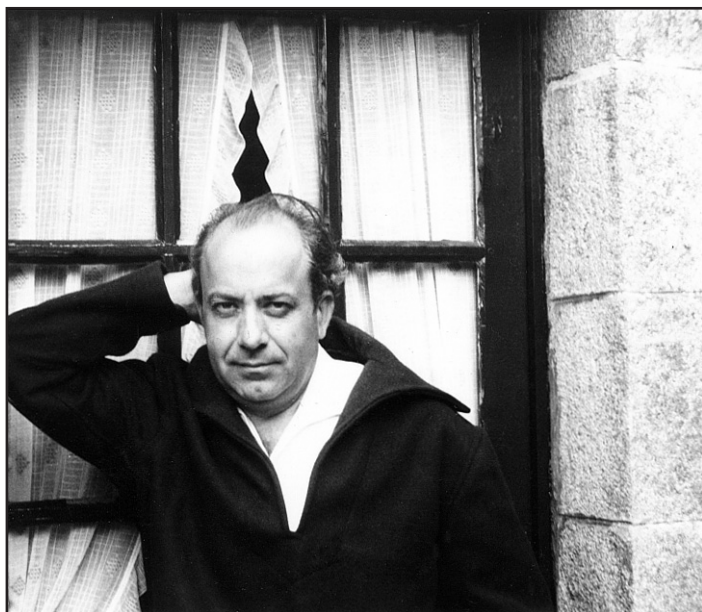
28-06-2012

Rita WILLIAMS

Eil emgav gant Per Denez

Setu amañ heuliad ar pennad-kaoz hor boa embannet war niverenn 390 Al Liamm en eñvor da Ber Denez, aet da Anaon d'an 30 a viz Gouere 2011. Rita Williams he doa bet digarez da zastum e gomzoù d'ar 17 a viz Eost 1983.

© Herve Denez

P. Denez e ti Ri gant ar vurunenn a blij e kement dezhañ dougen

Rita Williams : Gant petra oc'h-c'hwi levezonet pa skrivit ?

Per Denez : Lakaat a ran kalz traoù eus va yaouankiz e-barzh ar pezh a skrivan. Bez ez eus lec'hioù a vez taolennet dre ar munud – ne lavaran ket e vefe gwir an darvoudoù, pe an holl darvoudoù am eus displeget er c'hontadennoù a savan – met an dud, dre vras, a zo gwir, hag ouzhpenn-se ez eus atav un darvoudig bennak en deus lakaet da c'henel ennon ar mennozh... hag ivez e-keñver an dud... me 'soñj din e tle an dud bezañ bev, e gwirionez, e-barzh an den a skriv... a-wechoù an den a vev ar pezh ez eo bet pe ar pezh en dije karet bezañ, pe en dije karet ober, pe ar pezh n'en deus ket graet pe a-wechoù tout an traoù-se a zo e-barzh spered an den.

Da skouer, souezhus eo evit an danevell diwar-benn ar plac'h yaouank a varv en un dagadenn en ur c'harr-nij hag e kontan un darvoud a zo gant poliserien war an hent hag e klever er radio e oa c'hoarvezet un dra bennak – an dra-se 'zo c'hoarvezet. Bez' e oan o vont deus Roazhon da Sant-Maloù, a soñj din, hag aze war an hent e oan bet lakaet da chom a-sav gant poliserien evit sellout ouzh ma c'hartenn... pe evit sellout ouzh un dra bennak all, hag aze ez eus ur benveg radio ha da neuze em boa klevet e oa bet un dagadenn en Orly hag e oa bet lazhet unan bennak. Setu goude-se, pa oan aet kuit, em boa kroget da soñjal : unan bennak a zo bet lazhet ha ne ouzer ket piv eo tad ha mamm ar paotr-se, peogwir e soñje din e oa ur paotr, a oa bet lazhet hag en ur vleniañ ar c'harr, c'hwi 'oar pa vezer o vleniañ ur c'harr – an dra-se a zo mat-tre evit prederiañ – setu em eus prederiet un tamm war an dra-se ha deut ar soñj din da sevel un danevell. Hag ar vro a zo taolennet ivez en danevell-se, bro ma zad eo, ur vro hag am eus anavezet.

Ha dedennet oc'h ivez gant Bro-Gembre ha Bro-Saoz.

A, ya, ya, ya ! Bro-Gembre a zo tost-tre ouzh ma c'halon hag ouzhpenn-se e lennan kalz a draoù e saozneg hag er romant kentañ am eus savet, *Diougan Gwenc'hlan*, em eus lakaet Birmingham e-barzh peogwir hec'h anavezan mat ar gêr-se, dre Delwyn Phillips. E di hag e lojeiz hag em eus soñj deus outo [deus Delwyn hag e familh]...

Ha dedennet oc'h gant traoù ar marv ?

Ya, ya, peogwir... lavaret em eus deoc'h pa oan e Roazhon e tarempreden gwall nebeut an dud peogwir e oan klañv. Met unan a zeue da welout ac'hanon en un doare ingal a oa Arzel Even. Ur wech ar sizhun, dre vras, e teue da welout ac'hanon hag ez aemp da bourmen, da vale war ar maez. Arzel Even a oa mignon bras gant Kerverziou. Hag an daou-se o doa savet ur relijion nevez zoken, ur relijion pagan ouzhpenn-se, hag int a rae lidoù e keltieg kozh, ur c'heltieg kozh adsavet. Morse n'en deus asantet Arzel Even reiñ din an testennoù a veze implijet ganto. N'ouzon ket da belec'h eo aet an testennoù-se. Bez' emañ ganin ar geriadur o doa savet evit adsevel ur seurt keltieg kozh a servije dezho evit o lidoù. Ouzhpenn-se e oa dedennet gant an traoù dreist natur, da lavarout eo, da skouer, lakaat taolioù da dreiñ evit lakaat ar re varv da gomz. Ha soñj am eus alies-tre e veze Arzel Even, me, Kerverziou hag ivez Mona Steven a oa c'hoar da Roperzh Steven. Dont a rae-hi hag hon-fevar e lakaemp an daol da dreiñ.

Met Kerverziou a oa sirius-tre, hag Arzel Even ivez met nebeutoc'h eget Kerverziou, pe neuze Arzel Even ne ziskoueze ket kement ha Kerverziou. Kerverziou a rae ur bern traoù. Gant ur gontell e troc'he goude-se al liammoù a oa etrezañ hag an daol hag an dud varv hag e kemere notennoù.

Arzel Even (war an tu kleiz)

Ha c'hwi ivez ?

Nann, me ne raen ket... Kavout a raen an traoù-se farsus. Goude-se ec'h implijen an dra-se evit spontañ ma c'henitervezed. Ma c'houzined a veze spontet gant an dra-se peogwir e veze lakaet an daol da lavaret ar pezh a oa e spered unan all.

Dre bouezañ war an daol, neuze ?

Nann, ne veze ket pouezet, tamm ebet. Ar pezh a oa e spered un all a zeue er-maez eus an daol. Setu e oa tu da lakaat an daol da lavarout traoù souezhus hag int a soñje e oa gant an daol e vezent lavaret !

Ha c'hwi ne oac'h ket dedennet gant an traoù-se en un doare sirius ?

A, nann, nann ! E-pad ur mare em eus studiet an traoù-se. N'eo ket bet morse un dra don evidon-me. Ha neuze atav em eus bet un tammig imor diwar ma c'houst evel diwar goust ar

re all ivez. Soñjal a ra din e ranker barn an unan gant un tamm mousfent. Met Kerverziou, soñj am eus, a gemere notennoù. Ha pa oan e Périgueux, un deiz em eus bet ul lizher digantañ hag e lavare din : « N'hoc'h eus ket soñj, an deiz-mañ-deiz hon eus lakaet an daol da dreiñ en ho ti hag an daol he deus lavaret e oan o vont da guitaat ti Oberthur e-lec'h ma labouran a-benn daou zevezh ». Hag e lavare : « An daol he doa lavaret traoù a-dreuz peogwir emeon e ti Oberthur c'hoazh hag ec'h en em blijan kalz aze hag emañ em soñj chom ». Hag al lizheroù a lakae daou zevezh deus Roazhon da bPérigueux ha daou zevezh goude em eus bet ur pell-skrid bet kaset din gant Guyonvarc'h a lavare din e oa marvet Kerverziou !

Setu un dra bennak souezhus, memestra. Kerverziou a oa un den eus ar re iskisañ, iskis-tre e oa, ya, hag a bep seurt relijionoù en deus bet. Ur mare ez eo bet kristen bras, ur c'hristen eus ar re greñvañ, goude-se eo bet pagan, goude-se e oa bet Frañmason hag en deus savet ur seurt Frañmasoned Breizh, 'fin, a bep seurt mennozhioù.

C'hwi hag an iliz, peseurt darempred ?

Bremañ em eus he dilezet. Er penn kentañ ne oa ket abegoù d'ar relijion. N'em boa ket c'hoant da vont d'an oferenn evit klevout ar person oc'h ober ur sarmon diwar-benn Bro-C'hall hag evit Bro-C'hall. An dra-se ne soñje ket din 'oa afer an iliz. Ha diwar-neuze ec'h en em zistagis deus ar relijion ha bremañ ne lavarfen ket e kredan pe ne gredan ket en Aotrou Doue pe en ur bed all. An dra-se 'zo deut da vezañ hep pouez evidon.

« Marteze e cheñchin, » emezañ, ha ne oan ket souezhet o klevout kement-se, hag e ouzhpennas : « Koulskoude em boa bet kalz a feiz pa oan yaouank ». Pa oa un tammig koshoc'h en doa bet, n'eo ket ar relijion met ar gristeniezh, emezañ. Hag evit-se e

lenne a-wechoù ar skrivagnerien “mystique” pe gevrinel hag en abeg d’an dra-se marteze e lenne muioc’h a saozneg.

« Ya, me ’gav din e lennan muioc’h a saozneg eget a c’halleg, zoken bremañ — n’eo ket bemdez. Ha mareoù ’zo e lennan an Times peogwir e kavan keleier eus ar bed-holl. O ! ha traoù souezhus ! » Ne lenne ket ar Guardian. Hag adlavaret en doa : « E-barzh an Times e kaver keleier souezhus eus kornioù souezhusañ ar bed ».

D’ar poent-se, avat, e lenne nebeutoc’h peogwir e vanke amzer dezhañ, sammet ma oa gant labour ar skol-veur ha bec’hioù all da heul. Hogen ar saozneg a blij e dezhañ, kenañ. « Plijout a ra din doare ar Saozon da skrivañ hag ar seurt mousfent a vez ganto. Un dra souezhus ivez. Evit traoù zo n’o deus ar Saozon mousfent ebet diwar o fenn. Da skouer pa gomzont diwar-benn Iwerzhon. D’ar mare-se e teuont diboell a-grenn ha da vare ar Falklands pe ar Malvinas e oa dichadennet Margaret Thatcher ! Pa gomzont diwar-benn Kembreiz pe Skosiz n’int ket ken foll ha ma vezont pa vezont o komz diwar-benn Iwerzhoniz. Diwar-benn Kembreiz ez int tuet da c’hoarzhin — da ober goap gant o yezh hag evit ar Skosiz ne reont ket goap kemend-all. Nag evit Kembreiz nag evit Skosiz ne vezont ken fuloret evel ma vezont gant Iwerzhoniz. N’o deus mezh ebet d’o c’hasoni. Implijout a reont ar gerioù rustañ, spontusañ... diwar-benn Iwerzhoniz. »

Ha lenn a rit lennegezh Iwerzhon bet savet e saozneg ?

Levrioù diwar-benn istor Iwerzhon savet e saozneg ha nevez-skrivagnerien — Brendan Behan a gavan mat-tre ha Peter O’Donnell. Me ’vije plijet ma rafe unan eus va studierien un dezenn diwar-benn Peter O’Donnell. Kavout a ra din ez eo ur skrivagner mat hag ouzhpenn-se an den e-unan a oa bet dedennus.

Met un dra a garfen lakaat ur studier da ober eo ur studia-denn diwar-benn penaos e vez gwelet Breizh gant ar Saozon

binvidik er seitekvet hag en triwec’hvet kantved. Ha bez’ ez eus ur bern pennadoù e-barzh kelaouennoù ha kazetennoù ar mare-se. N’ouzon ket mui peseurt re, *The Observer*, *Spectator* ha *Bentley’s Micheli*. Ur bern Breizhveuriz a zeue da Vreizh e-pad an hañv ha goude-se e skrivent pennadoù er c’hazetennoù. Da skouer Browning. Robert Browning a zo deuet meur a wech da Vreizh... Ouzhpenn-se a-wechoù e oa tresadennoù gant Trollope. Skrivet en doa ul levr diwar-benn e veaj e Breizh en triwec’hvet, pe en naontekvet kantved...

Ya, lenn a ran saozneg aes a-walc’h. Ar pezh a lennan eo istorioù poliserezh, *crime stories*. Plijout a ra din lenn an traoù-se.

Gant labour ar Skol-Veur n’eus ket amzer. Abaoe m’hon eus bet al “lisañs” omp deuet da vezañ ar brasañ Kevrenn er Skol-Veur. Brasoc’h eget an holl re all e-keñver niver ar studierien enskrivet evit al “lisañs”. Ya, brasoc’h eget an hini c’halleg, brasoc’h eget an hini saozneg.

Ha petra ’lavar an dud ?

Ma. E Pariz unan bennak, ur “ministre”, en doa goulennet, « Où est-ce qu’ils vont les chercher ? » da lavarout eo, ar studierien !

Met ar bloaz a zeu, moarvat, e vo nebeutoc’h ?

Me ’soñj din e vo kalz studierien c’hoazh. Bez’ e vo kalz tud, sur. E miz Mezheven n’eus ken 32 o deus graet al “lisañs” penn-da-benn. E miz Gwengolo e vo c’hoazh 30 pe 40, n’ouzon ket pet ’vo, met an darn vrasañ a zo o soñj ober al “lisañs” dindan daou vloaz pe dri, setu ar re-se ’vo enskrivet ar bloaz a zeu. Ouzhpenn-se, warlene ez eus bet kant hanter-kant ha n’int ket bet enskrivet goude m’o doa klasket lakaat o anv. Setu emichañs e teuint en-dro ivez.

Forzh penaos hon eus kalz labour ha n'hon eus ket a sekretourez evit ar gevrenn, n'hon eus ken un hanterenn pe un drederenn ha ne ra ken al labour melestradurezh !

Hag evit diskuizhañ ?

Ne ziskuizhan ket !

Lenn a rit saozneg. Ha kembraeg ivez ?

Ya, ya, ya. Lenn a ran kembraeg. E-pad ur mare e lennen *Y Faner*, *The Welsh Nation* hag *Y Ddraig Goch*. Koumanantet oan e-pad 20 vloaz ha n'on ket mui peogwir ez eus re a labour.

Hag hol lennegezh a lennit ?

Ya, lenn a ran traoù komz-plaen a zo aesoc'h din eget ar barzhonegoù met kalzik am eus lennet peogwir e plije kalz din D.J. Williams da skouer. D.J. Williams a anavezen mat-tre hag e levr *Hen Dŷ Ffarm* a zo unan eus ar re blijusañ am eus lennet biskoazh. Ya, lenn a ran traoù all e komz-plaen.

N'hoc'h ket bet levezonet gant unan bennak ?

N'ouzon ket. E-keñver stumm-skrivañ, nann, ne soñj ket din on bet levezonet. Er penn kentañ gant Edgar Alan Poe. N'oufen ket evit lavarout evit bremañ. Nann, 'sonj ket din.

Hag evit cheñch kaoz da vat... Bez' ez eus ur vaouez a ra stamm e kontadennoù 'zo...

A, ma ? Alies e vez ur vaouez oc'h ober stamm ? Ma c'hoar a rae stamm, kalz, ya, ya. Ma c'hoar a rae stamm peogwir pa

oa marv va mamm eo va c'hoar eo a oa o terc'hel an ti, hag hi a chome er gêr diouzh an noz ha me a oa eno ivez hag alies-tre e oa oc'h ober stamm ha trouz ar brochennoù a oan boazet da glevet. Va mamm ivez a-hend-all a rae stamm – e-pad an hañv dreist-holl.

Dedennet oc'h gant ar plant a gav din.

Ya, dedennet on bet gant plant a bep seurt.

N'int ket bet lakaet e-barzh, evel gant Roparz Hemon evit ma welo, ma tesko, an dud an anvioù brezhoneg ?

Nann, o ! nann. Dedennet on bet gant ar plant, 'fin, gant meur a seurt plant. Ne badont ket, kar ar plant a varv, ha dedennet on gant plant a seurt all, ha dreist-holl ivez e plije din lenn katalogoù Bro-Saoz diwar-benn ar plant a vez ganto ar pezh a vez graet *nurseries* anezho, e-lec'h ma vez savet plant, gwez, bleunioù a bep seurt hag o c'hatalogoù a zo graet en un doare plijus-tre hag an dra-se am eus lennet. N'ouzon ket perak ez on en em lakaet da soñjal pegen brav e vije bet kaout ur jardin e-lec'h ma vefe tout an traoù-se o kreskiñ. C'hwi 'oar, Arzel Even ivez...

A-hend-all evit an horolajoù ivez, c'hwi 'oar, an horolajoù am eus komzet diwar o fenn a zo horolajoù am eus gwelet.

En ur stal ?

Nann, war ar maez. An horolaj-se gant ur soudard, c'hwi 'oar a zo en ur vereuri war an hent o vont eus Dol da Gombourg hag em eus gwelet horolajoù ivez e Strasbourg hag ivez e Breizh-Veur.

© Tudual Huon

Horolajoù e ti ar re Denez er Ri

Hag aze, ouzh ar voger, ez eus montròù...

Ya, unan a zo bet roet din gant gwreg Piette. Pa oa marvet Arzel, he deus lavaret din : « C’hwia a garfe kaout un dra bennak, sur-mat », hag he deus diskouezet din un toullad traoù hag hennezh em eus dibabet – ur montr hag a ziskouez n’eo ket hepken an eur, n’eo ket hepken an devezh, pegoulz e sav an heol, pegoulz e sav al loar, ’fin ur bern traoù, ur bern traoù souezhus. Unan all a zo deuet din deus ma zad, unan deus ur vamm-gozh hag unan eus un tad-kozh hag em eus lakaet an holl aze [*en ur framm bet lakaet ouzh ar voger*] rak a-raok e oant e-barzh un diretenn.

Goulennet ho peus diganin gant peseurt yezhoù on bet dedennet. Dedennet on bet ivez gant an esperanteg hag an dra-se ’zo diwar levezon Roparz Hemon – ’fin levezon *Gwalarn* hag ivez Arzel Even. Roparz Hemon en doa roet din ur pezhriad dastumadenn kelaouennoù, kelaouennoù lennegel embannet e Bro-Hungaria a-raok ar brezel en esperanteg ha

gant ar c'helaouennoù-se em eus desket ar yezh-se ha troet em eus danevelloù diwar an esperanteg. Bez' e oa, d'ur mare oa, pa lennen kalzik traoù en esperanteg hag em eus kavet e oa plijus peogwir n'eo ket diaes tamm ebet deskiñ ar yezh-se mat a-walc'h evit he lenn. Dre ar yezh-se em eus anavezet traoù souezhus er bed – lennegezh n'em befe ket anavezet 'mod all. Da skouer lennegezh Bro-Uzbek on deut da anavezout dre an esperanteg ha lennegezh Polonia ivez. N'on ket foll tamm ebet, 'fin, n'em eus ket a vennozhioù diboell diwar-benn ar yezh-se. Ne sellan ket outi evel ur yezh a gemero plas ar yezhoù all met evel ur yezh skoazell eo plijus-tre hag aes da implijout ha bez' e c'haller, da skouer, ma vefe savet traoù en esperanteg diwar-benn Breizh, e vefe tu da lakat kant miliadoù a dud dre ar bed a-bezh da c'houzout ar pezh a dremen e Breizh. Setu perak em eus goulennet gant *Skol Ober* sevel ur skol da zeskiñ esperanteg dre ar brezhoneg ha graet eo bet ha ya, ya, mont a ra en-dro.

Ha petra a fell deoc'h lakaat ar bed da c'houzout diwar-benn Breizh ?

Dreist-holl ar stourm a vez renet e Breizh.

Ha penaos ez a gant ar stourm a-benn bremañ ?

En un doare e ya gwelloc'h, en un doare all e ya falloc'h peogwir, evel-just, ar brezhoneg a vez implijet nebeutoc'h-nebeutañ, gant tud ar vro en un doare hengounel a lavarfen. Evel-just ez eus un tu all – muioc'h-mui a dud a sell ouzh ar brezhoneg evel o yezh hag a stourm evit ar brezhoneg. Evit muioc'h-mui a dud yaouank ar brezhoneg a zo deut da vezañ ur banniel, un digarez da stourm hag un dra da ziskouez e sellont ouzh ar bed evel ur bed a rank kaout doujañs evit ar bed-holl. Setu petra eo ar brezhoneg ; met bremañ pa gomzer

brezhoneg n'eo ket mui dre voaz ez eo met dre zibab. Setu perak e teu da vezañ en un doare frealzusoc'h hag en un doare all diaesoc'h.

Hag en un doare n'eo ket ken pinvidik o brezhoneg dezho ?

N'eo ket, zoken ar re a lavar e komzont brezhoneg hag o deus desket brezhoneg a-vihanik, n'int ket mui tud hag a ren o buhez a-bezh e brezhoneg. Setu, o yezh a zo kalz paouroc'h eget hini o zud hag o zud-kozh ha dreist-holl e ya war baouraat. Er c'hontrol, ar re o teskiñ ar yezh a implij brezhoneg pinvidikoc'h gant kalz a c'herioù – gerioù a bep seurt ha dreist-holl dre ma 'z eo ret d'ar brezhoneg dont da vezañ yezh an ugentvet kantved.

E Roazhon, 'fin e Skol-Veur Roazhon, emaoomp enebet krenn ouzh tud Vrest a sell ouzh ar brezhoneg evel un dra bennak a chom eus ar mareoù kozh. *La survivance de la civilisation paysanne bretonne dans le vingtième siècle*. Setu petra eo ar brezhoneg evito. Ma ! evidomp-ni, ma n'eo nemet an dra-se, evel-just 'dalv ket ar boan stourm evitañ. Koulz eo e lezel da vervel diouzhtu, evel ma lavare Renan ez eo bet studiet a-walc'h ha dastumet a-walc'h evit degas danvez studi d'an dud. A-hend-all ma talvez un dra bennak e ranker bountañ anezhañ da vezañ ur yezh vodern, da lavarout eo ur yezh a vez klevet gant tud o deus ur c'harr-tan, hag a ya er c'hirri- nij, hag o deus ur pellwel hag ur skinwel hag a veaj, hag all, hag a zo dedennet gant ar pezh a dremen en Afghanistan pe n'oun ket e pelec'h, – 'fin tud eus ar mare ha n'int ket mui labourerien-douar e-giz ma oa hanter-kant vloaz 'zo.

Hag ar gizioù kozh a ya da get !

Ouzhpenn-se n'eus ket mui labourerien-douar – echu eo. Ar re a zo o labourat an douar n'int ket mui labourerien-

douar evel ma oa gwechall. Ar re-se a zo o labourat an douar – a zo micherourien war an douar hag a zo tud hag a ya d'ar bank hag a zo en ur strollad kenobererezh, 'fin tud ha n'int ket labourerien-douar evel gwechall. Ober a reont gant mekanikoù, met dreist-holl kenstrollet int gant tud all – hag a sav traoù pe a c'hounez traoù peogwir e c'houlenn ar marc'had diganto e vefe savet pe gounezet an traoù-se ha goude-se e stourmont evit lakaat an dud da brenañ diganto.

Hag ar basketourien ?

Ar basketourien a zo gwashoc'h c'hoazh. Ya, gwashoc'h peogwir ar pesked a ya da get. An douar n'eo ket aet difrouezh c'hoazh daoust m'eo bet gwall-zistrujet gant tout ar pezh a vez lakaet e-barzh. Met bez' ez eus ur seurt pesked bremañ a zo diouennet pe a zo e riskl da vezañ diouennet. Setu ar basketourien a rank mont pelloc'h-pellañ da dapout pesked a zo bihanoc'h-bihanañ evit nebeutoc'h-nebeutañ – hag ouzhpenn-se ar re-se, ar re a ra ar besketaerezh, ne reont tamm ebet gant ar brezhoneg. E Douarnenez n'anavezan bag ebet e-lec'h ma vefe implijet ar brezhoneg c'hoazh nemet gant tud kozh a ya da besketa er bae aze... met ar re a ya da ober peskerezh ar grilhed... hag all... n'eus hini ebet ken a ra gant ar brezhoneg peogwir eo leun ar yezh pemdeziek gant ar yezh teknik hag ar yezh teknik a zo deuet dezho e galleg, neuze ne c'hellont ket mui ober o micher e brezhoneg – ober a reont o micher e galleg. Pa vez implijet ar brezhoneg ganto e vez evit un nebeud traoù dibouez, evel « Brav an amzer ! », « Poent mont da gousket ! » pe traoù e giz-se.

Pe « Yec'hed mat ! »

Ya, ya ! A-hend-all o micher, pezh a zo sirius, o labour, o stourm evit ar vuhez : e galleg.

Forzh penaos, ur bern studierien, bremañ, a gomz brezhoneg kenetrezo.

An dra-se a zo ar rummad nevez ha setu e-kichen ar pezh a zo trist da welout ez eus ivez un dra hag a zo frealzus. Un dra vat eo gwelout ar re yaouank, n'eo ket hepken a-du gant ar brezhoneg, met oc'h ober gant ar brezhoneg, hag ar studierien, zoken ma ne ouzont ket kalz a vrezhoneg, diouzhtu pa ouzont un tamm ez en em lakaont da gomz brezhoneg kenetrezo hag a implij ar yezh a-hed o buhez penn-da-benn.

Pa oan-me studier e Roazhon, gwechall-gozh, ne oamp ken tri o studiañ brezhoneg hag a-raok ar gentel, ha goude, ne veze ken brezhoneg kenetre an daou studier all, brezhonegerien a-vihanik, ha me. Hogen pa vezemp e-touez studierien all, re anat 'oa, evidon, e pellae an daou-se diouzhin kuit dezho da gaozeal o yezh dirak ar re ha ne gomprenent ket anezhi.

Ya, met an dra-se 'zo tremenet bremañ. Er c'hontrol bremañ e vez komzet e brezhoneg er bodadegoù bras dirak tud ha ne gomprenont ket. Ha Diwan a ya war-raok ivez.

Diwan ivez a zo un afer nevez-flamm evel-just. Tout an traoù-se a vije efedusoc'h ha pouezusoc'h, ma vijent bet graet hanter-kant vloaz 'zo ! Met gwelloc'h bremañ eget biskoazh pe biken !

Hag al lennegezh bremañ ?

A ! cheñch a ra buan, c'hwi 'oar. D'ur mare 'zo ar re yaouank ne blijed ket dezho al lennegezh ha bremañ int deuet en-dro d'al lennegezh.

Evel e Kembre. En abeg ma stourment evit ar yezh, ne oa ket amzer da skrivañ ivez ha bremañ ec'h en em lakaont da skrivañ adarre.

Ya, met ar stourm amañ evit ar yezh n'eo ket bet graet morse ken start hag e Kembre. N'ouzon ket perak. An dud amañ n'int ket ken kalonek pe marteze n'o deus ket kement a bennegezh.

Hag ouzhpenn-se ar gouarnamant... a zo kalz gwashoc'h amañ.

Ya, setu, Bro-C'hall a zo gwashoc'h. An dud a vefe chomet en toull-bac'h e-pad bloavezhioù ha Bro-C'hall ne cheñchfe ket. Er c'hontrol, ar Saozon a bleg evit traoù 'zo, nemet gant an Iwerzhoniz, met gant ar re all e plegont.

Hag e Breizh ar re yaouank a stourm en aner, neuze ?

Cheñch a ra. Cheñch a ra an traoù bemdez. Met bremañ eo dedennet ar re yaouank gant al lennegezh hag ez eus tud yaouank o skrivañ traoù lennegel. Se a zo un dra nevez. N'eo ket komz hepken. D'ur mare e veze pouezet re war ar skrid ha ne veze ket pouezet a-walc'h war ar gomz. Goude-se ez eus bet ar gomz hepken ha bremañ int deuet en-dro, dedennet gant an traoù skrivet.

Ha petra a rit c'hwï ?

Petra a ran ? Me 'garfe bevañ kant hanter-kant vloaz ha skrivañ un danevell bep miz hag ivez evit skrivañ traoù diwar-benn ar yezhadur hag ar yezh. Plijout a ra din skrivañ diwar-benn ar yezhadur hag ar yezh. Ma ! ur bern studiadennoù

a zo hanter c'hraet. N'em eus ket amzer da echuiñ hini ebet ! Kontadennoù am eus a zo hanter c'hraet ivez. Ret eo din echuiñ anezho. Met diaes e vefe din kaout tri pe bevar devezh sioul da labourat e giz-se evit skrivañ un dra bennak.

Hep ma teufe tud egiston da weladenniñ ac'hanoc'h !

Nann, nann. An dra-se a ra kalz a blijadur din ! N'eo ket an dra-se met an traoù bihan a vez da ober bemdez, da skouer, bremañ eo deut da vezañ ur gwir gleñved, dibaouez e vez bodadegoù. Ret eo mont d'ar bodadegoù. A-wechoù ne dalvez ket ar boan ha koulskoude e ranker mont peogwir ma ne vezer ket aze, ha ma vez disrann e-touez an dud... Setu eo ret mont evit difenn an tamm bistek !

Setu gant petra e ya ar vuhez pe an traoù a vez graet bemdez. Ret eo mont da zebrñ, da glask bara, da ober traoù e giz-se, ha deus an noz – erfin, n'on ket gouest da dremen un nozvezh o labourat ha da vezañ fresk ha yac'h diouzh ar mintin. An dra-se 'zo re evidon bremañ.

Ha neuze, bremañ ez eus muioc'h a draoù er radio, n'eus ket ?

Bez' eus... Ne selaouan ket kalz ar radio, nann, ne selaouan ket kalz. Forzh penaos ar radio a zo kemmet peogwir eo kemmet an dud a ra war-dro. Neuze daoust hag-eñ ez eo gwelloc'h hag-eñ ez eo gwashoc'h eget ar pezh a zo bet a-raok...

Re abred eo lavaret ?

Ya... Forzh penaos eo kemmet ha me gav din eo gwelloc'h. Tud nevez a zo, doareoù nevez evit sellout ouzh an traoù, tud yaouank a zo o komz ivez. Hag un dra a zo nevez ivez. Bez' ez eus ur bern e Breizh... pezh 'zo anvet *radio libre*. Ya, kalz a zo.

Radio Bigoudenn zo bemdez. Ne reont ket kalz a vrezhoneg. Met an deiz all e oan bet er *Radio Bigoudenn* o komz hag e-pad pell amzer. E Roazhon ez eus tri hag e pep hini ez eus un dra bennak e brezhoneg bep sizhun.

Ha bremañ e skrivan rimadelloù evit va merc'h-vihan. Ur rummad rimadelloù am eus diwar-benn al logod evit deskiñ ane'i. A-wechoù em eus c'hoant da skrivañ ur varzhoneg ha n'em eus ket amzer da skrivañ. Ar barzhonegoù n'int ket evel an danevelloù. An dra-se 'zo evel ur valafenn. Ret eo trapout anezhi diouzhtu. Ma ne drapit ket ar valafenn, ar valafenn a zo nijet kuit. Hag a-wechoù em eus c'hoant da skrivañ diwar-benn a bep seurt traoù, da skouer diwar-benn mousfent ar sent, pe diwar-benn Big Foot, an Indian-se, peogwir am boa gwelet e skeudenn ez eo atav bev em fenn ar barzhonegoù evit ar re all.

© Herta Denez

P. Denez, *Grand old man* e Ringerike, 1965

Tuet oc'h da skrivañ diwar-benn stourm ar re all... An Negro Song, da skouer.

Ya. D'ar mare-se e oan mignon gant Langston Hughes. Skrivañ a raemp an eil d'egile un tamm hag em boa skrivet ar varzhoneg-se diwar un danevell pe un tamm heñvel ouzh ar pezh a oa graet gantañ pe awenet gant ar pezh a skrive din. Me a c'hallfe skrivañ ur bern. Ma ! e gwirionez an dra-se a garfen ober dreist-holl ma ne vefen ket kemeret muioc'h-mui gant ar stourm.

Barzhonegoù, danevelloù...

Hag ar yezhadur.

Ha pezhioù-c'hoari...

Unan bennak am eus skrivet. Me a garfe adwelout tout ar pezh am eus skrivet peogwir ez eus tu da wellaat ar brezhoneg – kalz, peogwir ar brezhoneg n'eo ket gwall vat en holl. Me 'garfe adwelout pep tra a-raok mervel...

Ha se 'vo pell, pell, pell ac'hann !

A ! n'ouzon ket... C'hwi 'oar, ur wech e oan o lenn ur pennad gouiziek-tre er gelaouenn *Le Monde* diwar-benn ar chañsoù en deus un den da vevañ kozh. Ur medisin en deus lavaret m'ho peus ar c'hleñved-mañ-kleñved an dra-se 'zo dek dre gant nebeutoc'h a chañs evidoc'h hag all... Setu ma oan en em lakaet da gontañ hag em eus kavet e tlejen bezañ bet marv dija ! Ma ! Tud evelomp a ziskouez d'ar vedisined ne ouzont ket pep tra !

Setu ar pezh a zo, me 'garfe kaout amzer da skrivañ.

Skrivañ a zo stourm, n'eo ket ? Dreist-holl e brezhoneg. E galleg zoken – a zo ur yezh vras – n'eo ket ur yezh a zo e dañjer da vervel, daoust d'ar pezh a lavar ar c'helaouennoù a-wechoù. Hogen dreist-holl e brezhoneg, dreist-holl er yezhoù bihan. Pa skriver, an dra-se 'zo stourm, zoken ma ne skriver ket diwar-benn ar stourm – diwar-benn forzh petra, diwar-benn ar valafenned pe al logod pe n'eus forzh petra –, an dra-se a zo stourm evit ar brezhoneg, hag evit Breizh, evel-just.

En ho tanevelloù n'eus ket kalz a bolitikerezh, nemet e-barzh ar re gentañ, diwar-benn an emsav.

Nann, marteze, nann.

N'eo ket ur varnadenn !

Nann, n'eus ket traoù politikel. Koulskoude em eus skrivet danevelloù n'eus ket pell hag a zo un tamm diwar-benn an emsav hag unan a zo o vont da vezañ embannet e-barzh *Al Liamm* a zeu, pe an hini goude, un danevell bolitikel, gant un tamm farserezh atav !

Arabab bezañ re sirius ! Mil bennozh Doue deoc'h Per !

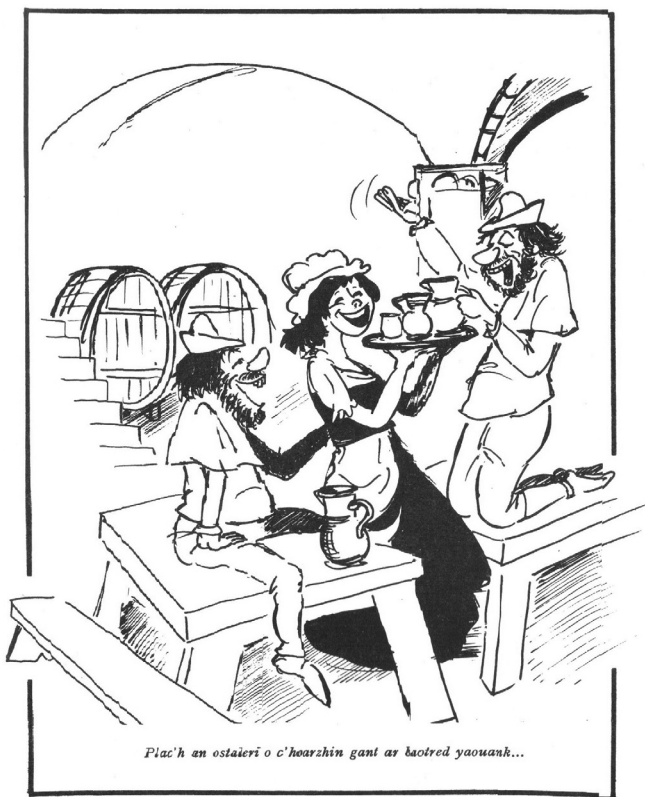
Croeso¹ !

---

1 “*You are welcome*” e kembraeg

Mélanie JOUITTEAU

Plas ar merc'hed e skeudennadur al levrioù pedagogel brezhonek

Brezhoneg buan hag aes, pajenn 197

Hiriv an deiz ez eo, sañset, un tammig aesoc'h kavout labour 'vit ar re a oar brezhoneg. 'Benn neuze, penaos 'vez desket ar yezh ? Da biv e tere ar binviji pedagogel e brezhoneg ? Peseurt plas aroueziel a vez kinniget d'ar merc'hed er skeudennadur-mañ ? Peseurt skeudenn sevenadurel a vez kinniget d'an dud a zo o teskiñ brezhoneg hiriv an deiz ? Petra eo poltred ar vrezhonegerien hervez skeudennoù al levrioù "pedagogel" ? Daoust hag-eñ e klot gant Breizh a-vremañ ? Setu ar goulennoù em eus bet c'hoant klask ur respont dezho amañ.

A-benn deskrivañ skeudenn ar vrezhonegerien a vez kinniget d'an deraoudi, on bet o klask e-barzh al levrioù savet a-ratozh-kaer 'vit ar re a gomañs gant ar yezh : hentennoù brezhonek a bep seurt, pe yezhadurigoù. N'em eus ket choazet espres-kaer hentenn-mañ-hentenn. Tapet em eus an hentennoù em boa bet tro da lenn ha studiañ pa oan-me o teskiñ ar yezh, reoù 'm eus implijet o kelenn ar yezh, hag un nebeud reoù all am boa kavet em levraoueg personel¹.

Estreget ar re-se a zo. N'em eus ket klasket ren ur studi pizh war an holl hentennoù brezhonek. Pal ar jeu n'eo ket bet barn an hentenn-mañ-hentenn, ha n'eo ket bet sellet ouzh ar skridoù enno. Klasket em eus reiñ diazez un tañva deus plas ar merc'hed e bed ar brezhoneg, evel m'emañ skeudennet, gant tresadennoù ha fotoioù, el levrioù pedagogel. Klasket em eus

---

1 Denez P., 1972, *Brezhoneg buan hag aes, le cours de breton pour tous*, Omnivox.

Herrieu L., 1979, *Le Breton parlé vannetais, ur blijadur é komz brezhoneg !*, Oberthur, Rennes.

Kerrain M., 1995, *Ni a gomz Brezhoneg, méthode de breton pour débutants*, TES.

Davalan N., 2000, *Hentenn OULPAN*, Skol an Emsav.

Cassagnou M., 2002, *Selaou, selaou*, édition Koadpin association.

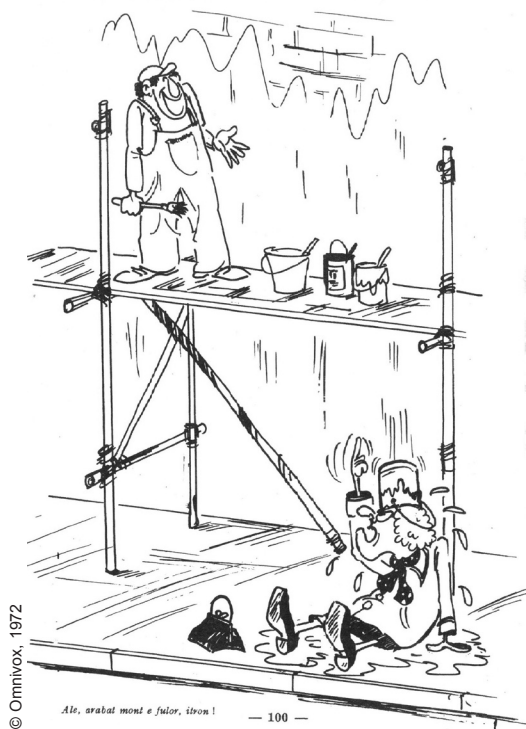
Kerrain M., 2010, *Le guide du bretonnant*, An Amzer embanner.

heuliañ ur vetodologiezh simpl ha sklaer. Da gentañ tout em eus kontet ar skeudennoù treset hag ar fotoioù. Renket em eus anezho dre ma oant o kinnig skeudennoù paotred pe merc'hed, paotredigoù pe merc'hedigoù, pe tudennoù all c'hoazh pa 'z eo gwir e preg a bep seurt anevaled e seurt levrioù, ha betek ar mein ! A-benn klask divinout piv a zo sañset komz ar yezh el levrioù-se, ha piv 'zo sañset selaou, em eus lakaet kemm etre an tudennoù a vez gwelet o komz, o lenn pe o selaou, hag ar re a vez poltrejet didrouz. Kontet em eus e-touez ar re a gomz, an tudennoù a vez gwelet o soñjoù e mod bannoù-treset. Kontet em eus a-gostez an tudennoù ne oa ket sklaer lavarout hag-eñ e oant paotred pe merc'hed. Setu an disoc'h, dielfennet aze dindan en urzh kronologel.

E-barzh *Brezhoneg buan hag aes* (Denez, 1972, meneget amañ diouzh adembannadur 1994) em eus kontet 40 tudenn o komz, treset gant Nono. E-touez ar re-se e kaver 36 paotr, daou aneval (ur yar o krial hag ur c'hi o komz), ha div blac'h (p.100, 183). An div skeudenn venel-se a bleg d'ur skeudennadur hengounel a-walc'h : merc'hed oc'h ober war-dro ar re all (ar plac'h kentañ a zegas ur volennad soubenn d'unan a zo klañv), pe o tegemer ingal feulster ha brizherezh ar baotred (an eil plac'h a zo ur vaouez kozh astennet war ar straed ez eus bet taolet ur podad liv war he fenn gant ur paotr livour a vez gwelet oc'h ober goap outi).

E-touez an 61 dudenn all ha na gomzont ket e kavomp : 41 paotr a bep oad, 12 aneval (5 labous, 2 gi, 1 vuoc'h, 1 leon, 1 marc'h, 1 logodenn, 1 pesk), 7 plac'h, hag unan bennak o lenn na vez gwelet nemet h/e v/botoù. Ur sell a-dost war ar 7 plac'h a ro ur mennozh resis a-walc'h deus an aergelc'h sevenadurel : div a zo o selaou ur paotr o lesaat anezhe (p.57, 164) ; unan a zo o keginañ p'emañ he gwaz, ruz muzelloù gantañ e pep lec'h war e fas, goude bezañ bet o welet ur vaouez

all (p.65), unan all c'hoazh a zo un douristez (p.161). An hini ziwezhañ a zo ar plac'h nemeti bet skeudennaouet o kaout ur vicher el levr. Istitl ar skeudenn a lâr ez eo hi « plac'h an ostaleri o c'hoarzhin gant paotred yaouank ». An hini yaouank-se a c'hoarzh forzh pegement o tegas banneoù da zaou baotr, unan anezho o terc'hel anezhi dre he dargreiz. An disoc'h hollek a ro neuze an tañva-mañ : ar merc'hed, pa vezont skeudennaouet, a vez ral a wech o komz ar yezh. Al labour nemetañ kinniget d'al lennerez a seblant bezañ ul labour servij a c'houlenn e plijfe dezhi bezañ flarotet gant pratikoù. Arvarus e seblant bezañ ivez bed ar brezhoneg d'ar merc'hed pa 'z eo bet skeudennaouet feulster war ur vaouez kozh, gant ar paotr kablus o c'hoarzhin.

Brezhoneg buan hag aes, pajenn 100

Le Breton parlé (Herrieu 1979), skeudennaouet gant tresadennoù Joël-Jim Sévellec ha fotoioù roet gant Herrieu, a zo e istitl : « *méthode [ ] offrant des notions historiques et culturelles* ». Soñjet en deus neuze ar skrivagner e-barzh pouez sevenadurel e hentenn. Eno e vez kinniget ur skeudenn kalz yaouankoc'h eus ar vrezhonegerien : tost un hanterenn eus an dud poltrejet a zo bugale vihan anezho. Da ouzhpennañ vefe war ar marc'had peder skeudenn a-stroll, hag em boa lakaet a-gostez sar kontañ, pa veze ur mor a vugale eno, paotredigoù kement a blac'hedigoù.

Ar vugale o komz a zo plac'hedigoù (10) kement ha paotredigoù (11). Daoust da se e teu da vout digempouez ar skeudennaouiñ a-fet reizh abalamour da dresadennoù ha fotoioù bugale ha ne vezont ket o kaozeal : div wech muioc'h a baotredigoù eget a blac'hedigoù a vez kavet neuze (23 *vs* 11, ar pezh a ro 34 faotrig ha 21 plac'hig en holl).

Tud deuet a vez kavet ivez, ha kempouez a-walc'h an niver anezho a-fet reizh (31 paotr ha 33 flac'h, unan anezho er bajenn golo memes), met ar baotred a gomz en holl div wech muioc'h eget ar merc'hed (8 *vs* 4).

Ar baotred a ziskouez kaout micherioù liesseurt : kejañ a reer gant pesketaerien, labourerien-douar, skrivagnerien, ur mestr-skol, un tresour, ur roue, ur c'habiten a-vor, hag ur soudard. Dieub a-walc'h e tiskouezont bezañ ivez e-keñver ar rummadoù reizhel : un tad a vez gwelet o skaotañ al listri pa vez ar peurrest eus ar familh o lenn ul levr en e gichen (p.59). Sa tu ar merc'hed avat e vez hirvoudusoc'h ar jeu, ha div blac'h nemetken a ziskouez kaout ur vicher : ur glañvdiourez hag ur skolaerez. Skeudenn ar merc'hed a zo kreizennet kreñv war hini ar vamm : diwar ar peder flac'h a welomp o komz ar yezh, unan anezho nemetken a gomz d'unan deuet (ur vaouez all), an teir all a zo o komz gant bugale (p.151, 59, 123). Kinniget e vez ingal ar merc'hed, dre ar skeudennaouiñ pe gant un

istitl, evel mammoù hemañ-henn (p.59, 203, 207, 222, 261). Pajenn 291 e kaver luc'hskeudenn ur plac'h deuet, daou vugel ganti. An istitl a ro deomp da c'houzout e welomp amañ poltred daou vugel. Lavarout a ra deomp ez int mibien ur skrivagner (kinniget dre e anv familh, diwel war ar skeudenn), « gant o mamm » (kinniget dre hec'h anv bihan). Pa ne vez ket ar vaouez ur vamm ez eo gwreg unan bennak. Pajenn 370 e weler ur plac'h en ur sae wenn dimeziñ. Pajenn 334 e weler ur plac'h gant un istitl a lâz ez eo ur fulenn, hag a resisa e vo diaes « kaved ur paotr hag e vo d'hé grad ».

Un doare sevenadurel hengounel a-gozh a seblant pouezañ neuze war ar merc'hed deuet nemetken. Holl verc'hed an tresadennoù a vez dilhad hengounel hag ur c'hoef gante, pa vez gwisket e doareoù liesseurt ar baotred hag ar vugale, paotredigoù ha merc'hedigoù. Ar gevredigezh a vez livet eno eo splann ez eo renet gant paotred yaouank, he dazont o vezañ ar vugale, a zo labour nemetañ ar merc'hed genel anezho hag ober war o zro, gant ar brasañ levez.

Le Breton parlé, pajenn 147

E-barzh *Ni a gomz Brezhoneg* (Kerrain 1995), skeudennaouet gant Morgan, e vez santet ur mell cheñchamant aergelc'h. Paotred ha merc'hed a vez gwelet o komz kenetrezo, ha merc'hed a vez skeudennaouet ur vicher gante. Sa tu ar baotred, e kaver ur paotr o keginañ hag unan all oc'h ober war-dro ur bugel klañv. Ar rummad dre oad a seblant ivez kempouez a-walc'h, gant bugaligoù, paotr pe blac'h, ha tud kozh. A bep seurt tud a gomz, a leñv dourek pe a c'hoarzh, a ra farsadennoù pe a selaou ouzh ar re all. Diaesoc'h ivez eo bet din kontañ an dud : 4 den o komz ha 4 den didrouz em eus lezet a-gostez peogwir n'em boa ket kavet an tu da zivizout hag-eñ e oant paotr pe blac'h. Ur sin vat ez eo kentoc'h, dre ma oant bet treset brav, nemet o reizh ne oa ket pouezus e vefe splann en dresadenn. Ur skeudenn all a zo bet dav din lemel diouzh ar gont, peogwir e veze gwelet ur mor a dud o kaozeal kenetreze en ur fest-noz, paotred ha merc'hed asambles. Kalz kempouesoc'h ez eo neuze plas ar merc'hed e pep keñver el levr-mañ, memes ma 'z eo dav merkañ memestra e chom ur gwall zisparti c'hoazh : muioc'h a baotred a vez c'hoazh en holl (119 diwar 209), hag e-touez ar re a gomz (69 diwar 121).

Hentenn OULPAN Davalan (2000) em eus studiet nemet al levrenn gentañ diouti, hag aes eo bet ar gont. 210 den ez arvarer, kant dre gant o komz, kant dre gant paotred. An tudennoù e vez atav ar memes dremm ganto : paotred deuet, na yaouank na kozh. Pa vez roet un anv d'an tudennoù gant un istitl e vez : Alan, Gloutron, Iwan, Yann, Max, Olier, Bob pe Ibrahim. A-fet merc'hed avat, tu ebet da c'houzout muioc'h estreget-se : n'eo ket sur e vefe dioute memes. Bed ar brezhoneg a zo kinniget amañ a zo graet gant paotred, hag evito o-unan.

E 2002 e oa deuet er-maez an hentenn gentañ skrivet gant ur plac'h (Mona Bouzec-Cassagnou, gant Dominik Bossé), an tresañ a oa bet graet gant Vincent Lefèvre ha Vincent

Lozac’hmeur. Muioc’h a baotred e vez kavet eno (93 paotr *vs* 40 plac’h). Ar baotred a gomz muioc’h (19 paotr o komz *vs* 7 plac’h ha 6 labous). Bugale a vez gwelet, o komz, o selaou pe digomz, kalz muioc’h a baotredigoù (15) eget a blac’hedigoù (3, digomz). Daou baotrig a vez gwelet o komz, unan o selaou ha daouzek digomz. Ar baotred a seblant kaout micherioù liesseurt : lod a zo pesketaerien (p.161), soudarded (p.131), paotr an ti-bank (p.136), paotr an davarn pe labourer-douar (p.135). Mennozhioù politikel o deus ivez : spurmantiñ a reer ur republikan bet krouget hag un ekolo. Sa tu ar merc’hed avat, e weler div wech ur plac’h o tibluskañ avaloù-douar (p.58 ha 62), ur vatezh (p.163), ur vamm (p.54). Ur plac’h a vez gwelet o reiñ urzhioù d’unan bennak : ur robot da walc’hiñ al listri (p.125). Ar merc’hed a gomz da dud deuet a gomz da verc’hed all, o kafeta.

An hini diwezhañ embannet em c’horpus, *Le guide du bretonnant* (Kerrain, 2010), a zo bet skeudennaouet gant Degast. Ur wech c’hoazh e vez kavet muioc’h a baotred o vrezhonegañ. Diwar 26 hinienn poltrejet o komz brezhoneg, 17 anezho a zo paotred, tapet hanter-kant vloaz al lodenn vrasañ anezho, gant nemet un nebeud paotred yaouank en o zouez. Dek paotr ouzhpenn a vez kavet digomz. Piv c’hoazh ’zo bet skeudennaouet oc’h ober gant ar yezh ? Setu al listenn anezho en urzh digresk : meskl (ur strollad anezho o komz, 3 hinienn anezho didrouz), istr (2 anezho o komz, 2 anezho didrouz), pesked (1 anezho o komz, 5 anezho didrouz), buzhug (1 anezho o komz, 3 anezho didrouz) hag a-benn ar fin ur vaouez o kanañ ur c’hantik, dilhad hengounel hag ur c’hoef ganti, ha div all c’hoazh poltrejet didrouz. Heuliet eo ar merc’hed a-dost gant peulvanoù pe melc’hwed (unan o komz, unan didrouz pep hini). Hervez al levr-se neuze, en dije an den kement a chañs da glevet ur marsian o komz brezhoneg (pajenn golo) eget klevout ur vaouez (o kanañ ur c’hantik).

D'ar gont-se ez eo dav din ouzhpennañ ur vaouez ha n'em boa ket kontet el lennadenn gentañ. 'Maez eus ar gont e oa chomet dre ma ne oa ket bet treset. Ne lâr grik anezhi kennebeut-all, met bout 'zo deusouti memestra peogwir e weler unan o koazeal ganti. Pajenn 121 e weler ur paotr a ziskouez implij ur benveg luc'hskeudenniñ war vord ar mor, hag a lâr da unan bennak ha ne welomp ket : « Souz un tamm, karedig ». O c'hoarzhin emañ ar paotr, laouen, hag eñ o kuzhat ur skritell a lâr « toull (don) ». Dindan ul lennadenn "hetero", ez eus neuze ur vaouez ouzhpenn da gontañ. Resisoc'h vefe neuze kontañ evit al levr a-bezh ur vaouez o kanañ « Jezuz pegen bras eo », div o tevel hag unan all a zo o paouez bezañ lazhet gant unan a ra "karedig" anezhi.

© An Amzer, 2010

PROBLEME : c'est un mot utilisé à toutes les sauces en français.

Kaout an dizober eus mell bec'h...

Le guide du Bretonnant, pajenn 121

Merc'hed yaouank c'hoant-bras ganeoc'h komz ha deskiñ ar yezh, setu ar plas a vo dav deoc'h ober ho mad dioutañ ? Bruderezh al levr a embann fraezh : « *Le guide du bretonnant propose, non sans humour, un regard sur la langue bretonne différent des autres ouvrages* ». Merc'hed yaouank c'hoant-bras gante komz ha deskiñ ar yezh a rank ober o mad gant ar seurt fent-se.

Skeudennoù 'zo skeudennoù. Tra muioc'h, tra ouzhpenn. Kinnig a reont splann un doare da welet ar gevredigezh, ha lenner ebet n'eo rediet da heuliañ an doare kevredigezh a ginnigont. Goulennnoù digor a chom : Peseurt skog a vez gant ar skeudennoù-se war ar baotred hag ar merc'hed o teskiñ ? War ar re o kelenn ? Peseurt micher a c'hell ar merc'hed tapout gant ar yezh da vat, ha peseurt micher e soñj dezho e c'hellont tapout ? Perak e chomfe ar merc'hed e bed ar brezhoneg ma vez kinniget dezho ur plas aroueziel ken dister ha betek arvarus ? Peseurt doare emzalc'h 'vez distignet gant ur seurt aergelc'h sevenadurel ? Sa tu ar baotred ? Sa tu ar merc'hed ? Lod eus ar merc'hed a nac'h plegañ dirak ur plas ne vefe ket dereat dezho. Penaos e vez degemeret hiriv an deiz ar merc'hed a faot dezho kuitaat bedig-bed an tri M (Maouez, Mamm, Matezh) gant kevredigezh ar vrezhonegerien, ha betek ar stummadurioù ? E Bro-C'hall hag er Stadoù-Unanet 'vez kaoz abaoe pell eus "ar solier gwer", ur solier diwel hag a vir ouzh ar merc'hed da gaout o flas er gevredigezh. E Breizh hiriv an deiz, daoust ha ne vefe ket ur solier greunvaen an hini eo e vefe ?

Al Liamm war ho tablezenn niverel !

Grit plas en ho levraoueg !*

Eus Kerlouan da Varakech, *Al Liamm* bepred ganeoc'h !

15€ ar c'houmanant niverel

* Gant ur c'houmanant niverel ne resevit ket ur skouerenn war baper ken ha dre-se e rit un dra bennak mat evit an endro.

Kit buan e darempred gant ar sekretourva !
alliamm.tirnanog@gmail.com - 02.96.48.03.00
14 straed Louzaouenn-an-Hañv - 22300 LANNUON
www.alliamm.com

Herve LATIMIER

Secoue-toi Bretagne !
Breizh, krog e-barzh !,
Essai sur les enjeux de
l'économie régionale,

gant Jacques D. de Certaines,
Jean-Louis Coatrieux, Jean-
Pierre Coudreuse
hag André Lespagnol,
Emb.Apogée, 2013,
176 pajenn, 18€

Embannet eo bet al levr-mañ a-raok na grogfe emsavadeg ar Bonedoù Ruz hag an dielfennadurioù un tamm diboell a zo bet klevet pe lennet goude. Savet eo bet gant pevar den a skiant, un istorour, ur biologour ha sokiologour, unan arbennik war tretañ ar sinalioù hag ar skeu-

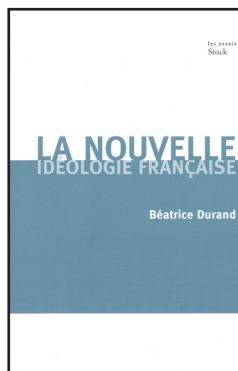
dennoù hag ijinour arbennik war ar pellgehentiñ. Aon 'm boa kavout dielfennadurioù un tamm skiantelour ha souezhet on bet gant arlivioù ar preder. N'heller ket bezañ ali gant pep tra, kinnigoù zo a c'heller kavout un tamm iskis pe ideologel, met kalz a ginnigoù

dreist a gaver ha goulennoù sklaer ha reizh. N'hellimp ket mont war-raok hep gwelout gwirionezioù 'zo hag eskemm (tabutal zoken) diwar o fenn evit kavout diskoulmoù mat. Deskiñ a reer kalzik traoù a-zivout hon istor ekonomikel ivez ha gwelout a reer diskar un toullad falzdielefennadurioù. Eizh chabistr a zo (*Les enjeux de l'économie bretonne de demain, D'où venons-nous (esquisse d'une trajectoire économique de la Bretagne), Cultiver le savoir, Faire bouger l'existant... à partir de nos bioressources, Faire bouger l'existant... dans la compétition internationale, Ouvrir des voies nouvelles par les biotech, écotech et nanotech ?, Ouvrir des voies nouvelles en habitat, mobilité et énergie, Quelles frontières pour l'économie ?*), un digoradur hag ur c'hlozadur. Dizingal eo met dedennus bepred. Daou vennozh a-bouez : poent eo ha ne vo diskoulm burzhudus ebet. Meskajoù diskoulmoù a vo. Reoù 'zo a seblanto enep a-wechoù met a c'hello ken-glotañ (p.29). Hegaset on bet gant o doare lentik da gomz a-zivout galloudoù ar C'huzul rannvro rak mat eo lavarout

d'an dud – ar bolitikerien en o zouez – dihuniñ met petra ober hep galloud hag arc'hant. Ha koulskoude e kaver amañ hag a-hont evezhiadennoù war saviad Breizh er ^{vet}XV ha ^{vet}XVI kantved (p.36), war an diouer a c'halloud lezennel (p.106). Kavout a reer keñveradennoù gant Danmark pe an Izelvroidoù hag a zo stadoù betegoùt (p.129). Meneg a zo eus an doare fall m'eo bevennet Breizh (pp.163-164) gant dave da Vichy ha da eizh kant vloaz istor broadel (pp.168-173). Nouspet gwech e kaver arguzennoù garv enep ar c'hreizennañ, an droug en deus graet hag e kendalc'h d'ober, enep al lobioù galloudus, an doare droch da aozañ an tiriadoù (pp.173-174). Gwelloc'h 'vefe bet lakaat an holl grafoù-se war-wel sklaeroc'h. Kalz aozadurioù a bak o fegement met n'eo ket manikean an dielfennadurioù. Daveoù niverus d'ar CELIB evel-just, d'ar C'hASER, met ivez d'ar PSU ha d'an UDB – Alter – ha da aozadurioù ar batroned (p.42). N'o deus ket pledet gant tachennoù 'zo evel touristelezh pe sevenadur, met danvez preder e-leizh a zo hag ur galv da zivizout ha da ober. Buan...

**La nouvelle idéologie
française,**
gant Béatrice Durand,
Emb. Stock, 2010,
240 pajenn, 18€

Dizoloet ’m eus al levr-mañ a-drugarez d’ar c’hollok bet aozet e Brest gant *Ar Falz* e koun Yves Person e miz Mezheven 2013. Pedet oa bet Béatrice Durand da ginnig he dielfennadur a-zivout an ideologiezh c’hall gant an aozerien. Ur mennozh dreist rak talvoudus-kenañ eo al levr.

C’hwec’h chabistr ditouret mat ha skrivet en un doare bev hag un tamm flemmus (gant gwir abeg) a-wechoù. Diskouez a ra pegen pilpous eo difennerien an ideologiezh nevez-republikan, pegen dizonest zoken pa implijont meizadoù deuet eus broioù saoz-neger evel “*communautarianism*” o weañ anezho penn-da-benn, penaos ec’h adstummont an istor evit lakaat anezhañ da blegañ hervez o sell relijiel.

Danvez al levr a zegas n’ous-pet prouenn eus ar pezh a lenner er c’hlozadur : « *L’idée républicaine à la française, dans ses versions agressives, sert de ciment idéologique à un chauvinisme masqué, à un nationalisme qui ne dit pas son nom* ». Diskouez a ra pegen aloubus eo an ideologiezh-se abaoe un ugent vloaz bennak, ha pegen dañjerus eo. Gouzout a ra an aozerez keñveriañ. He nerzh eo. N’eo ket serret war Vro-C’hall. Kiriusted, digoridigezh, studiañ a-raok tagañ... ar pezh na ra ket an “intellekt-hualet” eus ar c’hiz. Peadra da vagañ e breder a gaver a-hed al levr.

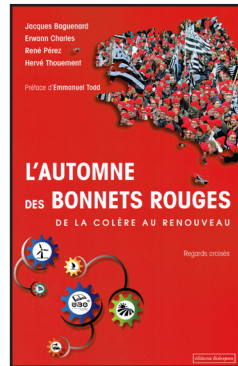
Ar pennadoù diwar-benn al laikelezh a zo dedennus-tre, an daou chabistr *Un modèle républicain d’intégration* ? ha

Paradoxes d'une république nationale ivez. Daou chabistr a zielfenn mat implij ar meizad gall “*communautarisme*” hag e implij gant ar re a glask krouiñ spont diwar (ha mar-teze kasoni ouzh) ar pezh na glot ket gant o sell flastrer. An daou chabistr diwezhañ a ro hentenoù evit mont war-raok

ha dreist-holl kinnigoù a-zivout ar skol. Klokaat a ra al levr-mañ levr Yvon Ollivier (so *Al Liamm*, niv. 400). Aes eo da lenn ha lakaat a ra mat da gompren ez eus ur stourm ideologel da ren enep an nasionalisted c’hall a c’hiz nevez hag a c’hiz kozh.

L'automne des bonnets rouges, De la colère au renouveau,

gant Jacques Baguenard,
Erwann Charles,
René Pérez ha Hervé
Thouement,
Emb. Dialogues, 2013,
228 pajenn, 19€

Peadra da vezañ souezhet o welet ul levr a zielfennadurioù embannet ken buan goude an darvoudoù (embannet eo bet al levr e miz Kerzu 2013). Arabat ankouaat e oa bet manifestadegoù ar Bonedoù Ruz d'an eil a viz Du e Kemper ha d'an 30 a viz Du e Karaez. Ur pej a oa : kinnig ul labour diwar c’horre. Ne nac’h ket an aozerien ez eo riklus o labour met mard eo bet graet prim,

n’eo ket bet graet dreist penn-biz. Ur rakskrid plijus gant Emmanuel Todd a gaver e penn kentañ al levr. Peder lodenn a ya d’ober ar selloù disheñvel. Sell ar c’helaouenner da gentañ (*Les quarante jours des bonnets rouges*) gant René Pérez eus an *Télégramme* evit deskrivañ en un doare resis ha buhezek an darvoudoù adalek miz C’hwevrer 2009 gant o luzietez hag o finvidigezh.

Goude sell ar c'helenner gwir (*De la colère au renouveau : vents d'Ouest en formation*) gant Jacques Baguenard, kelenner e Skol-veur Breizh-Izel. Dielfennañ a ra an endro politikel ha burutellañ (pegen kriz e c'hell bezañ ar fedoù a-wechoù) emzalc'hioù politikerien Penn-ar-Bed troc'het diouzh an dud hag an darvoudoù. Un dra anat : ur grizenn a zo gant an demokratiezh er Frañs ha ne glot tamm ebet an doare kreizennet d'he merañ gant ar bed a-vremañ. Ur galv d'ar c'hemm eo an emsavadeg ha marteze egin ar c'hemm... Ar pennad diwezhañ (*La crise du modèle breton et les Bonnets Rouges*) a zo bet savet gant daou vestr a brezegennoù war an ekonomiezh e Skol-veur Breizh-Izel, Erwann Charles ha Hervé Thouement. Dedennus-kenañ eo ivez. Taolenniñ a reont emdroadur ekonomiezh ar vro abaoe dibenn ar Grennamzer (buan) ha dreist-holl abaoe ar bloavezhioù 1950. Pouezañ a reont war ar fed ez eo luzietoc'h an traoù eget ma kred tud 'zo ha ne zleer ket skarzhañ pep tra. Kemm ha ranker ober, toullañ hentoù nevez met

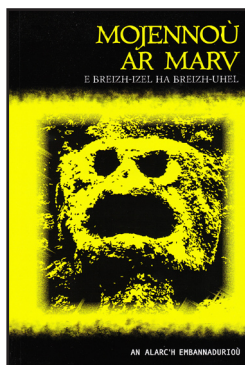
diazezoù kreñv a zo... Lakaat a reont war-wel ar frailhoù a gaver e Breizh (reter dinamiek / kornôg, meurgêrioù / kêrioù krenn ha maezioù, argoad / arvor). Ouzhpennañ a reont ar frailh a gozh degaset gant aoza-dur droch an departamantoù...

Lenn a reer traoù dedennus war ar "model alaman" labourdouar. Kinnig a ra an oberourien hentoù evit an dazont evel-just. Danvez preder forzh pegement ha spi ma ouzer kemer penn an hent. Daou dra a bouez a-hed ar pennad : an ezhomm groñs da zivizout er vro hag an nerzh degaset gant an identelezh. N'eo ket echu an istor evel-just. Kregiñ a ra en ur stumm. D'ar Vretoned eo reiñ un diskoulm d'an enkadenn. Gant ar spi e vo dibabet sevel a-gevred un dazont a-feson. Evit klozañ setu ur pennadig eus raksrid Emmanuel Todd : « *Avec ce livre la réalité de l'événement est fixée, elle échappe à la manipulation. Quant à l'interprétation définitive du phénomène, elle ne pourra être faite que lorsque la suite de l'histoire nous aura été révélée* » .

**Herve LATIMIER,
Malo BOUESSEL du BOURG
& Tudual HUON**

**Mojennoù ar marv e
Breizh-Izel ha Breizh-uhel,
kinniget gant Divi Kervella,
An Alarc'h,
170 pajenn, 10,50€**

Divarvel e seblant bezañ an Ankoù e Breizh, pa 'z adkaver e roudoù en henvrezhoneg zoken ! Gant an den hir ha treut-se, ur mell tog en e benn hag ur saezh pe ur falc'h etre e zaouarn, eo bet awenet ar Vretoned a-holl viskoazh e Breizh a-bezh. Kalz traoù zo da zeskiñ diwar-benn an Ankoù e pennad digeriñ Divi Kervella, koulz

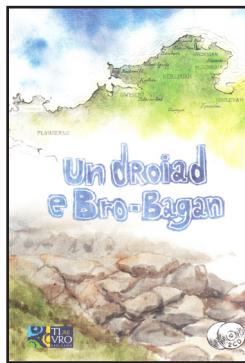
e-keñver istor ar c'hredennoù, koulz e-keñver yezh : “Tremenet eo an Ankoù drezañ”, da skouer, a dalvez ez eus tremenet ur gridienn a-hed da hed korf unan bennak. E-barzh *Mojennoù ar marv* e vo kavet c'hwezek kontadenn bet dastumet gant Anatol ar Braz, evel zo dleet. *Tro Mari-Job ar Gergeno* en o zouez, ar vojenn

nemeti a oa bet restaolet e brezhoneg gantañ. Peadra da gaout keuz bras ne vije ket bet embannet an holl zanevelloù en o stumm orin, ken yac'h eo yezh ar gontadenn-se. Frealzet a-walc'h e vezer koulskoude o c'houzout e oa bet troet *Mojennoù ar Braz* gant Erwan ar Moal, hag a oa e vrezhoneg eus ar c'hentañ troc'h ivez. Embannet e oant bet gantañ war *Kroaz ar Vretoned*. Met estreget Anatol ar Braz o deus

diskouezet edont troet gant an Ankoù. Un toullad mat a gontadennoù all a zo bet pennaouet gant Divi Kervella, dindan pluennoù liesseurt : Emil Souestr, Fañch an Uhel, Erwan ar Moal, Alan ar C'hemener, Job Kervalze, Erwanig, Ronan Kermene, Youenn Drezen, Fañch Elies-Abeozen... Fonnus ar bokedad, tudoù, pa vez anv a reiñ ton da baotr e garrigell wigourus.

MBdB

Un droiad e Bro-Bagan,
kinniget gant
Maryvonne Berthou,
Ti ar Vro Bro-Leon
104 fajenn, levr-CD, 18€

An dastumadeg-se a c'hoarvez e daou desteni ha tri-ugent, bet enrollet gant mouezhioù Paganiz. Hini Goulc'han Kervella, Herve Lossec, Naig Rozmor, Mari Kermarec ha Maryvonne Berthou en o zouez, mesket gant mouezhioù tud dianav-krenn,

brezhonegerien a-vihanik anezho. Pezhioù kontet ha pezhioù kanet a vez roet da glevet war an div bladenn a ya da-heul ar skrid. Un diverrañ eus pep testenn a vez kinniget e galleg e fin al levr. Lakaet e vez ar gaoz war buhez tud ar vro hiziv an deiz hag er

c’hantved tremenet. An holl enrolladennoù a oa bet graet etre 2012 ha 2013 evit aozañ *Tro-Velo Bro-Bagan*. Ur bern traoù a zo da zeskiñ diwar-benn ar micherioù, ar gouelioù,

ar c’hoarioù, ar boued, an dilhad, ha me ’oar-me. Ha brezhoneg mat war ar mar-c’had. Deomp da bourmen war ribinoù Bro-Bagan neuze.

MBdB

La légende de la morte,
gant Yannick Gloaguen,
Yoran embanner,
320 pajenn, 12€

Trede enklask ar c’homiser Bleiz embannet gant *Yoran embanner* eo *La légende de la Morte*. Kas a ra ar romant ac’hanomp d’ober un dro en istor : an alouberien, ar Resistañs, ar Vezen Perrot, kamp-bac’h Marguerite e Roazhon, karantez, trubarderezh ha krizder. Lazhadegoù gwechall, feulster, dram, muntroù hirie hag un... ti evit ar re gozh. Savet mat a-walc’h eo an istor ha lennet e vez buan hep enaouiñ an disterañ. An heuliad rannoù berr-tre a ro lusk d’an oberenn. Ne vezer ket souezhet

gant an diskoulm daoust ma chom an irienn un tamm diaes da grediñ. Plijadur a vez oc’h adkavout Bleiz hag un toullad tudennoù anavezet. Techoù “polar” a gaver betek re e stil an aozer met ur “polar” eo... Pegen trist eo aodoù Su Kerne ma kreder Yannick Gloaguen... Fentus em eus kavet an emgav e ti an embanner (p.246). Un doare da vuzuliañ uvelled tud ’zo, neketa. Koulskoude n’en deus an embanner graet araok-adenn ebet e-keñver live ar brezhoneg a gaver el levr. Evezhiadennoù zo bet graet

c'hoazh ha pouezet war ar fed ez eo aes kavout sikour war an dachenn-se. Faziañ war ar ger *Bezen* a zo un tamm droch pa gomzer alies diwar he fenn. Ur fazi e-keñver istor eo skrivañ « Feiz ha Breizh » evit kelaouenn an Aotrou Perrot (p.155). Ober dre ar c'hemmadur eus Doue ur ger benel (« hag en e (*sic*) c'harantez ! », kavet, sañset, er c'hantik *Jezuz pegen bras eo*, p.137) a zo souezhus e-keñver

yezh ma c'hell bezañ reizh e-keñver doueoniezh. Ha petra soñjal eus ar stlabezyezh-mañ (p.143) : « *deomp d'ar gêr deus d'ar poull* » troet ger evit ger, hervez, « *retour à la maison du lavoir* » ?... Ne venegan ket ar reizhskrivadur... Perak bezañ ken difoultre pa vez kaoz eus ar yezh ? Brasoc'h e vefe pljadur Yann lenner hep ar si-se.

HL

Bili er mor,
gant Annie Coz,
Skol Vreizh
152 bajenn, 12€

Pa oa bet roet da Annie Coz Priz kentañ kenstrivadeg danevelloù *Al Liamm* 400, evit *Troc'houzoug ar verc'h henañ*, d'ar 25 a viz Here 2013, e soñje din edo Annie Coz war he zro gentañ pe dost, rak n'em boa ket lennet koulz lavaret testenn ebet ganti estreget *Hunvre Mona* (*Al Liamm*

389), bet ur priz ivez gant *Association bretonne Redon* c'hoazh, pe ur gevelenn ben-nak war ar gelaouenn *Aber*. Klevet em boa e oa-hi brezhonegerez a-vihanik, eus ar Vro-Vigoudenn, deuet ganti ar c'hoant da adperc'hennañ ar brezhoneg skrivet war an diwezhadoù. Faziañ a raen, ken a

raen. Ha laouenoc'h a se on bet p'eo deuet etre va daouarn he dastumad danevelloù, nevez embannet gant *Skol Vreizh*. Unnek danevell a ya d'ober *Bili er mor*. Diouzhtu em eus anavezet mouezh dibar ur skrivagnerez he deus kavet un ton dezhi hec'h-unan. Ur seurt teneridigezh evit he zudennoù, hag un tamm mat a sederoni en desped d'an darvoudoù kriz a vez dezrevellet ganti a-wezhioù. Hesoniezh ha furnez a ziskouez bezañ toueziet unvan dindan he fluenn. Santet e vez he deus Annie Coz dastumet skiant a-hed he buhez. Gouzout a oar tapout munudoù soutil hag arouezius. En arroudenn-mañ, da skouer, tennet eus *Ar gloued* : « neuze e ra ur sin-ar-groaz bihan gant he biz-meud pe gant beg ar gontell war an dorzh evel ma rae Tad-kozh, met dre guzh, rak Tad ne gar ket ar veleien ». Sed darempredoù luziet etre ar priedoù, ar remziadoù, ar merc'hed hag o mamm. Liammoù start, evel « un erv vili didermen » re-bar da funig ur begel. Re start a-wezhioù, betek kemer o c'hreñv war blanedenn an dudenn-mañ-

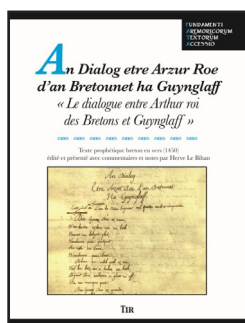
tudenn, en devo mil boan oc'h en em zistrobañ diouto, evel pa vo distrujet karantez Ronan gant pouez mut e vugaleaj en danevell *Kanerez Sant-Trevel*. N'eo ket gant an amzer dremenet eo e vez troet Annie Coz avat, gant al liammoù etre an tremened hag an amzer a-vremañ ne lavaran ket, gant ar bed o cheñch a-benn-herr : stuz ar maouezed kozh pe yaouank, plas ar brezhoneg, talvoudegezh an arz... Annie Coz a oar kontañ ivez. Meur a-wech omp higennet ganti, ha debret gant ar c'hoant gouzout : « padout a reas ar marzh evit an daou zen yaouank, betek an devezh milliget... », ha ne ouio al lenner eus petra ez eus anv nemet div bajenn pelloc'h... Lakaat a ra plegoù hedro an natur da gordañ gant trivliadoù he zudennoù. Na pegen boemus livadur ar maezioù « didrouz ha distan » e penn kentañ *Kanerez Sant-Trevel*, na pegen touellus ! Farsal a oar ober an aozourez ivez, gant ar c'hi na ouie nemet brezhoneg, da skouer, e *Mousc'hoarzh glas Melen*... Ha dreist-holl, e santer ez eo spiswel sellad Annie Coz. Tizhout a ra an tudennoù

en o askre hep falz elevez,
 pegen teñval bennak e vefe ar
 wirionez. Ar wirionez-se, hag
 a vez roet deomp da dañva, a
 sav diouti fromoù tost-kar d'ar
 re a zegas ar varzhoniezh. N'eo
 ket ken mat ha ken mat an holl
 zanevelloù a ya d'ober *Bili er*

Mor moarvat. Met me a lakafe
 a-walc'h *Tud*, *tudennoù ha bili*
er mor, pe *Ar gloued* e-touez
 ar re wellañ am eus bet tro da
 lenn e brezhoneg er bloaz-
 mañ.

MBdB

**An Dialog etre Arzur
 Roe d'an Bretounet
 ha Guynglaff,
 kinniget hag addispleget
 gant Herve Bihan,
 TIR,
 204 pajenn, 16€**

E-touez palioù *Gwalarn* e
 oa ar c'hoant hag an dever da
 adperc'hennañ hon lennegezh
 kozh. Sed en doa graet Gwen-
 nole ar Menn a-hed e vuhez
 da-heul Roparz Hemon. Herve
 Bihan, rener bremañ rann ar
 brezhoneg hag ar c'heltieg e
 Skol-veur Roazhon 2, a gen-
 dalc'h gant al labour kinnig
 hag addisplegañ hon testennoù
 kozh pouezusañ, evel *An*
Dialog etre Arzur Roe d'an
Bretounet ha Guynglaff.
 Nebeut anavezet eo chomet ar
 skrid-se. Adkavet e oa bet gant

Francis Gourvil e 1924, war
 unan eus dornskridoù geriadur
 brezhoneg-galleg Dom Louis
 Le Pelletier. Met morse ne oa
 bet peurstudiet en un doare
 skiantel. Ha koulskoude ez eo
An Dialog an destenn arzhur-
 riek krennvrezhonek nemeti a
 zo deuet betek ennomp.

Un teuliad klok a ginnig
 deomp Herve Bihan neuze. Er
 pennad kentañ e tispleg dre ar
 munud plas an destenn-se e
 korpuz testennoù ar c'helc'hiad
 arzhuriek er bed keltiek.
 Pegoulz e oa bet skrivet, gant

piv ha pelec'h ? Lakaat a ra war-wel ar sistem gwerzaouiñ kozh gant e glotennoù diabarzh. Diskouez a ra pouez an hengoun dre gomz e Breizh en-dro da Merlin/Guinglaff ha pelec'h e oa en em ledet an hengoun-se. Reiñ a ra da gompren pegen sot e oa ar Vretoned gant an diouganou, pe e vefent politikel, pe e vefent eskatologek. Studiañ a ra an etreweredoù a vez liammet ganto an hengoun poblek hag an testennoù kozh. Ken ez eo ar pennad hanter-kant pajenn-se eus an dedennusañ.

Goude-se e kaver testenn Le Pelletier, treuzskrivet evel ma oa bet kavet, met gant un droidigezh c'hallek tal-ouzh-tal. Barzhonius eo an destenn e meur a geñver, hag gwech ha gwech all e teu kemennadennoù politikeloc'h war-wel. An arroudenn-mañ a lakao hor Bonedoù Ruz da vousec'hoarzhin moarvat. Eus *Un Duc a deuy da Breiz a Francz* ez eus anv : « Taillou a laqay cals meurbet, /Unan a deuy ne pachor quet. / En divez ez vezo cry gant mainer, /Ha hoary creff ». Pa soñjer e oa

bet skrivet *An Dialog* er pempvet kantved...

Un eil stumm eus ar skrid a vez kinniget war-lerc'h, ma klask Herve Bihan resteurel an destenn orin, diwar ar pezh a ouzer bremañ eus ar c'hrennvrezhoneg, hag o kemer harp war notennoù Emile Ernault peurgetket.

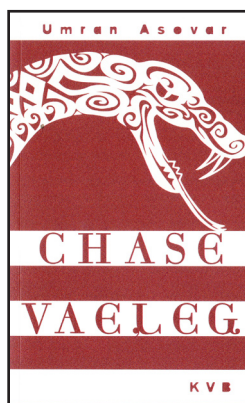
Da-heul an eilstumm-se ez eus ur c'heriaoueg ma vez addispleget dre ar munud gerioù *An Dialog*. Ul labour aketus ha resis.

Meur a stagadenn a gaver e fin al levr : ur gartenn, lizheroù, ur gontadenn gant Anatol ar Braz, barzhonegoù, ar werz *Diougan Gwenc'hlan*, diouganou all, ha kement zo...

Ur studiadenn fonnus ha liesseurt neuze, hag a c'hello an holl lennerien kar o sevenadur ober o mad anezhi, goude ma ne vefent ket arbennigourien wir. Kredit ac'hanon !

MBdB

Chase Vaeleg,
gant Umran Asovar,
Keit Vimp Bev,
128 pajenn, 6€

Setu eil levrenn *Chase Vaeleg*, startijenn enni koulz hag el lodenn gentañ. Darvoudoù, tagadennoù, hudouriezh forzh pegement, betek lakaat korfoù marv da gomz... Ken em eus kollet poell va c'hudenn gwezhioù 'zo. Met morse n'em eus kavet hir va amzer. Hor skrivagner yaouank a oar kontañ ! Morse ne vez berrijinet. Ar re o deus bourret gant *Harry Potter*, *Mestr ar Gwalennoù*, *Indiana Jones* pe *Thorgal* a vo roet o c'hoant dezho. Eus "*heroic fantasy*" ez eus anv neuze. En amzerioù kozh-Noe emeur. Met n'en deus ket cheñchet kalon Mab-den abaoe a-hervez. Ha ne vefe ket gwall ziaes ober liammoù gant kudennoù krisañ hor bed-ni : feulster,

integrouriezh, sponterezh... Nerzhioù ar mad hag an droug en em gav tal-ouzh-tal. Un digarez da ginnig un tamm furnez er bed treboulet-se, diwar kelennadurezh hag emzalc'h an Herzhi'n, tud desket-kaer, tost o spered ouzh hini hor marc'heien gozh. Ur romant deskoni a zo eus *Chase Vaeleg*. Abzael, diskibl yaouank Eymrin, a glask tennañ splet eus prederiadennoù hag oberoù e vestr, a zo prest dalbezh da reiñ e vuhez evit seveniñ e gefridi : herzel ar brezel hag an nerzhioù gwalloberiant.

Dleet e vije bet adlenn ake-tusoc'h an destenn avat, rak chom a ra vioù-koukoug ha fazioù. Se hor boa bet tro da lavaret diwar-benn al levrenn gentañ c'hoazh. N'eo ket gwall

dra, met biskenn eo. Hervez
doare e vo un trede levrenn,
rak n'eo ket echu an istor !
Emichañs e vo adembannet an

trifezh en e bezh neuze, ken e
vo tu da c'hwennat an dorn-
skrid.

MBdB

**Les signes sur la pierre,
Les marques lapidaires
des anciens tailleurs de
pierre de Bretagne,**
gant Jean-Paul Le Buhan,
Yoran embanner,
362 bajenn, 29€

Ar bikerien-vein o deus
labouret evit sevel chapelioù,
ilizoù, manerioù ha kestell
a-hed ar Grennamzer a oa uvel
marteze, dianav peurliesañ,
barrek-kenañ bepred. Lorc'h a
oa enno evit ar pezh a raent ha
reoù 'zo en Europa a-bezh hag
e Breizh ivez o deus lezet
sinioù, merkoù war ar mein.
Disked eo ar merkoù-se ha ret
eo klask anezho ha klask
peseurt ster reiñ dezho ivez.
Frouezh enklaskoù Jean-Paul
le Buhan e Breizh a-bezh eo al
levr-mañ. Kregiñ a ra gant ur
sell war ar prantad. Kavout a
reer goude tost da gant pennad
diwar-benn lec'hioù resis.

Dedennet on bet gant an hini
a-zivout iliz an Drinded e
Brelevenez evel-just. Ken
dedennus eo ar re all ha
skeudennaouet brav int holl.
Er fin e kaver evezhiadennoù
diwar-benn ar binvioù hag an
teknikoù, diwar-benn ur sin
“kevrinus”, ar Pevar (a gaver e
Sant Yann ar Vali e Lannuon
peurgetket), diwar-benn an
doare ma oa aozet ar vicherou-
rien-se. Echuiñ a ra al levr
gant ur chabistr anvet *Bilan,
répartition et comparaison des
marques*, heuliet gant noten-
noù ouzhpenn a-zivout un
nebeud mein-bez. Ur sell ispi-
sial war savadurioù Breizh,

kalz traoù da zeskiñ ha
skeudennoù ha tresadennoù
eus ar c'hentañ, met ul levr
graet evit arbennigourien pe

tud dedennet gant an danvez,
'm eus aon.

HL

Skignet d'ar Seizh Avel,
gant Langleiz,
divyezhek,
Mouladurioù Hor Yezh,
342 bajenn, 18€

Brud en deus dastumet Langleiz war e anv gant e daolennoù hag e bezhioù engravet, koulz ha gant e levr *Techniques de la peinture à l'huile*, hag a zo bet troet e meur a yezh. Anavezet eo e metoù ar vrezhonegien ivez, evel aozer un toulladig levrioù brav : *Tristan hag Izold*, *Marzhin*, *Kanoù en Noz*, *Ene al linennoù*, *Enez ar Rod...* Romantoù ar c'helc'hiad arzhuriek, studiadennoù diwarbenn an Arzoù-kaer, barzhonegoù, skiant-faltazi... E meur a bark e vourre Langleiz peuriñ pe hadañ a-hervez. Evel ma tispleg Erwan Hupel en e rakskrid, « n'oa ket Langleiz

un arzour skoachet en un iliz-veur paper bennak, pell diouzh ar bed hag e safar ». Ne vezor ket souezhet neuze o c'houzout en doa lakaet tro en e bluenn kant seizh gwech ha tregont evit boueta ar rubrikenn *Ar Seizh Avel*, sinet “Lan hag Herve”, hag a voe embannet bemdez war ar gazetenn *La Bretagne* etre 1941 ha 1943.

Gant Abeozen ha Youenn Drezen eo e oa bet roet lañs d'ar rubrikenn-se er penn kentañ, ha forzhik Lan hag Herve disheñvel a voe war o lerc'h : Arzel Even, Kerverziou, Jakez Konan, Youenn Olier, Erwan Tranvouez, Loeiz Herrieu,

Yann-Vari Perrot... Met an hini a voe ar fonnusañ e bennadoù e voe Langleiz, hep mar ebet.

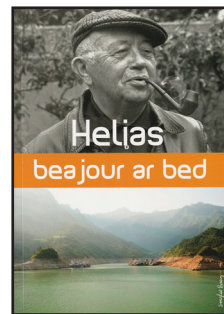
Danvezioù a bep seurt a veze degaset gant *Ar Seizh Avel*. Traoù skañv dre vras, hag a oa o fal lakaat Yann lenner da vouse'hoarzhin (lennit ar pen-nad kentañ paneveken), skridoù-barn diwar-benn al levrioù brezhoneg a oa embannet stank a-walc'h d'ar c'houlz-se, kontadennoù, notennoù istorel (*Marv bihan ar Gonideg...*) prederiadennoù diwar-benn plas ar brezhoneg er vuhez pemdeziek, pe diwar-benn an darvoudoù, ar strishadurioù... Fent peurvuiañ, met furnez

ivez, soñjezonoù, flemma-dennoù, ha fromoù donoc'h a-wechoù, evel en daou bennad gouestlet da zrouklazh Yann-Vari Perrot. Skrivet e veze an holl bennadoù-se war an tomm, ha dedennusoc'h a se ez int evit tañva doareoù ar prantad-se eus hon istor.

Troet eo bet an holl destennoù e galleg evit an emban-nadur-mañ. Ar stumm gallek a zo bet lakaet e fin al levr, ha neket tal-ouzh-tal. An deraouidi hag ar gelennerien a c'hello ober o mad eus pennadoù Langleiz, gant al liesseurt ma 'z int, berr anezho ha yac'h o yezh.

MBdB

Beajour ar Bed,
gant Pierre-Jakez Helias,
Emgleo Breiz,
78 pajenn, 13,90€

Restachoù mat a zo mat da gaout... Sed a vo kavet el levrig-se, bet aozet da geñver lid ganedigezh Helias e 1904, kant dek vloaz zo. 'M eus aon eo bet ret skarzhañ an tireten-

noù a-benn embann ur skrid nevez. Ul lodennig nevez, e gwir, bet pennaouet e dielloù ar CRBC, tra m'eo bet embannet ar peurrest amañ-ahont c'hoazh. Pezh a gont

amañ eo diskouez Pierre-Jakez Helias dindan ur gouloù nevez. Evel ma tispleg Maguy Kerisit en he rakskrid : « Poseve ’dije ar vrud, abaoe, sonnet soñjou an dud diwar-benn ar Bigouter ? Eur maill war sevenadur ar mêziou e Breiz-Izel, ya ». Met Yann-veajour e voe Helias ivez. War evezh bepred, ha prest da dapout krog en e bluenn, na petra, ha pa vefe en tren, er c’harr-nij, pe er c’harr-boutin. Setu neuze ur terkad testennoù berr pe verroc’h ha skañv pe skañvoc’h « a-berz ar

bed oll » : Amerika, Sant-Jakez Kompostella, Bro-Skos, Sina... Evezhiadennoù ha keñveradennoù tapet war ar prim e-giz war ul levr-bourzh, prederiadennoù, barzhonegoù... Selladoù aketus ha digor war ar bed ha war an dud tro-dro, dindan bluenn ur gwir livour, diouzh m’he doa skrivet Mannaig Thomas en he studia-denn *Pierre-Jakez Helias et le Cheval d’Orgueil, le regard d’un enfant, l’oeil d’un peintre*.

MBdB

**Ar vuhez gwechall e
Meneham,**
gant Goulc’han Kervella,
Emgleo Breiz,
56 pajenn, 9,90€

An emzivizoù berr a ya d’ober *Ar vuhez gwechall e Meneham* a oa bet aozet gant Goulc’han Kervella evit reiñ buhez en-dro da derouer Meneham, anvet ivez “ar Hard”, dre ma oa bet savet eno gant Vauban (1633-1707) un

ti-gward evit eveshaat an aod-se, er Vro Bagan. Diwar eñverennoù tud bet ganet er Hard, Gardiz anezho, diouzh ma vez lavaret, en deus savet Goulc’han Kervella pennadoù berr, blaz brezhoneg Bro-Bagan warno. Lakaet en deus ar gaoz

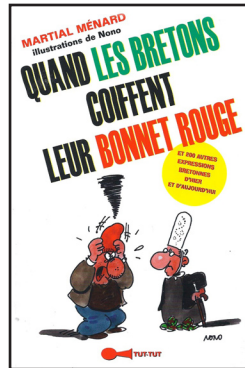

war al labourioù hengounel (ar bezhin-torr, ar purerez, an dournañ...), war ar gouelioù hag ar beilhadegoù (an dañs-round pergen...), pe war

darvoudoù ar vuhez (ar paotr yaouank o vont d'ober e goñje...). Un dafar pedagogel a-feson.

MBdB

**Quand les Bretons
coiffent
leur bonnet rouge,
gant Martial Menard**
Emb.Tut-Tut,
208 pajenn, 10€

Digarez en deus bet M. Ménard da lakaat embann meur a levrig brezhoneg-galleg a denn d'an troiennoù, d'al lavarioù pobl, d'ar c'hrennlavarioù a c'heller klevout e brezhoneg. *Quand les Bretons coiffent leur bonnet rouge*. Perak an titl-se e galleg? Abalamour ma 'z eus un droienn e brezhoneg : "lakaet en deus e voned ruz !" a vez implijet pa 'z eus kaoz eus un den gwall imoret ha klotañ mat a-walc'h a ra gant ar prantad reuzus emeur o vevañ er mare-mañ e Breizh.

N'eur ket kustum ken d'ober gant troioù-lavar e brezhoneg hag alies a-walc'h int bet disoñjet. A-drugarez da Vartial Ménard e vo roet un tamm lufr a nevez d'an troiennoù saourus ha turniet brav a gaver e brezhoneg. Kalz ac'hanomp a anavez gwelloc'h an troiennoù e galleg eget ar re e brezhoneg. Lakaomp da skouer an droienn c'hallek : "*il n'a que la peau et les os*" evit diskrivañ un den treut-ki. E brezhoneg e vo lavaret : "n'eus nemet ar pevar askorn anezhañ". Ha klevet ho peus an droienn "emañ o valañ glaou"

pa 'z eus kaoz eus un den izel e gribenn gantañ. Kentañ tro deoc'h klevet anv eus an den a grede dezhañ e save an heol en e revr ? Kejet ho peus gantañ meur a wech koulskoude.

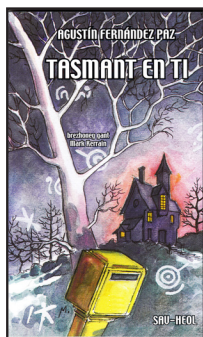
Daou c'hant troienn a seurt-se a gaver el levr-mañ ha kin-niget eo ar gerioù en urzh al lizherennaoueg : ar ger kentañ a zo “amzer” evel er c'hrenn-

lavar : “gouzañv an dud hag an amzer / A zo daou dra ret da ober”, hag an hini diwezhañ a zo “yod”. “Daouarn yod” a vez lavaret diwar-benn un den diampart, un den a dorr kement tra a glask tapout.

Ar pennad-digeriñ e galleg a zo bet savet gant Herve Bihan.

TH

Tasmant en ti,
gant Augustín Fernández Paz,
brezhoneg gant
Mark Kerrain,
Sav-Heol
108 pajenn, 10€

Pa vioc'h krog gant al levr-se ne vo ket tu deoc'h disterniañ. Kerkent hag ar bajenn gentañ e vezer tapet gant ar c'hoant gouzout... Brudet eo ar romantour galizek Augustín Fernández Paz en e vro ha troet eo bet *Tasmant en ti* e meur a yezh. Un tamm gros ar fiseleñoù gwezhioù zo, moarvat, met efedus an doare da gas an dezrevell war-raok.

Lizhiri iskriv-glez a resev Xabier Louzaou digant e vignon, al livour Adrián Novoa. Emañ hemañ diwezhañ o paouez prenañ un ti bras ha brav en ul lec'h distro e Galiza. Eno e vo tu dezhañ da zigeriñ hentoù nevez d'e awen. Met traoù iskis a c'hoarvez en ti. Ul levr kozh en deus kavet er c'hgrignol. Ul levr engravadurioù. War unan anezho e spurmant ur plac'h

yaouank hag a seblant bezañ en estrenvan. Pellgomzadennoù digomprenus, kemennoù ankenius war ar belleilerez... Holl aozadennoù ur film skrijus... Met savet eo ar skrid gant ampartiz, ken e kresk an

aon tamm-ha-tamm, daoust ma n'eo ket kenkoulz fin al levr marteze. *Tasmant en ti* a roio plijadur d'al lennerien adalek an oad krenn.

MBdB

No pasaran,
gant Jakez-Erwan Mouton,
Keit Vimp Bev,
92 pajenn, 6€

N'eus ket bet kalz levrioù en hor yezh, din da c'houzout, hag a bled gant Brezel Bro-Spagn, e 1936, pa oa deuet tud yaouank eus ar bed a-bezh, kefredourien anezho peurvuiañ, da reiñ an dorn d'ar Republikaned a-enep lu Franco. Deuet eo brav gant Jakez-Erwan Mouton, en deus tizhet sevel un oberenn bedagogel diwar ur romant brezel hag ur romant karantez war ar memes tro. *No pasaran* a zo aes da lenn, hag a zlefe plijout

d'ar grennarded. Kompren a reer ouzh e lenn ez eo luzietoc'h kement brezel zo eget na roer da grediñ pa skriver an istor ofisiel... George, ar benndudenn, a zegas da soñj eus George Orwell, ar skrivagner saoz en doa kemeret perzh er Brezel Spagn ivez, e Katalunia, hag en doa kontet doareoù ar brezel en e levr brudet : *Homage to Catalonia* (1938).

MBdB

**Lanig a zo o vont da
welet ar c'hezeg,**
gant Irina Korschunow,
skeudennoù gant
Eva Czerwenka,
brezhoneg gant
Aleksandr ar Gall,
Sav-Heol,
46 pajenn, 7€

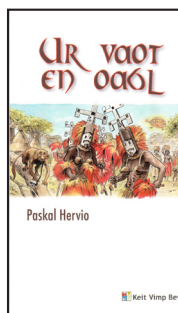

Prometet he doa mamm Lanig ez afe da welout ar c'hezeg gantañ. Met dav eo bet dezhi cheñch mennozh p'eo deuet he c'hoar d'ober un tamm gweladenn dezhi. Fuloret mik eo Lanig, ha gerioù taer etrezo. Graet eo e soñj gantañ : mont a raio e-unan penn, kousto pe gousto. Ha sed

avanturioù ur paotrig war hent ar maezioù, bevet diouzh an diabarzh, gant un tamm mat a gizidigezh hag a deneridigezh. Dont a raio e galon da sioulaat a-benn ar fin, goude un hir a hent, ha skoilhoù a bep seurt... Evit bugale etre 4 ha 9 bloaz.

MBdB

Ur vaot en oabl,
gant Paskal Hervio,
Keit Vimp Bev,
74 pajenn, 6€

Trede ha diwezhañ lodenn avanturioù Fili, ar paotrig bouilh-se eus Gwiseni hag en deus bet tro da vont e darempred gant an Dogoned, dre

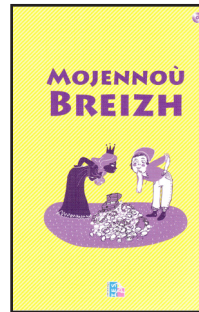
m'eo kelaouerez e vamm, evel m'hor boa desket gant *Tamashaq*, el levrenn gentañ, hag gant *Bro gozh Mamadou*, en eil levrenn. Emañ ar maskl

Nommo gant Fili e Breizh. Dre urzh ar *wala banga*, mestr ar maskloù sakr eus Menez Youga, eo deuet Babah da resteurel e boltreder d'ar Pao-trig-baot, diouzh ma reer eus Fili en Afrika, ha da bediñ anezhañ da rentañ ar maskl sakr a zo gantañ... Gant *Ur vaot en oabl* o do tro ar vrezhonegerien

yaouank da veajiñ ur wech c'hoazh gant ar paotrig digour-di-se, ha da vont donoc'h e kredennoù pobloù ar bed. Ur bazenn a-feson evit diazezañ kendiviz ar sevenadurioù ha digeriñ prenistri ar skolajidi war ar bed bras.

MBdB

Mojennoù Breizh,
testennoù kinniget gant
Jérôme Palud, tresadennoù
gant Marianne Larvol,
mouezhioù Goulc'han
Kervella ha Marie Kermarec,
TES,
40 pajenn, 9,50€

Ul levr da lenn ha da glevet eo *Mojennoù Breizh*. Aozet eo bet evit ar re yaouank hag o zud pe o zud-kozh, dezho da adkavout bed marvailhus kontadennoù ar bobl e Breizh. Savet eo bet an eizh danevell verr-se diwar destennoù bet dastumet a-gozh gant Fañch an Uhel, Anatol ar Braz, Soazig Jonkour, pe tostoc'h ouzhomp, gant Goulc'han Kervella ha Mikael Madeg. Sonenrollet int bet war ur bladenn ma klever Marie Kermarec ha Goulc'han

Kervella a bep eil, fraezh o distagadur, ken e vo un dafar pedagogel a-feson evit an holl re a zo o teskiñ brezhoneg. Eus teñzorioù hag eus erevent ez eus anv, eus kannerezed-noz hag eus morganezed, eus karr an Ankoù hag eus taolioù gwidre an diaoul, eus veñjañs ul lutun dismegañset, eus ul louarn fin tapet diwar re a lon-tegezh... C'hoariva ar vuhez dindan maskloù an euzh hag ar marzh.

MBdB

Ur bed nevez,
gant Maël Poullossier,
Gwenn Audic ha
Maiwenn Le Verge,
Keit Vimp Bev
54 fajenn, 6€

Div zanevell distag a ya d'ober al levrig-mañ, bet skrivet evit brezhonegerien yaouank gant brezhonegerien ken yaouank all. En eilvet klas e oant e lise divyezhek Jean-Macé e Lann-ar-Stêr p'o deus savet ar skridoù-se e-kerzh o c'hentelioù gant o c'helennerez Myriam Guillevic. Ha deuet eo brav ganto. En destenn gentañ ez eus kaoz eus un enklask kaset da benn gant ur paotrig hag ur vaouez kozh war-gaout bed kuzh ar gorriganed. Stummet eo an dezrevell

e-giz ur redadeg a-dennadoù, gant kudennoù da ziluziañ bewech. Bev-buhezek eo an destenn, daoust ma 'z a an diskoulm e gwelien... nemet un tamm farsadenn e ve ?

Penndudenn an eil gontadenn a zo ur paotrig anvet Artvael, hag en deus graet anaoudegezh gant ur voudig voemus. Met den ne daol kred war e gomzoù en e familh... er penn kentañ. A-drugarez d'ur meudad poultr-hud e splanno ar wirionez.

MBdB

Malo BOUESSEL du BOURG
Jerom OLIVRY
Tudual HUON
Annaig KERVELLA

> Bremañ (388)

Kregiñ a ra niverenn 388 **Bremañ** gant ur pennad diwar-benn Sotchi, lec'h ma oa bet dalc'het ar c'hoarioù olimpek e miz C'hwevrer. Anavezet int bet evit bezañ ar re gerañ bet aozet betek-henn.

Da heul e kaver ur pennad diwar-benn ur c'hendiviz, dalc'het e Helsinki, war « reiñ buhez d'ar yezhoù adarre en

un endro europat ha rusian », lec'h ma oa ur c'henvroad deomp-ni, Gwenvael Jéquel, hag en doa studiet politike-rezh yezh Rusia e-keñver ar yezhoù-se e Skol-Veur Roazhon 2. Un digarez da welet ne vefe ket a-walc'h sinañ Karta Europa war ar yezhoù minorelaet evit gwareziñ hor yezh. Youl ar bobl eo ar pep pouezusañ.

Teuliad ar miz a zo gouestlet d'an tren. Ar pennad kentañ a zispleg deomp pegen droch eo bet aozadur an hentoù-houarn. Strivet ez eus bet war an Tren Tizh Bras ha laosket a-gostez ur bern kêrioù. An disoc'h :

aesoc'h mont da Bariz pa vever e Gwengamp eget mont da Gemper, da skouer. Hentoù-houarn a vez digoret en-dro memestra, evel hini Naoned-Kastell-Briant a oa bet serret 34 bloaz zo. Aliesoc'h-aliesañ e vez gwelet bremañ metroioù er c'hêrioù. E 2008 e oa Roazhon an hini vihanañ eus ar bed gant ur metro. Reoù all o deus dibabet an tramgarr, evel Brest. Paliouù boutin d'an holl raktresoù a zo, koulz gant an trenioù, ar metroioù pe dramgirri : diorren an treuz-dougen boutin ha kaout nebeutoc'h a girri e kêr, aesaat diraez d'ar c'hêrioù evit an dud o chom war ar maez (bevañ war ar maez ha labourat e kêr hep kemer e oto, da skouer).

Deuet eo er-maez malizenn *Skouarnig*, savet gant ar gevredigezh *Divskouarn*, evit ar magourioù. Peadra da lakaat hor bugale da glevet brezhoneg adalek o bloavezhioù kentañ !

El lodenn *Sportoù* ez eus kaoz eus *catch* ! E Breizh ne vez ket gwelet kalz seurt krogadoù. Displeget e vez deomp penaos vez savet seurt abadennoù a zo leurenniet hag aozet mat evit plijout.

E 1514 e varvas Anna Vreizh, pemp kant vloaz zo eta. Mojenn pe arouez, n'eo ket prest eñvor an Dugez da vont da get. Kavout a reer ivez ul listennad eus abadennoù aozet e-pad ar bloaz evit lidañ an deiz-ha-bloaz-se.

Lenn a reer da heul ur pennad diwar-benn ar skriva-gner Deon Meyer. A-drugarez d'e romantoù polis eo anavezet gwelloc'h istor nevez Suafrika. Splujit 'ta e bed du ar skrivagner mil briziet a-hont...

Un toullad levrioù a gaver el lodenn *Embann, Yudal* !, embannet e ti *Al Liamm* en o zouez.

Echuiñ a ra an niverenn gant ur pennad diwar-benn *Breizh Kiss*, ar stirad divyezhek skignet war Frañs3 Breizh. Renet eo gant Luc David, eus Bro-Gebeg, a oa bet sevenser ar stirad mil vrudet *Un gars, une fille*. Plijus, fentus, c'hoariet brav gant ar gomedianed, *Breizh Kiss* a zo pedagogel : kit war lec'hienn *Edubreizh* da zeskiñ gerioù, troioù-lavar, yezhadur, ha me 'oar-me !

JO

> Al Lanv (131)

Er pennad kentañ savet gant Padrig an Habask ez eus kaoz eus ar gevelourioù. Lenn a c'heller testenioù dastumet digant tud bet kevelourien, hag alies renerien kevelourien. Kemeret en deus harp evit sevel e bennad war levr François Fourn ha Michel Porte : *Les Scops nous en sommes fiers*. Ur pennad all en deus skrivet diwar-benn freuz-stal ar gevelouri *Fagor* a brodue mekanikoù tidredanerezh en Arrasate. Hag an trede pennad diwar e bluenn a zo diwar-benn stourm ar Bonedoù Ruz. « Un nerzh galloudus-dreist eo emsav ar Bonedoù Ruz, emezañ. Ur c'hember a nerzhioù enebiñ ha gant un nebeud arc'hadurioù armerzhel. Ha gellout a raio mont pelloc'h ganti ? »

Setu klaouestre Breudoù Breizh ar Bonedoù Ruz. Peseurt diazez boutin politikel a vo gellet sevel ha daoust ha chom a raio unanet ar miliadoù a dud savet gant ar Bonedoù Ruz ouzh o difenn ? »

Goulennoù a zo bet savet ouzh Christian Troadec, maer

Karaez, ha lakaet e gomzoù e brezhoneg. Kenan an Habask a laka ar gaoz war ur gelaouenn bemdeziek e Bro-Euskal a zo o paouez mont da get : *Le journal du Pays basque / Euskal Herriko kazeta*.

Bet e oa Paol ar Meur betek Laponia Norge hag eno en doa bet tro da welet engravadurioù kozh bet graet etre 6200 ha 2000 vloaz zo.

Kendalc'her a ra Daniel Doujet gant e gronikenn : *E korn ar stalenn* hag en dromañ ez eus anv eus un dornskrid e brezhoneg bet kaset gant Pier ar Saoz (1899-1980) da Job Jaffre evit kronikennoù brezhonek *La Liberté du Morbihan*. El lodenn an

embann ez eus bet barnet dek levr gant Alan Botrel.

Evel kustum ez eus un nebeud barzhonegoù gant Sulio Laouenan (*Paotr Landelo, Miz Ruz*), Youenn Kervalan (*Ti ar Baraer*) hag Anna Canevet (*Ebestel ar yezh prenn*). Yann Talbot en deus lakaet e brezhoneg ur barzhoneg e komz-plaen gant

Bertold Brecht : *E koun Maria A.*

Dielloù a zo ivez : *Mojenn Tadig Kozh hag an azen gant Yann ar Feunteun*, kinniget gant Gweltaz ar Bihan hag *An doktor a-oar-pep-tra* (Almanach Breiz) kinniget gant Divi Kervella.

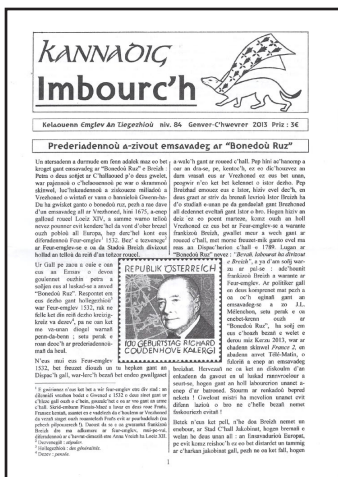
TH

> Kannadig Imbourc'h (84)

Gant Donwal Gwenvenez eo bet skrivet ar pennad kentañ : *Prederiadennoù a-zivout emsavadeg ar Bonedoù Ruz*. Ouzhpenn ar gouarnamant gall hag ar C'hallaoued aheurtet (a seurt gant Melenchon) ez eus bremañ un enebour all da Vreizh, emezañ : Europa an hini eo. « Evidon-me, emezañ c'hoazh, ne dlefe ket ur Vreizh dizalc'het goulenn bezañ staget ouzh un aozadur evel an unaniezh Europat a-vremañ. Un aozadur bedelour eo deuet da vezañ, dindan gazel-gae aoza-durioù bedelour all diazezet e New York ha gerioù-stur evel re ar Bonedoù Ruz : “Bevañ,

labourat ha divizout e Breizh” a zo a-enep palioù gwirion Europa Unanet. »

Ar pennad da heul a zo diwar zorn T. Gilhamod ha kaoz zo gantañ eus 70^{vet} deiz-ha-bloaz an Aotrou Perrot. Un devezh koun a oa bet aozet

e-kichen Skrignag d'ar 14 a viz Kerzu 2013.

E sigur Huxley ha “*brave New World*” a zo ur pennad hir gant Olavo de Carvalho bet lakaet e brezhoneg gant Ewan Delanoy. Tiernavel en deus skrivet ur pennad diwar-benn Anna Vreizh e levr Nikolaz Makiavell, *Ar priñs. Levenez war-lerc’h anken* a zo bet savet

gant Youenn Troal ha Yann Mikael. Evel kustum bremañ ez eus eus teir fajennad notennoù berr gant Yann Maneguen. Kaoz zo gantañ eus an *Eured keodedel*, ar film *Tomboy* skignet e skolaj Diwan ar Releg, an diforc’hañ bugale e Spagn, an dud heñvelreizh e Frañs, Femen...

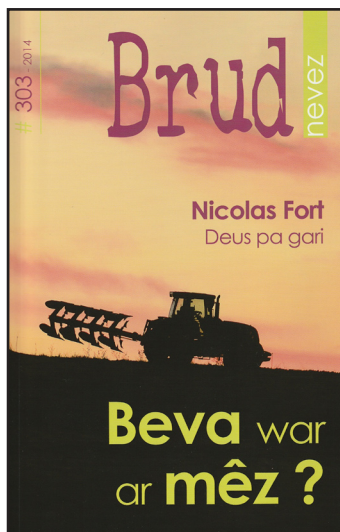
TH

> **Brud Nevez (303)**

Da geñver an dilennadegoù-kêr eo bet gouestlet niverenn 303 **Brud Nevez** d'ar vaered a ra war-dro kumunioù bihan e Breizh : Marie-Claude Morvan (Hañveg), Yannig Larvor (Plourac’h), Kristian Derrien hag Anna-Vari Gloagen (Langoned), Marsel Moysan (Kerien). Testenioù diardoù diwar-benn ar vuhez war ar maez hiziv an deiz. Aet eo gwall faezus trevell an dilennidi gant al luziet m’eo deuet da vezañ lezennoù Frañs. Hogen er c’humunioù bihan an hini eo e chom bev ar gwir zemokratelezh, hervez doare. Eno e kaver tud prest da reiñ amzer evit o c’hengêriz, pell

diouzh spered an tabutoù difrouezh etre pennoù bras ar strolladoù politikel.

Er rann lennegel e kinniger deomp un danevell titlet *Deus pa gari*, bet skrivet gant ur paotr yaouank donezonet-

kaer : Nicolas Fort, hag a zo oc'h echuiñ e studioù e Brest evit mont war ar vicher kelenner divyezhek. Un istor karantez n'hell ket dont da vat dre ma ne vleugn ket ar joa er memes pred e kalon an div benndudenn.

Er pennad-kaoz kreiz e tispleg Maïwen Morvan penaos eo deuet da vevañ e Bro-Dailhland, e-lec'h m'eo dimezet ha m'he deus ganet ur bugel. Beajet he deus Maïwen

e lec'h all en Azia, ken e reer anaoudegezh ouzh he lenn, gant meur a sevenadur disheñvel-mat diouzh hon hini.

E lodenn ar c'helaouiñ ez eus a bep seurt boued spered, diwar-benn beajoù (Asturias, Cuba), levrioù, pladennoù (*Ar roue pri*), c'hoariva (*Metamorphoz*, gant *Tear Piba*), rummaoù-tele (*Downton Abbey*), Nozvezh ar Prizioù e Pont-'n-Abad...

MBdB

> Le Peuple Breton (602)

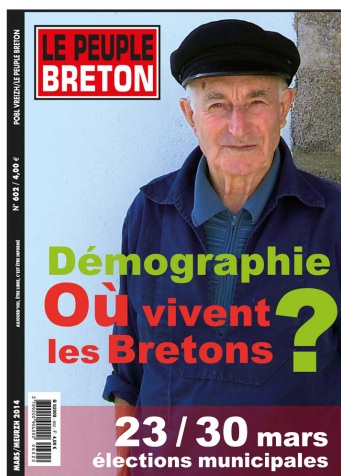
Kaoz zo eus *Bretania*, porched sevenadur Breizh war ar rouedad, stourm ar bobl e Tunizia, Ukrania, an diforc'hañ bugale e Bro-Spagn, dilennadegoù europat d'ar 25 a viz Mae, dilennadegoù ar vaered e Bro-C'hall, poblañs Breizh a zo o kemm abaoe un 30 vloaz bennak. Un troc'h a zo bet a bep tu d'ul linenn a yafe wel wazh etre Sant-Brieg hag An Oriant. War an tu reter eo kresket ar boblañs eus 28% hag er c'hornôg eus 10% d'ar muiañ. 50% eus an dud a zo o

chom er c'hêrioù bras (Naoned, Roazhon, Brest, An Oriant, Sant-Nazer).

Ur bajennad a zo gouestlet d'ar stourm emañ lod tud o ren e kêr Naoned evit ma vije brezhoneg er skol-Veur, skarzhet ma oa bet ar c'helenn brezhoneg e 2004. Gant Charles Marseaud ha Tudi François-Merlet eo bet skrivet ar pennad.

Morlaix le retour des troupes coloniales a zo bet skrivet gant Anne Cousin. E 1944 e oa bet divizet kas en-dro d'o bro ar brizonidi afrikan a oa bet dalc'het gant an Alamaned e kampoù-bac'h e Bro-

C'hall hag e Breizh (e Kemper hag e Roazhon). Ne oa ket kampoù evito en Alamagn abalamour da emzalc'h gouenelour an Alamanted. 300 soudard afrikan o doa nac'het distreiñ d'o bro. Reuz bras a oa savet e Dakar gant ar re a oa aet kuit ha 70 anezho a oa bet lazhet. E Montroulez e oa bet un toullad brav a Vretoned o skoazellañ ar soudarded-se a nac'he mont kuit.

Un troc'h-kaoz a zo ivez gant Kristian Hamon, a zo bet oc'h ober enklaskoù war Breizh, an Emsav e-pad ar brezel diwezhañ.

Levr ar miz a oa bet dibabet gant Jean-Michel Le Boulanger : *L'Union démocratique*

bretonne gant Tudi Kernalegenn ha Romain Pasquier (embannet gant *PUR*)

Pennad Paol ar Meur e lodenn vrezhonek ar gelaouenn a zo gouestlet da armerzh ar c'hevandir afrikan. Gant Loig Jade ha Mael Thepaut ez eus kaoz eus *Ar Redadeg* evel-just. « Ni Bretoned ha brezhonegerien hon eus komprenet ivez ne 'z aio ket hor yezh war-raok gant youl ar Stad. Tamm-ha-tamm e savomp ostilhoù evit mont war-raok, » emezo. Menegiñ a reont en o fennad peseurt kevredigezhioù a vo skoazellet gant *Ar Redadeg* er bloaz-mañ. Morgan Tremel en deus savet ur pennad diwar-benn niverenn 402 ar gelaouenn *Al Liamm* hag Herve Lannuzel en deus burutellet daou levr : *Milendall* gant Yann Fulup Dupuy embannet gant *An Alarc'h* ha *Tan, tan, tan...* *An tourioù-tan e Breizh* gant Herve Peaudecerf, embannet gant *TES*.

TH

> **Dazont Breizh (510)**

Un toullad brav a bennadoù
a zo gouestlet d'ar Bonedoù
Ruz ha d'an emgav aozet e
Montroulez d'an 8 a viz
Meurzh.

Erwan Fouéré a laka ar gaoz war ar referendum a vo aozet e Bro-Skos e miz Gwen-golo 2014 ouzhpenn 300 vloaz goude feur-emglev 1707 a liamme Skos ha Bro-Saoz.

Ur parlamant a zo e Skos abaoe 1999 ha 129 kannad. N'eus ket keit-se e tisklêrie Prezidant ar c'hengor europat, an aotrou Barosso, e vije diaes degemer Skos dizalc'h en unan-iezha Europat, arguzenn ar stadoù kreizennour gantañ.

Fañch Kerrain en deus savet ur pennad e brezhoneg diwar-benn Nelson Mandela, an adunvaner.

« En ur lavarout nann d'ar
veñjañs, en ur respont d'ar
gasoni dre ar garantez, e lakae
da dalvezout pezh a ya d'ober,
ar galonenn eus kelennadurezh
an Aviel, ur gelennadurezh hag
a zo bet ankouaet ken alies
gant an ilizoù istorek. »

War listenn ar sponterien e
oa bet lakaet gant ar Stadoù-

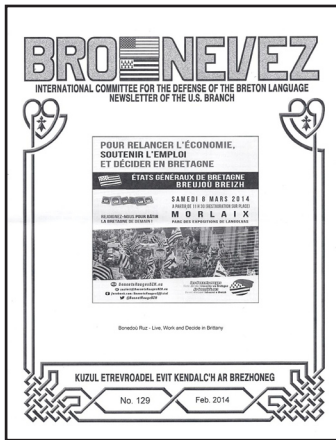

Unanet betek ar bloavezh 2008 rak d'ur poent zo bet e reizhabege ar stourm dre an armoù enep an *Apartheid*, eme F. Kerrain. Goude e vloavezhioù toullbac'h avat en doa « skarzhet ar feulster ha verve ennañ ha komprenet da vat ne dalveze an drouknerzh nemet da hadañ trubuilh ha distruj ».

Kemenn a reer deomp emañ
bremañ Font Yann Fouere e
Gwengamp hag an dielloù hag
al levraoueg ivez.

 TH

> Bro Nevez (129)

Lakaet eo bet e saozneg kaier klemmoù ar Bonedoù Ruz bet tapet gant L. Kuter war o lec'hienn : www.bonnetsrougesbzh.eu

Kaoz a zo er c'hannadig eus ar prizioù nevez roet e Breizh, *Ar Redadeg* hag al levrioù nevez embannet e

galleg gant Yoran Embanner dreist-holl. Burutellet eo bet ivez levr Louis Méllenec : *Breizh, le livre bleu de la Bretagne* (embannet gant *Association bretonne de Culture*). E lodenn an dielloù ez eus ur pennad hir gant J.S. Makin e Breizh e 1913. Levezonet gant skridoù ar skrivagnerien c'hall e ro ar beajour ur skeudenn negativel eus ar Vretoned alies a-walc'h.

Ma 'z oc'h kustum da zege-mer ar c'hannadig dre ar post (*snail-mail* e-giz ma lavar L. Kuter) e c'hellit bremañ kaout ur skouerenn e stumm PDF dre ar rouedad. Skrivit da Loiskuter@verizon.net

TH

> #brezhoneg (1 ha 2)

E Kerzu 1973 voe emban-
net niv 1 *Evit ar brezhoneg* a
oa he fal lakaat an dud da
zeskiñ (pe da addeskiñ) ha da
lenn brezhoneg. Istitlet veze ar
skrid brezhoneg en galleg, ger
evit ger. 40 vloaz war-lerc'h ez
eus forzhik tud o teskiñ brezho-
neg. Kreizennoù stummañ ha
kelenn gant doareoù pedagogel
modern hag efedus a ra berzh.
Mankout a rae un dra kouls-
koude... ur gelaouenn !

Reiñ digarez da Yann ha
Katell deskard(ez) e c'hell,
a-drugarez d'ur gelaouennig,
lenn a bep seurt traoù, e bre-
zhoneg, a-hed pennadoù lies-
seurt ha plijus.

Ur golo splann ha divyez-
hek a zigor war pajennoù aozet
sklaer ha laouen, enno rubri-
kennoù a bep seurt. *Bannoù-
treset* (Lonk & Grôout, Krenn-
ha-krak, Lin ha Lan), *Amañ
hag ahont* (keleier), *sikour* !
(penaos en em zibab er preti,
en tren pe er metro), *Nag a
nevez* ? (sigaretenn elektronek,
ar pladennoù du), *penaos vez
lâret* ? (sportoù goañv, an
teknologiezhioù nevez), *kant
bro, kant giz* (Bro an Alre,

Douarnenez), *aes ha diaes*
(yezhadur), *pennad-kaoz gant*
(Samuel Julien, Yann-Herle
Gourves), *alioù fur, gerioù ha
troioù-lavar* hag a-raok klozañ
div bajennad *c'hoariomp* !.

Ur benveg a feson evit an
holl eo #brezhoneg, magazin
ar re a zesk brezhoneg. Da
vezañ brudet ha lakaet war-
wel e pep lec'h.

5 euro an niverenn – Kou-
manant paper pe internet –
Kaset en-dro gant skipailh
Skol an Emsav e Roazhon
– 02 99 38 75 83

www.skolanemsav.com

AK

> **Rouzig, Louarnig, Ya !**
(kelaouennoù Keit
Vimp Bev)

Divizet en deus skipailh **Rouzig** nevesaat ar gelaouenn e 2014. Aesoc'h e vo ar skridoù da lenn. Tizhet he deus ar gelaouenn kaout 700 koumananter. 145 niverenn a zo bet embannet. D'an 23 a viz Du 2014 e vo aozet gouel bras **Rouzig**, asambles gant Saloñs al Levrioù e Pluguen. Profoù ur bern a vo evit ar vugale ha pedet e vo treserien evel Christophe Babonneau pe David Jambon war an tach.

Nevez zo en doa *Keit Vimp Bev* kaset un tamm bruderezh deomp. Miziek eo **Louarnig** abaoe 2011 ha Camille Argou-

arc'h eo an hini a ra war-dro ar gelaouenn gant sikour Owen Poho evit maketenniñ. Skoazell he devez ingal gant Herve Peaudecerf a ginnig teuliadoù dedennus dezhi.

Ar gelaouenn **Ya !** he deus tizhet kaout 1 200 koumananter. Emañ ar gelaouenn en he fezh war ar genrouedad ivez, ar pezh a zo gwall dedennus evit labourat gant liseidi pe evit adkavout ur pennad nevez embannet. Ouzhpenn 440 niverenn a zo bet betek-henn.

Degemer mat a vo roet da gement skrivagner rak ezhomm zo tud gouest da sevel istorioù pe kinnig pennadoù a bep seurt.

contact@keit-vimp-bev.info
TH

Annaig KERVELLA
Tudual HUON
Herve LATIMIER

Annaig KERVELLA
Tudual HUON
Herve LATIMIER

Miz C'hwevrer : Philippe CERCEAU ; Gwenaél HUON ; Luc
BIDEL ; Paul CAULET ; Erwan-Weltaz VALLERIE ; Yann AN AOD ; Ian
PRESS ; Cécile PAULUS ; Jean-Paul LEBLAY ; Alain PEIGNE ; Roparz
MEVEL ; Gwenole GERNIGON

— War un dro : 139€

Miz Meurzh : Bernard LE RALLIC ; Ronan TREMEL ; Jean-Luc GUINAMANT ; Padrig AN HABASK ; Me Allain MERDRIGNAC ; Alain MINIHY ; Pol Yvon VIROT ; André LE DEROFF ; Jan-Mañ Ha Mañ-Gristin GWERNHALEG ; Noël PEYR ; Henri LE BORGNE ; Michel MANAC'H ; Christian LE MEUT ; Florence ha Rodolphe COSQUER-BLANCHARD ; Francis GOHIN ; Yves GUILLOU ; Pierre QUENTEL ; Alain GICQUEL ; Tangi LOUARN ; Manuel BIANNIC ; Lucien ABGRALL ; Yvon ABIVEN

— War un dro : 410€

HOR MIGNONED

Ganedigezh :

Lena MORIN, Lionel BONIS, Edern ha Koupaia, a zo laouen o kemenn deoc'h eo kresket an dud en o ziegezh gant ganedigezh KLEDEN RIWAL PERAN e Roazhon, d'an 28 a viz Kerzu 2013.

Kañv :

Desket hon eus gant glac'har e oa aet Glaoda Millour da Anaon e miz Genver diwezhañ. 91 vloaz e oa. Stourmet en deus a-hed e vuhez evit ar brezhoneg (*Al Liamm*, *Ar Falz*, kevredigezh *KLT* Montroulez). Ur stourmer politikel eo bet ivez : ezel eus ar *PSU*, ezel eus kuzul ti-kêr Montroulez pa oa Jean-Jacques Cleac'h maer evit ar wech kentañ, labouret en deus evit ar gelaouenn *Peuple breton/Pobl Vreizh* e-pad meur a vloavezh. Loenvezeg e oa. Embannet oa bet e dezenn *Les saint guérisseurs : protecteurs du bétail en Bretagne* e 1946. Er memes bloavezh e kemeras perzh e krouidigezh *Al Liamm* gant Herri ar Floc'h, Per ar Bihan, Ronan Chevalier ha René Thersiquel. Bet eo bet prezidant kentañ ar gevredigezh. Ra vo skañv douar Breizh evitañ !

© HL2013

Gloada Millour e 2013 e Brest e-kerzh kollok Skol-Vreizh diwar-benn Yves Person

BRETANIA, PORCHED SEVENADURIOÙ BREIZH

Karget oa bet ar gevredigezh *Sevenadurioù (Bretagne Culture Diversité)* gant ar C'huzul-rannvro da sevel ur porched diwar-benn sevenadur Breizh. Digor eo bremañ ha gellout a rit drezañ gwelout ouzhpenn 340 000 diell niverelaet. Gwellaet ha pinvidikaet e vo tamm-ha-tamm evel-just. E-touez traoù all e c'heller gwelout un toulladig filmoùigoù (Erwan Vallerie o komz diwar-benn distagadur an anvioù-lec'h, Lionel Buannic o tiskar ar "c'hlichedoù" a gaver a-zivout Breizh), ur gouriblenn istorel...

Pa weler listenn ar genlabourerien (*Cartolis, CRBC, Dastum, Glad, INA, KDSK, La dépêche de Brest, Les tablettes rennaises, Skol-veur Roazhon 2, Gwarez Filmoù...*) hag e ouzer ez eo tonket da greskiñ, e c'heller krediñ ez eus aze danvez da reiñ d'ar Vretoned ha d'ar re all titouroù e-leizh war istor ha sevenadur liesseurt hor bro. Pep hinienn, pep aozadur a c'hell mont e darempred gant *Sevenadurioù* evit gwelout penaos degas danvez...

Ur rebech (bras) koulskoude : en diavaez eus « Porched Sevenadurioù Breizh » ne gaver ket kalz roud eus ar brezhoneg en testennoù. Unan eus ar gwellaennoù da zegas buan... war www.bretania.fr (.bzh a-benn nebeut, moarvat).

*L'Orientis - Immeuble Astrée - 3 boulevard Cosmao Dumanoir
56100 An Oriant ; 02 97 35 48 77 ; contact@bcddiv.org*

KEMENNADENN A-BERZH KUZUL AR BREZHONEG

Under Milk Wood a zo ur skrid brudet gant Dylan Thomas. Troet eo bet e meur a yezh, c'hoariet war al leurenn ha graet ez eus bet ur film zoken.

Daoust ha troet eo bet ar skrid e brezhoneg ur wech bennak c'hoazh ?

Kit e darempred gant *Kuzul ar Brezhoneg* ma ouzit muioc'h.

Kuzul ar Brezhoneg - 14 Louzaouenn-an-Hañv - 22300 Lannuon ; kab@brezhoneg.org

SEIZH

Abaoe penn kentañ miz Meurzh e kinnig *Tébéo*, *TébéSud* ha *TVRoazhon* ur stirad skinwel iwerzhonat anvet *Seizh* bet eilmouezhiet e brezhoneg gant *Dizale*. Kontañ a reer deomp buhez seizh studier enskrivet e Akademiezh an Arzoù-Kaer e Beul-Feirste (Belfast).

**KEMENNADENN A-BERZH KELENNERIEN KEVRENN AR BREZHONEG
HAG AR C'HELTIEG E SKOL-VEUR ROAZHON 2**

Da heul an abadenn *3D-LE JOURNAL*, bet skignet war France-Inter d'ar 16 a viz C'hwevrer 2014, a gleved enni Ronan Calvez, kelenner war ar brezhoneg ha sevenadur Breizh e Skol-Veur Brest, e fell da gelennerien kevrenn ar brezhoneg hag ar c'heltieg e skol-veur Roazhon 2 resisaat traoù 'zo.

Diskiant-mik eo diskleriañ e oa efedus (da lavaret eo talvoudus) implij ar “simbol” (pe “ar vuoc'h”) er skolioù. Dav eo derc'hel soñj eus ar pezh 'oa ar simbol-se e Breizh hervez Per-Jakez Helias en e levr Marc'h al lorc'h :

« Pa 'z eus kaoz eus ar “simbol”, ar vuoc'h a vez “simbolizet” alies gant un dra bennak, n'eus forzh petra, ur vilienn, un tamm koad pe vaen-glaz ma rank an hini kablus dougen anezhañ a-istribilh ouzh e c'houzoug war-bouez ur sifelenn ; ur votez drailhet, un askorn loen, un ibil houarn roet gant ar mestr-skol d'ar c'henta brezhoneger bihan n'eus feuket dezhañ e zivskouarn paotr-a-garg gant e stlabez kouer. Ne baouez ket perc'henn ar vuoc'h a-raok bezañ kouezhet war ur mignon dezhañ da vat o komz brezhoneg evit sankañ an dra warnañ. An eil « buohard », d'e dro, a zispac'h gwellañ ma c'hell evit kaout an dizober eus ar merk etre daouarn un trede, ha bepred evel-se betek an abardaez, ar perc'henn diwezhañ o pakañ ar binijenn evitañ. Mistri a zo hag a ro ali d'ar vugale d'en em ziskuliañ an eil egile, hag int o kenteliañ

en o c'hlas ez eo un dra divalo vil "raportiñ". Ne dalvez ket ar reolenn avat, evit ar fazi brezonekaat. »

Per-Jakez Helias, *Marc'h al lorc'h*, Plon, p.207

“Bazhadeg ar pevar lankon”, evel ma veze lavaret, oa ar binijenn a zeue da heul ar simbol (gwerzhid morzhed ul loen d’an aliesañ) en Afrika ar C’hornôg, er Senegal d’an nebeutañ. Pevar c’hendis-kibl d’ar c’hrouadur a zalc’he krog ennañ endra ma veze bazhataet. Sellout ouzh seurt doareoù d’ober evel pa vijent doareoù dereat hag efedus da gelenn a zo reiñ kred d’ar vroadelouriezh c’hall ha tamm ebet d’un emzalc’h skiantel.

Ouzhpenn-se e sav a-du-krenn kelennerien kevrenn ar brezhoneg hag ar c’heltieg e skol-veur Roazhon 2 gant politikerezh yezh youlek ar c’huzul rannvro a gav sokioyezthoniour Brest abeg ennañ. Ar brezhoneg, tomm kalon ar Vretoned outañ, a zo hiziv en arvar bras da vervel. Enor eta d’an diarbennoù politikel kemeret evit mad hor yezh.

KENDALC’H Keltiek 2014 _____

Dalc’het e vo *Kendalc’h Keltiek 2014* e Kerdiz, Bro-Gembre (11-16 a viz Eost 2014)

Tem ar C’hendalc’h : “Hêrezh an Ijinerezh er Broioù Keltiek”

£350 evit ar sizhun, kambreier gant sal-dour, predoù, baleadennoù (bugale/studierien £300)

Ditour :

Niclas ap Glyn, 90 Plassey St, PENARTH CF64 1EN, Kembre

niclas.apglyn@btinternet.com pe cymru-celtia@hotmail.co.uk

Plg. : 029 2035 0088

DIGANT AR GRIPI : KENSTRIVADEG DANEVELL _____

Evit lidañ ganedigezh ti-embann ar *Gripi* e kinnigomp deoc'h sevel un danevell a vo enni ur gripi dres a-walc'h. Ho tanevell a dleo tennañ d'ar faltazi, d'ar skiant-faltazi, d'ar moliac'h, d'ar spouron, d'ar *steampunk* zoken.

Gward un teñzor marzhus, loen doñv un doueez, stourmer kadarn ouzh naered an diaoul, arouez un gevredigezh kuzh, mekanik-dre-aezhenn... lakait ar gripi e-kreiz ho faltazi diharz.

Ho tanevell a ranko :

- bezañ etre 25 000 hag 50 000 arouezenn enni (esaouennoù e-barzh) ;
- skrivet e *Times New Roman 12pt* hag er furmadoù .doc/.odt
- bezañ kaset da argripikevre@gmail.com a-raok an 21 a viz Kerzu 2014.

Evit gouzout hiroc'h : kevredigezhargripi.wordpress.com

TREDE KOULZAD «ERWAN» _____

Gant ar C'huzul-rannvro eo bet kefrediet *Ofis Publik ar Brezhoneg* da vrudañ ar c'helenn divyezhek. « Erwan » eo anv ar c'houlzad-se.

Evit an trede gwezh e vo gwelet skritelloù bras (4mx3) e kêrioù pennañ ar vro hag er c'humunioù tro-dro. 64 en holl. Un niverenn bellgomz gouestlet a zo evit an holl re a garfe gouzout hiroc'h : 0820 200 080.

LIZHER DIGANT STEFAN CARPENTIER _____

Ur pennadig 'zo ne oan ket koumanantet ken d'*Al Liamm*, abalamour d'ar priz da gentañ, ha da eil... re hir e vefe kontañ

kement-se d'am soñj. Ma, bezet pe vezet, droch e kaven chom hep bezañ koumanantet ha kas skridoù d'ar gelaouenn hep kaout ar blijadur d'o gwelet enni.

N'eus ket keit-se em eus prenet ur *smartfon* ha gallout a ran bremañ kas un nebeud levrioù elektronek ganin hep aon da wastañ ma sac'h ha ma levrioù. Evel-se ivez ne 'm eus ket ezhomm da bremañ ur c'hastell evit kavout plas d'am levrioù.

Ur soñj a-zoare e oa eta kinnig ar c'houmanant elektronek d'ur priz izel. Mat-tre eo ivez kinnig tri stumm : enlinenn gant ul lenner ispisial, en *ePub* hag e *PDF*. Eus ar c'hentañ eo pa chomont e kont ar goumananterien, dezhe d'o fellgargañ adarre ma vefent kollet. Ar pezh na c'haller ket ober gant ur skouerenn baper.

Aon em boa na vije *DRM* a vir ouzh an dud da enrollañ o levrioù e meur a venveg. Mat hoc'h eus graet o chom hep serriñ ar restroù gant seurt traoù torr-penn.

Marteze e c'hallfec'h kinnig ivez d'ar re zo koumanantet d'ar gelaouenn baper kaout ho skouerenn elektronek ivez hep paeañ muioc'h pe a-vec'h muioc'h ?

Bremañ ne vank ken nemet d'ar re all ober ar memes tra. Soñjal a ran dreist-holl en *Hor Yezh*, kelaouenn skiantel hag a dalvezfe ar boan kaout er furmad *PDF* evit gallout klask gerioù, troiennoù h.a. Hep ankouazh ar geriadurioù.

Ho trugarekaat a ran bepred evit ur seurt intrudu.

Stefan

Ma blog e brezhoneg : stefancarpentier.blogspot.fr

Ma blog e galleg : fr-stefancarpentier.blogspot.fr

Al Liamm - Tír na nÓg

Dastumadenn sevenadurel daouviziek

(6 niverenn ar bloaz)

KOUMANANT ADKOUMANANT

- ☐ Koumanantiñ a ran da **AL LIAMM** evit ur bloaz
☐ Adkoumanantiñ a ran da **AL LIAMM** evit ur bloaz

☐	Breizh ha Bro-C'hall	(35 €)	..... €
☐	Studier, Dilabour	(19 €)	..... €
☐	Niverel	(15 €)	..... €
☐	Broioù all	(40 €)	..... €
☐	Skoazell (<i>testeni tailhoù evit ur prof-a-us da 15€</i>)		..... €

Sammad = ...

- ☐ Setu amañ ur chekenn war anv **AL LIAMM**
☐ Treuzvankadenn (titouroù da leuniañ war ar bajenn da heul)
☐ Moneiz

Anv : .....

Anv Bihan : .....

Chomlec'h : .....

Niv. Bost : ..... Kêr : .....

Bro : .....

Postel : ..... @ .....

Deiziad : ..... Sinadur :

RIB Boutin AL LIAMM - TIR NA NOG

Bank	Dorikell	Kont	Alc'hwez	Lec'h
15589	22805	03621372040	03	CCM LANNUON

IBAN Etrebroadel :

FR76 1558 9228 0503 6213 7204 003 **BIC :** CMBRFR2BARK

AL LIAMM

14 straed Louzaouenn-an-Hañv

(*rue du Muguet*)

22300 LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

www.alliamm.com

Follenn adkoumanant

Abonnez-vous
par prélèvement

KOUMANANTIT DRE LAMADENN

Aotre lamadenn

Me hag a sin amañ dindan a ro
an aotre da Al Liamm da lemel
ur wech ar bloaz diwar ma c'hont
evit ma c'houmanant :

Autorisation de prélèvement

*Je soussigné, autorise Al Liamm
à prélever une fois par an sur
mon compte au titre de mon
abonnement la somme de :*

— — — — €

Perc'henn ar gont / Titulaire du compte

Anv / nom .....

Anv bihan / prénom .....

Chomlec'h / adresse .....

.....

Kod-post / CP ..... Kêr / ville .....

Lamet e vo ar paeamant diwar ar gont-mañ / compte à débiter

|_|_|_|_|_|_|_|

Bank / banque

|_|_|_|_|_|_|_|

Dorikell / guichet

|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Niv. Kont / N° du compte

|_|_|_|

Alc'hwez / clé

Bank / banque .....

Chomlec'h / adresse .....

.....

Kod-Post / CP ..... Kêr / ville .....

Kas ur RIB dre ret / joindre obligatoirement un RIB

E / à

Sinadur / signature

D'an / le

Niv Embanner / N° Emetteur

459175

AL LIAMM

14 strada Louzaouenn-an-Hañv

(rue du Muguet)

22300 LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

www.alliamm.com

Follenn adkoumanant

Ingal e teu bep miz abaoe ouzhpenn 30 vloaz...

Bremañ

Koumanantit buan !

50€ / bloaz - Skoazell, estren : 60€

25 str. Pierre Martin - 35000 Roazhon - Pellg. 02.99.38.75.83

WWW.BREMAN.ORG

ROC'H DIWAN : font-debarzhadur Diwan.

**Degemerout a ra ho legadennoù ha roadennoù
evit raktresiñ dazont Diwan.**

Roc'h Diwan, Z.A. Sant-Ernel, BP 147, 29411 Landerne Cedex. Pg 02 98 21 33 69
postel : diwan.breizh@wanadoo.fr

Bep tri miz lennit

Al Lanv

Liesdoare : politikerezh etrevroadel,
stourmadoù ar vro, sevenadur

Koumanant : 30€ / bloaz - Skoazell : 40€

59 hent Kerdronioù Vihan - 29000 Kemper

Deskit brezhoneg pe gembraeg dre lizher !

Skol Ober

14 straed Louzaouenn-an-Hañv - 22300 Lannuon

Pellg. 02.96.48.03.00

WWW.SKOLBER.COM

Barzhonegoù

Barzhonegoù ar mor, gant M. HELIAS,
A. CALVEZ, M. BENEAT HA B. BIGOUIN

Tatanka Iyotanka, gant J. BOUCHERIT

Frouezhenn ur Rom hag ur Geltez,
gant MAI-EWEN

Danevelloù

Ar pesk ruz, gant D. DOËDENS

Ar vantell, gant I. AR FUR

Vladivostok ha Menez Lokorn, gant
J. PENNEG

Paotr kozh e vigi bihan, gant H. GOUEDARD

Pennad-kaoz

Eil emgav gant Per Denez, gant R. WILLIAMS

Studiadenn

**Plas ar merc'hed e skeudennadur al
levrioù pedagogel brezhonek**,
gant M. JOUITTEAU

Heklev Sevenadurel

A-dreuz lenn

Petra nevez ?

Kelaouennoù

Notennoù

Evit koumanantiñ skrivit da :

Al Liamm

14 straed Louzaouenn-an-Hañv (rue du Muguet)

22300 LANNUON

Pgz 02.96.48.03.00

Postel : alliamm.tirnanog@gmail.com

Koumanant bloaz, Breizh ha Bro-C'hall..... 35€

Koumanant bloaz, Broioù all..... 40€

Koumanant bloaz, Studierien, tud dilabour ..... 19€

Koumanant bloaz, Niverel..... 15€

Ti-moullañ
Ouestélio - BREST

I.S.S.N.
0024-1733 (paper)
2268-5278 (niverel)

7€